

**İNŞAAT SEKTÖRÜNDE ÇALIŞANLARIN İŞ SAĞLIĞI VE
GÜVENLİĞİNE YÖNELİK TUTUMLARI: TEKİRDAĞ
ERGENE ÖRNEĞİ**

Ahmet YÜKSEL

Yüksek Lisans Tezi

Çalışma İktisadı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Davuthan GÜNAYDIN

2019

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA İKTİSADI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İNŞAAT SEKTÖRÜNDE ÇALIŞANLARIN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNE
YÖNELİK TUTUMLARI: TEKİRDAĞ ERGENE ÖRNEĞİ

Ahmet YÜKSEL

ÇALIŞMA İKTİSADI ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Davuthan GÜNAYDIN

TEKİRDAĞ-2019
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

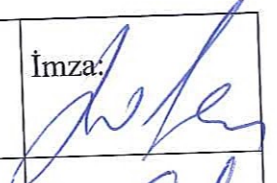
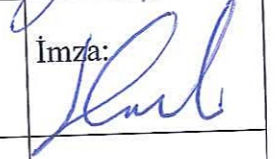

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

... / ... / 20...

AHMET YÜKSEL

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA İKTİSADI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet YÜKSEL tarafından hazırlanan İnşaat Sektöründe Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliğine Yönelik Tutumları: Tekirdağ Ergene Örneği konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 11.06.2019 günü saat 11.30'da yapılmış olup, tezin kabülüne..... OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:	Dr. Öğrt. Üyesi Davuthan GÜNAYDIN	Kanaat: Başarılı	İmza:
Üye:	Dr. Öğrt. Üyesi Lütfü ŞİMŞEK	Kanaat: Başarılı	İmza:
Üye:	Dr. Öğrt. Üyesi Elif HACISALİHOĞLU	Kanaat: Başarılı	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

11/06/2019

Prof. Dr. Rasim YILMAZ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ABD : Çalışma İktisadı Anabilim Dalı
Tez/ Proje : İnşaat Sektöründe Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliğine Yönelik
Başlığı Tutumları: Tekirdağ Ergene Örneği
Tez/ Proje : Ahmet Yüksel
Yazarı
Tez/ Proje : Dr. Öğr. Üyesi Davuthan Günaydın
Danışmanı
Tez/ Proje Türü : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Yılı
Sayfa Sayısı : 92

İş sağlığı ve güvenliği en genel haliyle çalışanların işyerinde işin yürütülmesi sırasında çeşitli nedenlere bağlı olarak iş kazası veya meslek hastalığı geçirme riskini minimum düzeye indirmek amacıyla yapılan çalışmaların tümüyle ilgilenen bir bilim dalıdır. Ortaya çıkışı M.Ö 2600'lü yıllara dayanan iş sağlığı ve güvenliğinin Türkiye'ye girişi Dilaver Paşa Nizamnamesi ile gerçekleşmiş özellikle Cumhuriyet sonrası imzalanan sözleşmeler, getirilen kanun ve yönetmelikler ile birlikte belirli bir sisteme oturtulmuştur. Sistemin yeni bir kimliğe kavuşması ise 2012 yılında çıkarılan İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanun ile birlikte mevzuattaki dağınıklık giderilmiş, konular bütünleştirilmiş ayrıca işçi, işveren ve devletin üzerinde olan sorumluluklar arttırılmıştır. Türkiye'de tüm dünyada olduğu gibi gerek sermaye yatırımları gerekse istihdam olanakları ile ön plana çıkan sektörlerin başında inşaat sektörü gelmektedir. Sektörün içerdiği riskler nedeniyle çok tehlikeli sınıfta yer alması iş sağlığı ve güvenliğinin bu alanda ki önemini ortaya çıkarmıştır.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan bu çalışmada Tekirdağ ili Ergene ilçesinde bulunan inşaatlarda, faaliyet gösteren 40 çalışan ile görüşmeler yapılmıştır. Ses kaydı alınarak yapılan bu görüşmelerin düz yazı şekline çevrilerek metne aktarılmış daha sonrasında MAXQDA 2018 programı ile analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler ve gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde bölgedeki inşaat sektörü çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgi, algı ve tutum seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmektedir. Bu sorunun en büyük kaynağının ise işçi, işveren ve devletin yürürlükte olan kanunlarda ve yasalarda belirtilen sorumlulukları yerine getirmemesinden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, İnşaat Sektörü, Ergene, 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

ABSTRACT

Foundation, Institute : Tekirdag Namik Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department of : Department of Labor Economics
Title of Thesis/Project : Attitudes towards occupational health and safety of employees in construction industry Ergene province (Tekirdağ) Example
Author of Thesis/Project : Ahmet YÜKSEL
Advisor of Thesis/Project : Dr. Assistant Professor Davuthan GÜNAYDIN
Sort of Thesis/Project : Post Graduate Thesis, 2019
Date :
Number of Pages : 92

Occupational health and safety in the most general sense is a discipline which is entirely interested in studies that are made for minimizing the risk of occupational-work accident or occupational disease because of various reasons in course of business conduct by employees at workplace. The occurrence of occupational health and safety dates back to 2600's B.C. but it was introduced to Turkey in a widescale with Dilaver Pasha regulations and codified with signed agreements, legislated laws and regulations after the proclamation of the republic. The system has gained a new identity with occupational health and safety law which was introduced in 2012. In virtue of this law disarrangements on legislation were settled, issues were unified besides responsibilities of employee, employer and government were augmented. In Turkey same as whole World both due to capital investments and due to employment opportunities, construction industry is the leading among the industries bursting into prominence. Because the construction industry includes risks and it ranks among perilous category, the importance of occupational health and safety on this field has emerged.

The study is made by using qualitative research and interviewed with 40 employees who has been working for construction in business in Ergene district Tekirdağ. Interviews were made by voice recording then voice recordings were turned into text thereafter analysed with programme MAXQDA 2018. As a result of analyses and interviews it is determined that employees working for construction industry in this district are deficient in terms of knowledge perception and attitude. Major reason of this problem stems from neglecting responsibilities, which are indicated on laws and legislations in effect, by employoe, employer and government.

Key words: Occupational Health and Safety, Construction İndustry, Ergene, Occupational Health and Safety Law No. 6331

ÖNSÖZ

"İnşaat Sektöründe Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliğine Yönelik Tutumları: Tekirdağ Ergene Örneği" adlı araştırma Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma İktisadi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır.

Yüksek lisans eğitimine başladığım günden itibaren araştırmayı hedeflediğim tez konumun neticelendirilmesinde, planlamaların yapılıp çalışmaların yürütülmesinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Davuthan GÜNAYDIN'a, araştırmanın yapılması sürecinde verdiği fikirlerle yol gösterici olan Doç. Dr. Çiğdem VATANSEVERE'e, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi her anlamda destek veren aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLO LİSTESİ	vi
GRAFİK VE ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM- İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE GENEL BİLGİLER	3
1.1. Temel Kavramlar.....	3
1.1.1. İşçi, İşveren, İşyeri, İşveren Vekili ve İş Güvenliği Uzmanı.....	3
1.1.2. Tehlike ve Risk Kavramı	4
1.1.3. İş Kazası ve Meslek Hastalığı.....	5
1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı	6
1.3. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi	9
1.4. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Amacı	10
2.BÖLÜM- İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN TARİHÇESİ VE TÜRKİYE'DEKİ MEVZUATI	12
2.1. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi	12
2.1.1. Dünyada İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihçesi	12
2.1.2. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihçesi	17
2.2. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinin Mevzuatı.....	20
2.3. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinden Sorumlu Kurum ve Kuruluşlar	26
2.3.1. Ulusal Kurum ve Kuruluşlar	27
2.3.2. Uluslararası Kuruluşlar	30
3. BÖLÜM- TÜRKİYE'DE İNŞAAT SEKTÖRÜNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ	33
3.1. Türkiye'de İnşaat Sektörünün Tarihsel Gelişimi	33
3.2. Türkiye Ekonomisinde İnşaat Sektörünün Yeri ve Önemi.....	39
3.2.1 Ekonomik Göstergeler	39

3.3 İnşaat Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı	46
3.4. Türkiye'de İnşaat Sektöründe Meydana Gelen İş Kazaları ve İş Güvenliği Sorunları	50
3.4.1. Türkiye'de İnşaat Sektöründeki İş Kazası Tipleri ve Alt Grupları	53
4.BÖLÜM-İNŞAAT SEKTÖRÜ ÇALIŞANLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNE YÖNELİK TUTUMLARI: TEKİRDAĞ ERGENE ÖRNEĞİ	58
4.1. Araştırma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler	58
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	62
4.3. Araştırmanın Kapsamı.....	62
4.4. Araştırma Yöntemi	63
4.5. Verilerin Analizi.....	63
4.6. Demografik Veriler	64
4.7. Maxqda Analizleri.....	66
4.7.1. Kod Sıklığı Analizi	66
4.7.2. Kellime Bulutu Analizi	71
4.8. Bulgular	72
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA	89
EKLER.....	92

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Cari Fiyatlarla İnşaat Sektörü ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	40
Tablo 2: Toplam İstihdam ve İnşaat Sektörü Verileri.....	42
Tablo 3: İllere ve Yıllara göre Konut Satış Sayıları, 2013-2019	44
Tablo 4: İş Kazası Sonucunda Ölen Sigortalı Sayıları ve Meslek Dağılımları, 2014-2017.....	51
Tablo 5: İncelenen 5239 İş Kazasının “Kaza Tipleri” ne Göre Dağılımı (Ana Gruplar).....	54
Tablo 6: Tekirdağ'da İşyerlerinin Sektörel Dağılımları	59
Tablo 7: Tekirdağ'da Sektörlere Göre İstihdam Edilenlerin Sayısı	60
Tablo 8: İlçelere Göre Tekirdağ Nüfusu	61
Tablo 9: Görüşmecilerin Demografik Verileri.....	64
Tablo 10: Maxqda 2018 Görüşmecilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Bilgilerinin Kod Matrisi	67
Tablo 11: Maxqda 2018 Görüşmecilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Algılarının Kod Matrisi.....	68
Tablo 12: Maxqda 2018 Görüşmecilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Tutumlarının Kod Matrisi	70

GRAFİK VE ŞEKİL LİSTESİ

Grafik 1: 1999-2004 Döneminde GSMH ve İnşaat Sektörü Paylarındaki Gelişmeler 36

Şekil 1: İnşaat Sektöründe Yapılan Görüşmelerde Kullanılan Kelimelerin Sıklığı .. 71

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ÇASGEM	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DSİ	: Devlet Su İşleri
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İGM	: İş Güvenliği Müdürü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İSG	: İş Sağlığı ve Güvenliği
İSGK	: İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
İSGÜM	: İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi Müdürlüğü
İMF	: Uluslararası Para Fonu
İNTES	: Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası
KDV	: Katma Değer Vergisi
M.Ö	: Milattan Önce
M.S	: Milattan Sonra
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSYSK	: Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Sanayi devrimi sonrası artan teknolojik gelişmeler ve endüstrileşme beraberinde olumsuz çalışma koşullarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Genel olarak ülkeler de nüfusun büyük bir bölümünün çalışanlardan oluşması, çalışma metotlarındaki değişimler, risklerin çeşitlenmesi, en önemlisi de çalışma ortamında kazalara karşı önlemlerin ve tedbirlerin alınmamış olması iş kazası ve meslek hastalıklarının artmasına sebep olmuştur. Bu koşullar sonucunda iş sağlığı ve güvenliği konusu asıl kimline kavuşmuş, çalışanlara insanca yaşama ve sağlıklı ortamlarda çalışma olanaklarını sağlamayı amaçlamıştır.

Dünyada her yıl 270.000.000 iş kazası gerçekleşmekte, 160.000.000 kişi meslek hastalığına yakalanmaktadır. İş kazası ve meslek hastalığı dolayısıyla Dünyada her yıl 1.200.000 işçi hayatını kaybetmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütüne göre bu rakam 2.000.000 civarına yükseldiği tahmin edilmektedir. Türkiye'de ise SGK'nın en son yayınladığı 2016 yılı iş kazası ve meslek hastalığı istatistiklerine bakılarak her gün 784 iş kazası yaşanmakta, 4 işçi iş kazası sonucu ölmekte, 2 işçi ise meslek hastalığı tespitine uğramaktadır. Bu verilere bakıldığında çağımızın en önemli problemlerinden birisinin iş kazası ve meslek hastalığı olduğu görülmektedir. İSG bu olumsuz koşullara doğru yönelmiş olan çalışma koşullarını düzeltmek, giderek artış gösteren iş kazası ve meslek hastalıklarını azaltmak için çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu çalışma toplamda 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde iş sağlığı ve güvenliği konusuyla ilgili terimler ve iş sağlığı ve güvenliğinin önemi ve amacı hakkında genel bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Dünyada ve Türkiye'de İSG'nin tarihsel gelişimi, mevzuatı, kurumları üzerinde durulmuş üçüncü bölümde ise Türkiye'de inşaat sektöründe iş sağlığı ve güvenliği konusu anlatılarak, inşaat sektörünün tarihsel gelişimi, ekonomideki yeri ve önemi, mevzuatı ve gerçekleşen kazalardaki iş sağlığı ve güvenliği sorunlarından bahsedilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde, Tekirdağ ili Ergene ilçesinde inşaat sektöründe çalışan 40

kişinin İSG konusundaki bilgi, algı ve tutumlarının analizleri yapılmış ve elde edilen bulgular anlatılmış, son bölümde ise bu bulguların değerlendirilmesi yapılarak, Türkiye'de inşaat sektörü çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi,algı ve tutumlarının gelişim göstermesini sağlayacak öneriler sunulmuştur.

1.BÖLÜM

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE GENEL BİLGİLER

1.1. Temel Kavramlar

Bu çalışma içinde, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sürekli karşımıza çıkacak olan birçok önemli kavram bulunmaktadır. Konuyla ilgili önemli kavramlar; işçi, işveren, işveren vekili, işyeri, tehlike, risk, iş kazası ve meslek hastalığı kavramları çalışma çerçevesi içinde yasalara dayalı olarak tanımlaması yapılmıştır.

1.1.1. İşçi, İşveren, İşyeri, İşveren Vekili, İş Güvenliği Uzmanı

4857 sayılı İş Kanununa göre herhangi bir işyerinde işverenin yararına bedenini, el becerisini veya kafa gücünü belirli bir ücret karşılığında satan kişiye işçi denirken işyeri sahibi olan, işçilerin emeğini belirli bir iş sözleşmesine bağlı olarak ücret karşılığı satın alan, gerçek ya da tüzel kişilere de işveren denir. İşçinin bir iş sözleşmesine bağlı olarak görev aldığı yani çalıştığı yere ise işyeri denmektedir.

İşveren adına ve hesabına işin bütün olarak yönetimini yapan kimselere işveren vekili denir. Günümüzde işveren vekili tanımı hususunda çeşitli farklılıklar olduğu görülmektedir. Sosyal Sigortalar Kanununa göre işin bütün olarak yönetiminde bulunan kişi olarak tanımlanırken, insan kaynaklarına göre de kısmi olarak görev yapan yöneticiler işveren vekili sayılmaktadır.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 2. maddesine göre;

"Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye iş ilişkisi denir. İşveren tarafından mal veya hizmet

üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birime işyeri denir. İşverenin işyerinde ürettiği mal veya hizmet ile nitelik yönünden bağılılığı bulunan ve aynı yönetim altında örgütlenen yerler (işyerine bağlı yerler) ile dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden ve meslekî eğitim ve avlu gibi diğer eklentiler ve araçlar da işyerinden sayılır."

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanuna göre iş güvenliği uzmanı: "*Usul ve esasları yönetmelikle belirlenen, iş sağlığı ve güvenliği alanında görev yapmak üzere Bakanlıkça yetkilendirilmiş, iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip, Bakanlık ve ilgili kuruluşlarında çalışma hayatını denetleyen müfettişler ile mühendislik veya mimarlık eğitimi veren fakültelerin mezunları ile teknik elemanıdır.*"(İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2012, m.3)

1.1.2. Tehlike ve Risk Kavramı

İşyerlerinin içinde bulunan veya dışarıdan gelebilecek, çalışanı ve işyerini etkileyebilecek, iş kazasına sebebiyet verebilecek, zarar veya hasar verme potansiyeline tehlike denir. Tanımda geçen zarar ve hasar verme potansiyeli, fiziksel yaralanma, hastalık, ölüm, mal ve mülk kayıplarına yol açabilecek durumları ifade eder. Bu durumların gerçekleşmesini önlemek için ise tehlikeden doğabilecek sıkıntıları ve düzeyleri tespit edilmesi gerekmektedir. Doğru tespit ise tehlikenin kaynağına inmekten geçmektedir.

Risk, tehlikeden kaynaklanacak istenmeyen olayların yani kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuçların meydana gelme ihtimalini ifade eder. Diğer bir ifadeyle tehlikenin varlığı, tehlikelere karşı koruyucu bir önlem alınmaması durumdan çalışanlarda ortaya çıkabilecek iş sağlığı ve güvenliği sorunları riski oluşturmaktadır (Akpınar & Çakmakkaya, 2014/1, s. 276).

Tehlike ve risk gibi kavramları bir örnekle anlatılması gerekirse; otomobil kullanmayı öğrenmemiş bir bireyin otomobil kullanmak istemesi bir tehlikedir,

kullanması ise bir risktir. Otomobil kullanma fikrinden vazgeçen kişi olası tehlikeyi ortadan kaldırmış olur, ancak risk alıp otomobili kullanırsa olası bir trafik kazası riski ile karşılaşabilir.

Tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörlerin derecelendirilip risk değerlendirilmesi yapılması gerekir. Risk değerlendirmesinde temel amaç çalışanların sağlığının korunması ve güvenliklerinin sağlanmasıdır. Diğer bir amaç ise alınan önlemlerin yeterliliğine bakılarak bu risklerin kabul edilebilir risk seviyesinde olup olmadığına karar verilmesidir (Akpınar & Çakmakkaya, 2014/1, s. 276).

1.1.3. İş Kazası ve Meslek Hastalığı

Kaza; beklenmedik bir zamanda, kasıtsız olarak meydana gelen, gerçekleşmesi sonucunda bireyleri maddi ve manevi zarara uğratabilecek olaylara denilmektedir. Gerçekleşen bir iş kazasında çalışanların korunması ana felsefe olarak kabul edilip, sonucunun hukuksal boyutlara ulaşması başta işçi ve işveren olmak üzere sigorta kurumları ve bu alanla ilgili diğer kuruluşları ilgilendirmesi iş kazası kavramının genişlemesine neden olmuştur. İş kazası ise çalışanların faaliyetlerini gerçekleştirdiği işyerlerinde veya çalışma süresi olarak kabul edilen zamanlarda, teknik yada bireysel hatalar sonucu istenmeyen olayların gerçekleşmesine denilmektedir. Tanımda bahsedilen istenilmeyen olaylar sadece ölüm veya yaralanmayı değil işlerin aksatılmasına sağlayan sonuçları da kapsamaktadır (Müngen, 1993, s. 3-4).

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 13'üncü maddesinde iş kazası;

- a. "Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b. İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütülmekte olduğu iş nedeniyle,
- c. Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında aşka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,

- d. *Bu kanunun 4'üncü maddesinin birince fıkrasında (a) bendi kapsamında emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,*
- e. *Sigortalının, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hale getiren olaydır (Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası, 2006, m. 13)".*

Meslek hastalığı, çalışanın yaptığı işin niteliğinden kaynaklı olarak, çalışma ortamında bulunan insan sağlığına zararlı maddelerin sürekli olarak vücuda alınması sonucu ortaya çıkan geçici ya da sürekli hastalık hallerine denilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü meslek hastalığının tanımını: "Sigortalının çalıştığı işin niteliğine göre, tekrarlanan bir sebeple ya da bir işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza halleri" olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 2010, s. 43-44). Meslek hastalığına sebebiyet veren durumun tekrarlanan nitelikte olması gerekmektedir. Meslek hastalığı çalışanın bedeninde çeşitli aksaklıklara sebebiyet vermektedir. Meslek hastalığı sonucu çalışanın ölmesi veya vücudunda çeşitli rahatsızlıkların ortaya çıkması, ani bir şekilde gerçekleşmediği için iş kazası kavramından bu özelliği ile ayrılmaktadır.

Meslek hastalığı, çalışanın işten ayrıldıktan sonra da ortaya çıkma olasılığı bulunmaktadır. Çalışanda ortaya çıkan bu hastalığın, meslek hastalığı olarak nitelendirilmesi için işçinin çalıştığı işyerinden ayrıldıktan sonra uzun bir süre geçmemesi gerekmektedir. Bu süre 5510 Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası'na göre yükümlülük süresi olarak ifade edilmektedir. Yükümlülük süresinin aşılması halinde personel meslek hastalığını çalıştığı iş yerinden kaynaklı olarak gerçekleştiğini hastane raporları ile ispatlaması durumunda SSYSK tarafında da onaylaması durumunda meslek hastalığına yakalandığı kabul edilmektedir (Karal, 2018, s. 34).

1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı

Sağlık ve güvenlik, iki ayrı kavram gibi ele alınıp ayrı ayrı incelense de, aslında ikisi de birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Sağlık hususunda gerekli tedbirler

alınmazsa çalışanlar iyilik hallerini yani sağlıklı olma durumlarını kaybedebilirler. İş güvenliği önlemlerinin alınmaması halinde ise iş görenler çalışma ortamından kaynaklı iş kazası geçirebilirler. Bu yüzden sağlık ve güvenlik sürekli etkileşim içinde olan iki kavramdır.

Teknoloji ve sanayinin gelişmesi ile birlikte giderek önem kazanan kavramlardan birisi iş sağlığı ve güvenliğidir. Son yıllarda endüstrinin yeni uygulama yöntemleri gelişmesi ve karmaşık hale gelmesi yeni risk ve tehlikeleri ortaya çıkarmıştır. Çalışma ortamlarının daha güvensiz bir hale gelmesi, iş kazası ve meslek hastalıkları riskini arttırırken, iş sağlığı ve güvenliğinin de öneminin artmasına neden olmuştur. İş sağlığı ve güvenliği sadece işçi ve işvereni ilgilendiren bir konu olmayıp aynı zamanda ekonomi,sosyal ve uluslararası boyutları da bulunmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi kuruluşların iş sağlığı ve güvenliğine yönelik hazırladığı raporlar iş sağlığının sadece çalışanların fiziki olarak etkilenebilecekleri koşulların iyileştirilmesinden oluşmadığını, çalışanların en iyi koşullarda çalışmalarını sağlamak adına soysal ve psikolojik olarak tam iyilik hallerine kavuşturulması durumunun süregelmesi faaliyetlerini ifade etmektedirler. Dünya genelinde bir tıp bilimi olarak kabulü görülen iş sağlığının en temel hedefi işyerlerinin çalışanları olumsuz etkileyecek çalışma koşullarından arındırılıp, iş ile işi yapan kişi arasında bağlantının en iyi şekilde kurulmasını sağlamaktır. (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 108-109).

İş sağlığı ve güvenliği günümüzün en popüler kavramlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hayatının içinde yer edinmiş olan iş sağlığı ve güvenliğinin çok geniş alanlara yayılması, hem gelişimini hızlandırmış hem de kavram olarak farklı görüşleri ortaya çıkarmıştır. Bir tanıma göre iş sağlığı ve güvenliği; iş yerinde işin yürütülmesi sırasında çeşitli sebeplerden kaynaklanan; sağlığa zarar verebilecek tehlike ve risklerden çalışanları korumak ve etkisini düşük seviyelere indirmek ve işyerlerindeki verimi arttırmak amacıyla üretimi aksatacak tehlikeleri ortadan kaldıran programlı ve sistemli çalışmalardır (Özen, 2016, s. 24).

Başka bir ifadeyle iş sağlığı ve güvenliğini tanımlamak gerekirse; işçilerin iş kazası ve meslek hastalığı geçirmelerini önlemek amacıyla çalışma ortamında alınan tedbirlerin tümü iş sağlığı ve güvenliği olarak adlandırılır. Başlangıçta sadece işçileri korumak hedefiyle ortaya çıkan iş sağlığı ve güvenliği dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Dar anlamda iş sağlığı ve güvenliği, çalışanların işyerlerinde veya yaptıkları işte bulunan tehlikelere karşı korunması olarak anlatılmıştır. Bu kavramın sadece işçi ve işyeri ile sınırlandırılmasının yeterli olmadığı zamanla ortaya çıkmış ve kapsamı genişletilmiştir. Bu şekilde faaliyet alanı genişleyen iş sağlığı ve güvenliğinin çalışanları işyeri dışından kaynaklanan risklerden uzaklaştırılması görevi de verilmiştir (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 109).

İş sağlığı ve güvenliği konusunda hazırlanan programların etkinliğini, gerçekleştirilecek olan iş kazası ve meslek hastalığı oranını etkilediği ifade edilmiştir. Bunun için; tehlikenin kaynağına inilerek başlangıç sebebinin ortadan kaldırılması, çalışanlara hazırlanacak yeni planlamalarla risklerin minimum seviyeye indirilmesi, tehlikeli olan tüm malzemelerin yerine daha güvenli olanlarının tercih edilmesi, kişisel koruyucu donanımların çalışanlar tarafından kullanılması ve en temel sorunlardan biri olan iş sağlığı ve güvenliği kültürünün oluşturulması amaçlanmalıdır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi, iki karşı taraf olan işçi ve işveren kesiminin almaları gereken önlemlerin bilincinde olup, sahip oldukları algılarını değiştirmelerine bağlıdır. Bu doğrultuda işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almak için ödeyecekleri maddi tutarların zarar olarak görülmesini engellemek gerekmektedir. Ayrıca işçilerin bu konudaki eğitim seviyeleri artırılarak, geçişten gelen serbest çalışma alışkanlıklarının değiştirilmesi de gereklidir (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 110). Geçmişte iş sağlığı ve güvenliği önlemleri sadece iş kazası ve meslek hastalığını önlemek için alınırken, günümüz itibariyle gelinen noktada, çalışanlara kaliteli bir yaşam sağlanmasıyla birlikte güvenlik anlayışının üst düzeylere ulaştığı çevrelerin oluşturulması için, ücret güvenliğinden iş güvencesine kadar bir çok alanı içinde barındırmaktadır (Özen, 2016, s. 28).

1.3. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi

Sanayi devrimi sonrası insan ile hayvan gücüne dayalı üretim tarzından makine gücüne dayalı üretim tarzına geçilmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak aranan sanayileşme ile birlikte çalışma koşullarında değişim başlamıştır. Özellikle üretim alanında sömürgecilik anlayışının gelişmesi iş sağlığı ve güvenliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Sanayi sektöründe istihdam oranındaki artış ve kötü çalışma koşullarına bağlı olarak artan iş kazası ve meslek hastalıklarını minimum düzeylere çekmek amacıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler iş sağlığı ve güvenliğinin önemini kavramış ve iyileştirme çabası içine girmişlerdir.

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme süreciyle beraber emek ve sermaye birbirini tamamlayan iki üretim unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma barışının sağlanması ve devam ettirilmesi açısından bu gelişmelerin önemi büyüktür. Günümüzde çalışma hayatının dinamik bir yapıya sahip olması, kalkınma ihtiyacı ile birlikte sanayi ihtiyacını da arttırmaktadır. Üretimde kullanılan teknolojinin sürekli değişmesi, çalışma koşullarını sürekli olarak yenilemekte ve iş kazası ile meslek hastalığına yol açan riskleri çeşitlendirmektedir (Özen, 2016, s. 29-30).

Türkiye'de SGK tarafından en son verilen 2016 iş kazası ve meslek hastalığı istatistiklerine bakıldığında: 2016 yılı içerisinde toplam 286.068 iş kazası, 597 meslek hastalığı vakası tespit edilmiştir. İş kazası sonucu hayatını kaybeden kişi sayısı 1.405'tir. Ölümle sonuçlanan meslek hastalığı vakası bulunmamaktadır. 2016 yılında en çok iş kazası görülen ekonomik faaliyet 20.616 vaka sayısı ile makine ve teçhizat hariç, fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektörüdür. En çok meslek hastalığı vakası görülen ekonomik faaliyet ise 74 kişi ile kömür ve linyit çıkartılması sektörüdür. Bu verilere bakıldığında Türkiye'de çalışan kesim için iş sağlığı ve güvenliğinin önemi net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

İşverenler, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli tedbirlerin ve önlemlerin alınmasını maliyet unsuru olarak görmektedirler. Fakat bu önlemlerin

alınmaması durumunda gerçekleşebilecek olan iş kazası veya meslek hastalığı işverene doğrudan ve dolaylı olarak kayıplar yaratacaktır. Doğrudan kayıplar iş kazası sonucunda çalışanın işverenden tazminat alması, dolaylı olarak kayıpları ise hesaplanamayan işletmenin marka değerinin ve prestijinin değer kaybetmesidir.

Günümüz koşullarında işletmelerin piyasa ekonomisinde yer alması, çeşitli rekabet koşullarında ismini duyurabilmesi için çalışanlarına kendilerini güvende hissettirebilecek çalışma ortamı koşullarını sağlaması gerekmektedir. Bu koşulları sağlamanın en önemli noktası ise üretimde risk ve tehlike oluşturacak durumların önlenmesi ve tedbirlerin alınması yani iş sağlığı ve güvenliği koşullarının yerine getirilmesi ile gerçekleşmektedir.

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu işgücü kaybı ülke ekonomisini de olumsuz yönde etkilemektedir. Ülke ekonomisine yarattığı olumsuz sonuçları 8 madde de sıralayabiliriz:

İşgücü kaybı

Yapılan sağlık harcamaları

İş günü kaybı

İşgücünün yetiştirilmesi için yapılan eğitim harcamaları

Üretim ve hasıla kaybı

İşçinin çalışmadığı günlerini tazmini

Maddi ve manevi tazminatlar

Mahkeme giderleridir (<http://www.ceis.org.tr>).

1.4. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Amacı

İş sağlığı ve güvenliğinin ana amacı çalışanları korumak, çalışanları iş yerinin olumsuz etkilerinden arındırarak, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlamaktır. Başka bir ifade ile çalışanları iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı korumak, ruh ve beden bütünlüklerini sağlamaktır. İş sağlığı ve güvenliğinin amacı da işyerlerinde üretim güvenliğini sağlamaktır. Bir işyerinde üretim güvenliğinin

sağlanması maksadıyla alınacak olan iş sağlığı ve güvenliği önlemleri çalışanların iş verimini ve motivasyonunu arttıracaktır. Ayrıca üretim güvenliğinin sağlanması iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ortaya çıkan işgücü ve iş günü kaybını azaltacaktır (Serin ve Çuhadar, 2015, s. 49-50).

İşletme güvenliğinin sağlanması iş sağlığı ve güvenliğinin amaçlarından bir diğeridir. İşyerinde bulunan makinelerin güvenlik amaçlı olarak düzenli kontrollerinin yapılması ileride olumsuz sonuçlar doğurabilecek yangın ve patlama gibi iş kazalarının önüne geçerek işletme güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olacaktır. İş makinelerinden kaynaklı olarak olası bir iş kazası ve meslek hastalığı sonucunda hem çalışanlar zarar görecektir hem de firma prestij kaybına uğrayacaktır (Serin ve Çuhadar, 2015, s. 50).

Günümüzde iş sağlığı ve güvenliğinin üç temel amacı olan çalışanları korumak, üretim güvenliğini sağlamak ve işletme güvenliğini sağlamak için işverenin üzerine düşen yükümlülükler bulunmaktadır. İstenilen amaçlara ulaşabilmek adına işverenin işyeri sağlık ve güvenlik birimleri oluşturmak, iş güvenliği uzmanı bulundurmak, çalışma standartlarını iyileştirmek gibi modern teknikleri yerine getirmede sorumlu tutulmuştur.

İş sağlığı ve güvenliği mekanizmasının amaçlarına ulaşabilmesi, ülke ve ekonomiyi olumsuz şekilde etkilememesi için devletin de üzerine düşen sorumlulukları bulunmaktadır. Devletin üzerine düşen sorumluluklar ise; iş sağlığı ve güvenliği konusunda yasal düzenlemeler oluşturmak ve bu yasal düzenlemelerin uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek adına denetleme yapmaktır.

2.BÖLÜM

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN TARİHÇESİ VE TÜRKİYE'DEKİ MEVZUATI

2.1. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi

2.1.1. Dünyada İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihçesi

İlk insanların yaşamlarından günümüze kadar olan süreç içerisinde bireyler hayatlarını sürdürebilmek adına çalışmak zorunda kalmış, hatta bu zorunlu bir durum haline gelmiştir. Çalışmanın tarihi ilk insanlara kadar dayandığından, korumaya yönelik önlemlerin alınması da insanlık tarihi kadar geçmişe dayanmaktadır. Tarihte bilinen ilk toplumlar avcı ve toplayıcı toplumlardan günümüze işçi sınıfının ortaya çıkması, iş bölümünün belirgin hale gelmesi, teknolojik gelişmelerle birlikte yapılan işlerin farklılaşması özellikle sanayi devrimi sonrası iş kazalarındaki yoğun artış, iş görenin sağlığını ve güvenliğini koruma altına almayı gerekli kılmıştır.

M.Ö 2600'lü yıllarda insanların yaptıkları işten dolayı karşılaştıkları sağlık problemlerini analiz eden ilk kişi İmhotep olmuştur. Antik Mısır'da hekimlik görevi yapmış olan İmhotep'in, Mısır Piramitlerinin yapımı esnasında meydana gelen kazalarda birçok kişinin hayatını kaybetmesi ve ağır taşları kaldırmadan dolayı çalışanlarda görülen bel sorunlarını tespit ettiği görülmüştür. M.Ö. 2000 yılı civarında Babil kralı Hammurabi'nin çeşitli meselelerde verdiği kararlar kapsamlı yasalar sistemi olan Hammurabi Yasaları olarak adlandırılmıştır. Bu, yasaların içeriğinden dolayı inşaat sektörü üzerine yazılmış olan ilk kanun olarak kabul edilir. Hammurabi Yasaları, yapıların sağlam ve güvenli oluşturmalarını sağlamak için çalışanlara çeşitli kuralları şart koşuyordu (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 111-112).

Hammurabi Yasalarının inşaatçılara uyguladığı şartlar;

İnşaat işini yapan kişi işini sağlam ve eksiksiz yapmazsa ve bu nedenle olarak bir gün ev yıkılıp yapı sahibinin hayatını kaybetmesine neden olursa, yasalara göre evi yapan kişiye ölüm cezası verilecektir.

Ev sahibinin oğlu evin yıkılması sonucu ölür ise karşılık olarak meskeni yapan kişinin oğluna ölüm cezası verilecektir.

Ev sahibinin kölesi meskenin yapımından kaynaklı sorular dolayısıyla ölürse, evi yapan kişi ev sahibine köle vermekle yükümlüdür.

Evin sağlam yapılmamasından dolayı mesken çöker ve içindeki eşyalar zarar görürse, inşaatı yapan kişi meskeni tekrar yapmasının yanında zarara uğrayan eşyaların masraflarını karşılamak zorundadır (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 112).

Gerçek anlamda iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri olarak kabul görülebilecek uygulamalardan birisi köleci toplumlardan Roma'da gözlemlenmiştir. Bu dönemdeki bilim insanlarının iş sağlığı ve güvenliği üzerine ileri sunmuş oldukları tezler, bugün bile geçerliliği kabul edilebilecek çalışmalardan oluşmaktadır. Bu çalışmalardan biri M.Ö. 484-425 yılları arasında yaşamış olan Herodot'un sunduğu işçilerin verimli olarak çalışabilmesi için yüksek enerji içeren yiyeceklerle beslenmeleri gerektiği konusuna değinmiştir (Çilengiroğlu, 2006, s. 15).

M.Ö. 428-348 yıllarında ideal bir devlet kurma emeliyle yaşayan Platon zanaatkar işçilerinin, çalışma şartlarından kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunların çözümü üzerinde durmuştur. Aristo da M.Ö. 428-348 yılları arasında sporcularda gözlemlediği bazı sağlık sorunlarını ve gladyatörlerin beslenmelerinde dikkat etmesi gereken durumları incelemiş ve gladyatör diyetini oluşturmuştur. M.S 23 ile 79 yılları arasında yaşamış olan Romalı Pliny, tozlu yerlerde çalışmanın risklerini değinmiş ve çalışma ortamında tehlike oluşturan tozlara karşı maske yerine kullanabilecek bir sistem düşünerek, işçilerin çalışma esnasında kafalarına torba geçirmelerini önermiştir (Altın ve Taşdemir, 2017, s. 15)

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının başlangıcına ilişkin yazılı ilk kaynaklara bakıldığında, Hipokrat'ın M.Ö. 370 yıllarındaki kurşunun zararlı etkileri üzerine yapmış olduğu çalışmasına dayandırılabilceği gibi, İtalyan Bernardino Ramazzini tarafından 16. ve 17. yüzyıllarda iş sağlığına ilişkin yapmış olduğu bilimsel çalışmalarını da dayandırılmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği her ne kadar geçmişteki yazılı belgelere dayandırılmış olsa da temelde, bu konudaki çalışmaların sanayi devrimi süreci ile birlikte bir ivme yakalamış olduğu belirtilebilir (Gençler, 2007, s. 16).

İş sağlığı kavramının kurucusu olarak tanınan Bernardino Ramazzini 1633-1714 yılları arasında yaşamış, asıl uzmanlığı epidemiyoloji olan bir tıp profesörüdür. Padova Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış olan Ramazzini bu yıllarda işçilerin sağlık sorunlarının yaptıkları işlerle ilişkili oluşu üzerinde durmuş, meslek hastalıkları ve sebepleri üzerine yoğunlaşarak bilimsel çalışmalarını geliştirmiştir. Ramazzini yaptığı çalışmalar sırasında birçok işyerini ziyaret ederek bir iş güvenliği uzmanı gibi riskleri tespit etmiştir. İşyeri hekimi olarak çalışma şartlarının sağlık sorunlarını oluşturma oranını hesaplamıştır. Çalışma ortamında bulunan tozlar, kimyasallar, şiddetli hareketler gibi konular üzerinde durmuş ve bunlardan kaynaklı olarak ortaya çıkan 40 kadar hastalığı tanımlamıştır. Bilimsel esaslara dayalı olarak yazdığı "Çalışanların Hastalıkları" adlı kitabında çalışanların sağlığı etkileyen kimyasal maddeler, tozlu ortamlar, ağır metaller, tekrarlanan ve şiddetli hareketler, hatalı duruşlar gibi olumsuz faktörlerin yanında bu olumsuz faktörleri korumaya yönelik yöntemleri de anlattığı görülmektedir. Ramazzini Sanayi Devrimi öncesi yaptığı çalışmalarla iş sağlığı ve güvenliğine en çok katkı sağlayan bilim insanlarından biri olmuştur (Selek, 2018, s. 15).

18. yüzyılın ilk yarısında İngiltere'de ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile üretim süreci büyük bir değişim yaşamıştır. Bu üretim sürecindeki değişimle birlikte küçük zanaatkarlıklar yerini atölyelere daha sonrasında ise teknolojinin gelişmesi ile birlikte büyük makinelerin yer aldığı fabrika sistemine bırakmıştır. Fabrika sistemine geçişle birlikte üretilen ürünlerin miktarlarında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu gelişmelerin

bir sonucu olarak, işverenlere bağımlı ve ücret karşılığı çalışan işçi sınıfı giderek artmıştır. Artan alt sınıf çalışanlarının yaptığı işlerin içerdiği riskler ön planda tutulduğunda, meydana gelen iş kazaların bir sonucu olarak sağlık ve güvenlik sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde çalışma sürelerinin giderek uzaması, çocuk ve kadın işçilerin ağır koşullarda çalıştırılması gibi etkenler, devletin çalışma hayatına müdahalesinin gerekliliği tartışmalarını ortaya çıkarmıştır (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 114-115).

1788 yılında İngiltere'de Percival Pott baca temizleyicilerin maruz kaldığı skrotum kanserinin tanımını yapmıştır. Pott'un yapmış olduğu çalışmalar, baca temizleme işlerinde çocuk emeğinin kullanılmasından dolayı İngiliz Parlamentosu Baca Temizleme Yasası'nı çıkartmıştır. Bu yıllarda Robert Owen İskoçya'daki kendi fabrikasında 10 yaşından küçükleri çalıştırmamış, çalışma saatlerini kısaltmış, çalışma koşullarının düzeltilmesi yönünde çabada bulunmuştur. 1802 yılında çıkarılan Çıracılık Sağlığı Ahlak Kanunu ile çocuk işçilerin çalışma süreleri 12 saat haftalık 58 saat olarak sınırlandırılmıştır ancak bu kanunun uygulamaya geçmesi 1833 Fabrikalar Kanunu'na kadar mümkün olmamıştır. Michel Sadler 1833 yılında yeni bir yasa önerisini parlamentoya getirmesiyle birlikte Fabrikalar Yasası'nın yürürlüğe girmesini sağlamıştır. Bu yasada 9 yaş altı çocukların çalıştırılması, 18 yaşından küçüklerin gündelik 12 saatten fazla çalıştırılması, 18 yaşından küçüklerin gece çalıştırılmalarına yasak getirilmiş ve fabrikaların denetlenmesi için iş müfettişlerinin görevlendirilmesi düzenlenmiştir (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 115).

1885'de ilk kez Almanya'da tazminat sistemi uygulamaya konmuş olup, bu sistem Avrupa ve Amerika'da yaygınlaşmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında, sanayiye kimyasal maddenin girmesi üzerine gündeme meslek hastalığı gelmiş. Bu durum karşısında meslek hastalıklarının teşhis ve tedavileri, koruma önlemleri için yapılan çalışmalar, gelişmeleri izlemiştir. İş sağlığı ve güvenliği konusunda uluslararası ilk çalışmalar, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1919 yılında kurulması ile başlamıştır. Bugün ILO, istihdam edilenlerin çalışma koşullarını düzenleyen ve yaşam kalitelerini arttırmayı amaçlayan Birleşmiş Milletlere bağlı bir kuruluştur. ILO

Milletler Cemiyetine bağılı olarak Birinci Dünya Savaşının sürdüğü yıllarda Paris Barış Konferansında kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşının devam ettiği yıllarda Milletler Cemiyetinin kapatılmasına bağılı olarak 1946 yılında kurulan Birleşmiş Milletlerin bünyesine girmesine neden olmuştur. Bu öncelikli olarak çalışma yaşamını etkilen unsurları inceleyerek, üye ülkelerin sunduğu teklifleri neticesinde kararlar alarak, çalışma hayatını ilgilendiren konuları şekillendirmek için uluslararası çalışmalar yapmaktadır (Gürcanlı, 2006, s. 37-38).

1945 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Konferansı, bütün insanların ve ırkların sağlığının, dünyada barış ve güvenliğinin sağlanması için gerekli olan Uluslararası Sağlık Örgütü'nün kurulması amacıyla toplantı düzenlenmesi oy birliği ile kabul edilmiştir. 1946 yılında oluşturulan toplantıda, 61 ülkenin temsilcilerinin WHO Anayasasını imzalaması ve 26 ülkenin resmi kabulü ile yürürlüğe girme işlemleri başlatılmıştır. 7 Nisan 1948 tarihinde de WHO anayasası resmen kabul edilmiş ve 7 Nisan günü tüm Dünya'da "Dünya Sağlık Günü" olarak kabul edilmiştir (<http://www.eğitimkutuphanesi.com>).

Uluslararası ölçekte Türkiye'yi de ilgilendirmesi açısından 1996 yılında kurulan Avrupa İş Güvenliği ve Sağlığı Ajansının, Avrupa ölçeğindeki çalışmaları son derece önemlidir. Daha önce de sözü edildiği üzere, iş kazası ve meslek hastalıklarında gözle görülür bir azalmanın olmaması AB'yi harekete geçirmiş, üye devletlerin istihdam politikalarına ilişkin 2003/0068 sayılı AB konseyi kararı; iş güvenliği ve sağlığını tüm işçilerin eğitimlerini kapsayan, daha iyi çalışma koşullarını yaratmak amacıyla uygulanacak politikaların hedefinin özellikle şu olduğunu ifade etmiştir: 2003-2010 yılları arasında tüm üye devletlerde, tüm iş kolları için kaza sıklığında %15'lik bir azalma, yüksek risk içeren sektörlerde ise %25'lik bir azalma ve bununla birlikte düşük kalifiye işçilerle kalifiye işçiler arasında, iş güvenliği ve sağlığı eğitimlerine katılımlarla görülen farklılığın azaltılması şeklindedir. Ancak bu çalışmalarda, geçmişte olduğu gibi sosyal devlet ilkesinin yerini, sosyal sorumluluk adı altında şirket sorumluluğunun aldığı görülmektedir. Devletin denetimi kalkmakta, iş güvenliği meselesi daha çok sermaye kesiminin yaptığında ödüllendirildiği, koşulları

sağlamadığında ise yaptırımların son derece cılız olduğu bir noktaya gelmiştir (Gürcanlı, 2006, s.38).

2.1.2. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihçesi

Türkiye'de Sanayi Devriminin geç oluşum göstermesi, fabrika denebilecek işyeri sayısının çok az olması nedeniyle iş sağlığı ve güvenliği ihtiyacı Batı Avrupa ile aynı dönemde ortaya çıkmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde konuya ilişkin geniş çaplı iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarından söz edemesek de yine de birkaç düzenlemenin üzerinde durmak gerekmektedir. Osmanlı döneminde iş sağlığı ve güvenliği konusunda ilk düzenleme 1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi olmuştur. Dilaver Paşa Nizamnamesi Ereğli kömür havzalarında çalışan işçilere yönelik olarak çıkarılmıştır. İşçilere yönelik dinlenme ve tatil zamanları, barınma yerleri, çalışma saatleri, çeşitli sağlık sorunlarını, ücret ödemeleri gibi başlıkları düzenlediği görülmektedir. Osmanlı döneminde önemli düzenlemelerden biri de Dilaver Paşa Nizamnamesi ile aynı iş koluna yönelik olarak çıkarılan Maadin Nizamnamesidir. 1869 tarihinde yürürlüğe giren Maadin Nizamnamesi ile birlikte iş güvenliği hükümlerine daha fazla yer verilmiş ve Dilaver Paşa Nizamnamesinin eksikleri giderilmeye çalışılmıştır. Maadin Nizamnamesinde işverenin iş kazalarını önlemek için gerekli önlemleri alması, işverene iş kazasına uğramış olan işçilerin ailelerine tazminat ödeme zorunluluğu, madenlerde eczane ve doktor bulundurulması, iş kazası gerçekleştiğinde işverenin hükümete bildirmesi gibi birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu nizamnamenin en önemli özelliği ise Dilaver Paşa Nizamnamesi'ndeki zorunlu çalışma yükümlülüğünü ortadan kaldırması olmuştur (Gürcanlı, 2006, s. 39).

Cumhuriyetin dönemi Türkiye'de sanayileşme yatırımlarındaki artışla birlikte iş sağlığı ve güvenliğine dair düzenlemelerin bu dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemin şartlarına göre modern hükümlerle donatılmış olan Ereğli Kömür Havzası Maden İşçisinin Hukukuna İlişkin 151 sayılı Kanun 1921 yılında çıkarılmıştır. Bu çıkarılan kanunun en önemli özelliği iş sağlığı ve güvenliği alanında

çıkarılan ilk yasa olmasdır. Bu kanunla birlikte gündelik çalışma süresi 8 saat ile sınırlandırılmış, iki tarafın rızasıyla 8 saatten fazla çalışma yapılması durumunda iki kat fazla ücret ödenmesi karara bağlanmış, maden ocaklarında 18 yaşından küçük olanların çalıştırılması yasaklanmıştır. Hastalanan veya iş kazasına uğrayan işçileri tedavi ettirebilmek için maden ocakları etrafında hastane, eczane, hekim bulunması gerekmektedir. Madenlerde sağlık ve güvenlik koşulları sağlanmaz ise ruhsatlarını feshetme kararı da alınmıştır (İleri,2014, s. 28-30).

1936 tarihinde Türkiye'de ilk iş kanunu 3008 sayılı İş Kanunu yayımlanmıştır. Bu yasa sayesinde ilk defa devletin, işçi işveren ilişkilerine müdahale etme durumu söz konusudur. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden dolayı birçok tüzükte beraberinde yürürlüğe girmiştir. Bunlar;

27 Ekim1939'da Fazla Saatlerde Çalışma Nizamnamesi,

6 Kasım 1940'da Günde En Az 8 Saat ve Daha Az çalışılması, Gereken İşler Hakkında Nizamname,

5 Şubat 1941'de İşçilerin Sağlığını Koruma ve İş Emniyeti Nizamnamesi,

11 Ekim 1943'de İş Müddetleri Nizamnamesi,

22 Temmuz 1948'de Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü,

12 Ağustos 1952'de Parlayıcı ve Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışan İşyerlerinden Alınacak Emniyet Tedbirleri Hakkında Tüzük çıkarılmıştır (Füzün, 2008, s. 6-7).

1936 yılında çıkartılan 3008 sayılı İş Kanunu ile birlikte sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalara ilişkin temele ilk kez yer verilmiştir. Fakat Cumhuriyetin ilanından 1945 yılına kadar tam anlamıyla geçerli bir sosyal güvenlik sistemi oluşmamıştır. İlk olarak sosyal sigortalara ilişkin çıkartılan yasa ise, 27 Haziran 1945 yılındaki 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu olmuştur. Bu kanunun hemen ardından 1946 yılında Çalışma Bakanlığı'nın kurulması, iş sağlığı ve güvenliği alanındaki en önemli gelişmelerden biri olmuştur (Güvercin, 2004, s. 92).

İkinci Dünya savaşı sonrası Türkiye'de sanayileşme daha yoğun yaşanmaya başlamış ancak iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin öncelikli bir sorun olarak görülmemiştir. 3008 sayılı İş Yasasının yerine 1967 yılında 931 sayılı İş Yasası çıkarılmıştır. 931 sayılı İş Yasasının Anayasa Mahkemesi tarafından usul yönünden bozulması üzerine 1971 tarihinde 1475 sayılı yeni bir İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1475 sayılı İş Yasası'nın iş sağlığı ve güvenliği yönünden modern bir bakış açısı getiren 73. maddesi ile işveren işçisinin sağlık ve güvenliğinin sağlamak için gerekli olanı yapmak ve bu husustaki şartları sağlamak ve araç gereçleri eksiksiz bulundurmaya yükümlü kılmıştır. 1475 sayılı İş Yasası'nın 76. maddesinde Çalışma Bakanlığının lüzum gördüğü işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarını yapması için İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği kurulunun kurulmasını öngörmüş, 77. maddesinde işyerlerinde içki yasağı getirmiş ve düzenlemeler yapılmış, 79. maddesinde ise yaş sınırına değinilmiş ve 16 yaşını doldurmamış çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırma yasağı getirilmiştir (Çiçek ve Öçal, 2016, s. 126).

2003 yılında ise 1475 sayılı İş Kanunu yürürlükten kaldırılarak yerine 4857 sayılı İş Kanunu kabul edilmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu ile getirilmek istenen sistemin, emeğin korunması ilkesi yerine "işletmenin güvenliği" ilkesine dayandırıldığı görülmektedir. Çalışan ile çalıştıranlar arasında kurulmak istenen denge, işyeri ve işletme lehine geliştirilmiştir. İşletmenin güvenliğine ilişkin kurallar ön plana çıkarılmıştır. Esnek çalışma kurallarının gönüllülük ilkesi çerçevesinde uygulanması gerekirken, mevcut kanunda atipik çalışma sistemleri adeta esas çalışma biçimi olmuştur (Ekmekçioğlu, 2003, s. 74).

İş sağlığı ve Güvenliği konusunda Avrupa Birliği endüstriyel gelişmelerine uyumu amaçlayan 4857 sayılı İş Kanununun girmesinden sonra 2012 yılında 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanunu yayımlanmıştır. İş sağlığı ve güvenliği kanunun öncelikli hedefi işçinin korunması olmuştur. Bu hedef doğrultusunda çalışma esnasında yaşanan iş kazası ve yaralanmaların, çalışma ortamında tehlikeye dönüşebilecek risklerin önlenmesi yada kabul edilebilir risk seviyesine indirilerek, çalışanlara sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamının sağlanmasını amaçlanmaktadır.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanunu öncesinde çıkarılan kanunların mevzuatta açtığı derin eksikliği giderilmesi için getirilmiştir. Bu kanununla birlikte risk değerlendirmesi, önlemlerin belirlenmesi, denetleme, iş sağlığı ve güvenliği örgütlenmesinin sağlanması gibi modern hükümlülükleri getirdiği görülmüştür.

2.2. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinin Mevzuatı

Sanayi Devrimi'nin sonrasında ortaya çıkan çalışma koşullarındaki olumsuzluklar, siyasi ve iktisadi koşulların da etkisiyle sosyal devlet olgusunu ortaya çıkarmıştır. Sosyal devlet ilkesinin bir parçası olarak demokratik, sosyal ve hukuk devletini kuran anayasaların kapsamına iş sağlığı ve güvenliği bilimi de girmiştir (Yılmaz, 2009, s. 101).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de modern hukuk devleti ilkelerini benimseyerek anayasal düzene geçmiştir. Atatürk, 1924 Anayasası beraberinde çalışma politikalarını oluşturmak adına devletçilik ilkesini benimseyerek, ilk sosyal nitelikteki yasaların çıkarılmasını sağlamıştır. 1961 Anayasası ise; "çalışma hakkını, sendika özgürlüğünü, toplu sözleşme ve grev hakkını, sosyal güvenlik hakkını tanıyarak sosyal temellere dayanan bir anayasa olmuştur. 1982 Anayasası da, 1961 gibi, sosyal haklara geniş ölçüde yer vermiştir. Ancak 1982 Anayasası sınırlı serbestlik ilkesine dayanmaktadır" (Yılmaz, 2009, s. 102). 1982 Anayasasının özellikle 18, 48, 49, 50, 55, 56, 60'ıncı maddelerinde yer alan kurullarla devlet iş sağlığı ve güvenliği alanını düzenlediği, modern çalışma hayatına geçişi sağlamak adına üzerine düşen görevleri üstlendiği görülmektedir.

Türkiye'de, iş sağlığı ve güvenliği konusuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilenen çok sayıda kurum ve kuruluş vardır. Bunların başında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) gelmektedir. Bakanlığın örgüt yapısı içinde dört ayrı birim konuyla ilgilidir. Bunlar İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi Müdürlüğü (İSGÜM) ve

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM) birimleridir (Yılmaz, 2009, s. 140).

2012 yılında çıkarılan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu kanunla beraber 4857 sayılı İş Kanunu'ndaki iş sağlığı ve güvenliği hükümlerinin birçoğu yürürlükten kaldırılmıştır. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, işverenlerin ve çalışanların iş hayatına yönelik görev, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenleyerek işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından koşullarının iyileştirilmesi ve güvenlik tedbirlerinin alınmasını hedeflemektedir. Kanunun çıkarılmasındaki asıl amaç ise iş kazası ve meslek hastalığına yol açan tehlikelerin minimum seviyeye indirilmesi ve iş ortamından kaynaklı olarak ortaya çıkan sağlık problemlerini önlemektedir. Bu bağlamda ilk olarak işverenlerin görev, yetki ve sorumlulukları kanunun 4'üncü maddesinde tanımlanmaktadır (Bilir, 2016, s.11-12).

4'üncü madde: *"İşveren, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olup bu çerçevede; Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar. İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar. Risk değerlendirmesi yapar veya yaptırır. Çalışana görev verirken, çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne alır. Yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri alır. İşyeri dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan hizmet alınması, işverenin sorumluluklarını ortadan kaldırmaz. Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği alanındaki yükümlülükleri, işverenin sorumluluklarını etkilemez. İşveren, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin maliyetini çalışanlara yansıtamaz"* şeklinde belirtilmiştir (6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2012, m. 4).

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 6'ncı maddesinde iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunulmasında işverenin üzerine düşen yükümlülüklerden bahsedilmektedir. Maddeye göre, işveren çalışanlar arasından iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve on kişiden fazla çalışanı olan çok tehlikeli işyeri sınıfta yer alan işyerlerinde diğer sağlık personelini görevlendirme yapması, görevlendirdiği kişilerin ihtiyacı olan araç, gereç gibi ihtiyaçları karşılaması, iş sağlığı ve güvenliği

uygulamalarını yürütenler arasında işbirliğini sağlaması gerekmektedir. İşverenin yükümlülükleri bununla sınırlı kalmamış kanunun diğer maddelerinde risk değerlendirmesi, iş kazası ve meslek hastalığı bildirimini, sağlık gözetimi, çalışanlardan görüş alımı, çalışan temsilcisi seçimi yapması ve çalışanların eğitimini sağlaması konusunda gerekli düzenlemeleri içermektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda yer alan çalışmaktan kaçınma hakkı da detaylı olarak iş sağlığı ve güvenliği açısından işçilere çalışmaktan kaçınma hakkı tanımaktadır. Çalışmaktan kaçınma hakkı madde 13'e göre:

" (1) Ciddi ve yakın tehlike ile karşı karşıya kalan çalışanlar kurula, kurulun bulunmadığı işyerlerinde ise işverene başvurarak durumun tespit edilmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmesini talep edebilir. Kurul acilen toplanarak, işveren ise derhâl kararını verir ve durumu tutanakla tespit eder. Karar, çalışana ve çalışan temsilcisine yazılı olarak bildirilir.

(2) Kurul veya işverenin çalışanın talebi yönünde karar vermesi hâlinde çalışan, gerekli tedbirler alınıncaya kadar çalışmaktan kaçınabilir. Çalışanların çalışmaktan kaçındığı dönemdeki ücreti ile kanunlardan ve iş sözleşmesinden doğan diğer hakları saklıdır.

(3) Çalışanlar ciddi ve yakın tehlikenin önlenemez olduğu durumlarda birinci fıkradaki usule uymak zorunda olmaksızın işyerini veya tehlikeli bölgeyi terk ederek belirlenen güvenli yere gider. Çalışanların bu hareketlerinden dolayı hakları kısıtlanamaz.

(4) İş sözleşmesiyle çalışanlar, talep etmelerine rağmen gerekli tedbirlerin alınmadığı durumlarda, tabi oldukları kanun hükümlerine göre iş sözleşmelerini feshedebilir. Toplu sözleşme veya toplu iş sözleşmesi ile çalışan kamu personeli, bu maddeye göre çalışmadığı dönemde fiilen çalışmış sayılır.

(5) Bu Kanunun 25 inci maddesine göre işyerinde işin durdurulması hâlinde, bu madde hükümleri uygulanmaz" şeklinde ifade edilmektedir (İSGK, 2012, m. 13).

6331 sayılı kanunun önemli maddelerinden birisi de, çalışanların yükümlülüklerinin yer aldığı 19. maddedir. Bu maddeye göre çalışanlar, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili aldıkları eğitim ve işverenin bu konudaki talimatları doğrultusunda, kendilerinin ve hareketlerinden veya yaptıkları işten etkilenen diğer çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye düşürmemekle yükümlüdür. Çalışanların, işveren tarafından verilen eğitim talimatlar doğrultusunda yükümlülükleri şunlardır:

- a) İşyerindeki makine, cihaz, araç, gereç, tehlikeli madde, taşıma ekipmanı ve diğer üretim araçlarını kurallara uygun şekilde kullanmak, bunların güvenlik donanımlarını doğru olarak kullanmak, keyfi olarak çıkarmamak ve değiştirmemek.
- b) Kendilerine sağlanan kişisel koruyucu donanımı doğru kullanmak ve korumak.

- c) İşyerindeki makine, cihaz, araç, gereç, tesis ve binalarda sağlık ve güvenlik yönünden ciddi ve yakın bir tehlike ile karşılaştıklarında ve koruma tedbirlerinde bir eksiklik gördüklerinde, işverene veya çalışan temsilcisine derhal haber vermek.
- ç) Teftişe yetkili makam tarafından işyerinde tespit edilen noksanlık ve mevzuata aykırılıkların giderilmesi konusunda, işveren ve çalışan temsilcisi ile iş birliği yapmak.
- d) Kendi görev alanında, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için işveren ve çalışan temsilcisi ile iş birliği yapmakla yükümlü bırakılmışlardır (İSGK, 2012, m. 19).

Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği açısından önem arz eden bir diğer konu ise ulusal İş sağlığı ve güvenliği konseyidir. Konseyin amacı, kurulu ve koordinasyonu hakkındaki bilgiler 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu detaylı olarak vermektedir.

Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi madde 21'e göre; "*Ülke genelinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili politika ve stratejilerin belirlenmesi için tavsiyelerde bulunmak üzere konsey kurulmuştur.*" Günümüzde çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili şartların iyileştirilmesi ve güvenlik kültürünün başta istihdam edilenlerde olmak üzere ülke genelinde yaygınlaştırılması amacıyla üyelerinin iş birliği içinde çalışmasını sağlayan kuruluştur (İSGK, 2012, m. 21).

Ayrıca 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanunda idari para cezası uygulamaları, işin durdurulma koşulları, iş sağlığı ve güvenliği yönetmelikleri, 4857 sayılı kanunun değiştirilen hükümleri, bulunmaktadır.

Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği mevzuatında yer alan bir diğer kanun 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'dur. 2006 yılında yürürlüğe girmiş olan kanunun genel amacı, çalışanları sosyal sigorta ile genel sağlık sigortası kapsamına almaktır. Sigortalı sayılanlar, sigortalı sayılmayanlar, genel sağlık sigortalı sayılanlar, sigortalılığın başlangıcı sona ermesi, iş kazası ve meslek hastalığının bildirim, hastalık ve analık hali, geçici iş göremezlik ödeneği, sürekli iş göremezlik ödeneği, evlenme ve cenaze ödeneği, malullük, yaşlılık sigortası, ölüm aylığı konularını kapsamaktadır.

Mevzuatımızda bulunan bazı kanunların daha anlaşılır hale getirilmesi ve ayrıntılı bir biçimde anlatılması için yönetmelikler çıkarılmıştır. Bunların içerisinde iş sağlığı ve güvenliği literatürünü ilgilendiren yönetmeliklere bakıldığında;

Çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma şartlarına yönelik olarak çıkarılan yönetmelikte, zorunlu eğitimini tamamlamış 14 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış bireylere "Çocuk İşçi", 15 yaşını doldurmuş aynı zamanda 18 yaşını doldurmamış olanlara ise "Genç İşçi" denilmektedir. Çocuk işçilerin günlük çalışma süreleri 7 saat'i , haftalık çalışma süreleri ise 35 saat'i geçmeyecektir. Tanımdaki genç işçi kriterine uyan personelin çalışma süreleri günlük 8 saat, haftalık ise 40 saat olarak belirlenmiştir. Aynı yönetmelikte çocuk ve genç işçilerin hangi işlerde çalıştırılmayacağı detaylı olarak belirtilmiştir (Bilir, 2016, s. 14).

2013 yılında hamile ve yeni doğum yapmış bayanların çalışma şartlarını düzeltilmesi amacıyla çıkarılan yönetmeliğe göre; kadınların hamilelik süresince ve doğum sonrası 1 yıl gece vardiyalarında çalıştırılması yasaklanmıştır. Aynı süreç içerisindeki bayanların günlük çalışma süreleri 7,5 olarak belirlenmiştir. Gebe kadınların doğum öncesi ve sonrası toplamda 16 haftalık ücretli izin hakkı bulunmaktadır. Doğum sonrası çocuk 0-6ay aralığında iken günlük 3 saat, 6-12ay aralığında iken ise günlük 1,5 saat anneye süt izni verilmektedir. Doğum sonrası ücretli izinlerin bitiminden sonrası annelerin kendi istekleri doğrultusunda çocuk 1 yaşını doldurana kadar ücretsiz izine çıkabilme hakları bulunmaktadır (Bilir, 2016, s. 14).

2013'te çıkarılan iş sağlığı ve güvenliği kurulları hakkında yönetmeliğine göre; iş sağlığı ve güvenliği kurulunun oluşturulması için işverenin 6 aydan fazla süreli olarak 50 ve üzerinde işçi çalıştırması gereklidir. Kurul içinde işçi temsilcisi, iş sağlığı ve güvenliği uzmanı, idari ve mali işleri yürüten kişi, işveren ve işyeri hekimi bulunması zorunludur. Kurul işyerinde çalışan bireylerin sağlığını ve güvenliğini olumsuz yönde etkileyen faktörleri araştırmak ve çözüm üretmek için işyeri tehlike sınıfına göre değişen aylık sürelerde toplanması gerekmektedir. Kurulun verdiği

kararlar iş güvenliği mevzuatına aykırı olmadığı sürece işveren tarafından uygulanmaya devam ettirilecektir (Bilir, 2016, s. 14).

Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı, 31 Mayıs 2006 tarihinde Cenevre'de yaptığı 95. oturumda;

ILO anayasasında belirtildiği üzere, yapılan işlerden kaynaklı olarak ortaya çıkan iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı tedbirlerin alınmasına her durumda devam edilmelidir. Son yıllarda iş kazası ve meslek hastalığı oranlarının yükselmesine bağlı olarak ekonomik, sosyal ve kültürel olarak olumsuzluk yansıtan etkilerin bilincinde olan örgüt, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik ulusal düzeyde güvelik kültürünün oluşturulması ve geliştirilmesinin önemi hatırlatarak 2006 yılında İş Sağlığı ve Güvenliği'nin Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi'ni kabul eder (<https://www.ilo.org>).

Türkiye'de 2013 yılında onaylanan 187 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi, 6485 sayılı kanun olarak mevzuatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Sözleşmenin amacı ise madde 2'de belirtilmektedir. Bu göre madde 2:

"1. Bu sözleşme'yi onaylayan her üye, en fazla temsil kabiliyetine sahip işçi ve işveren kuruluşlarının temsilcilerine danışarak, ulusal politika, ulusal sistem ve ulusal program geliştirme yoluyla iş kazalarını, meslek hastalıklarını ve ölümleri önlemek için iş sağlığı ve güvenliğinin sürekli geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

2. Her üye, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) iş sağlığı ve güvenliğini geliştirme çerçevesi ile ilgili belgelerinde belirlenen ilkeleri dikkate alarak iş sağlığı ve güvenliği konusunda ulusal sistem ve ulusal programlar aracılığıyla, aşamalı olarak, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı tesis etmeye yönelik etkin tedbirler alacaktır.

3. Her üye, en fazla temsil kabiliyetine sahip işçi ve işveren kuruluşları temsilcilerine danışarak, ILO'nun iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin sözleşmelerini onaylamak için ne tür tedbirlerin alınabileceği hususunu periyodik olarak gözden geçirecektir" (<https://www.ilo.org>).

Bu sözleşmeyle birlikte Türkiye sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı oluşturmak amacıyla ulusal politikalar oluşturup geliştirebilecektir. Çalışanların temel haklarından biri olan sağlıklı ve güvenli ortamlarda çalışma hakkı daha ileri seviyelere ulaştırılabilecektir. Ulusal politika belirlenirken, ulusal şartların ve uygulamanın ışığında en fazla temsil kabiliyetine sahip işveren ve işçi kuruluşlarına danışarak, iş risklerine ya da tehlikelerini değerlendirmek; iş riskleri ya da tehlikeleri ile kaynağında mücadele etmek; bilgilendirme, danışma ve eğitimi içeren ulusal önleyici güvenlik ve sağlık kültürünü oluşturmak gibi temel ilkeleri geliştirecektir ([https:// www.eforosgb.com](https://www.eforosgb.com)).

1981 tarihli ILO Genel Konferansı'nın 67 oturumunda kabul edilen 155 sayılı sözleşme Türkiye'de 2004 yılında kabul etmiştir. Bu sözleşme çalışanların sağlık ve güvenliklerini sağlamak amacıyla ILO tarafından yayımlanmış en önemli sözleşmedir. Sözleşmeye göre; her üye ülke en fazla temsil yeteneğine sahip işçi ve işveren kuruluşlarıyla fikir alışverişi yaparak, iş kazası ve meslek hastalıklarına ilişkin iş sağlığı ve güvenliği politikası oluşturup uygulayacak ve sürekli olarak güncelleyecektir. Ayrıca işyerlerinde tehlikeyi sezen çalışanların güvenli bölgelere gitme hakları bu sözleşme ile güvence altına alınmıştır (İşler, 2014, s. 58).

2.3. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinden Sorumlu Kurum ve Kuruluşlar

Çalışma yaşamımızda belirlenmiş olan uygulamaların yerine getirilmesi ve olası anlaşmazlıkların önüne geçilebilmesi amacıyla yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yasal düzenlemelerin yanında iş sağlığı ve güvenliği alanıyla özel olarak ilgilenmek üzere resmi kurumlar kurulmuştur. Konunun uluslararası boyutuna bakıldığında ise Türkiye'nin dışında da özel ve resmi kurum ve kuruluşların kurulduğu, Türkiye'nin de bu kurumlardan bazılarının üyesi olduğu bilinmektedir. Bu konu başlığının altında iş sağlığı ve güvenliği sisteminin içeriği, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların bilgilendirilmesi yapılacaktır.

2.3.1. Ulusal Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği konusunda faaliyet yürüten çok sayıda kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunlar; Yasal olarak düzenleme ve denetim yapanlar, sağlık ve güvenlik işlerini yürütenler, eğitim faaliyetlerini geliştirenler, veri toplama ve değerlendirme yapanlar, iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını yaygınlaştırıp destekleyenler olarak 5 madde altında toplanmaktadır (<http://websitem.karatekin.edu.tr>).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yeni adı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bünyesinde iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinde bulunan dört birim bulunmaktadır.

2.3.1.1. T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

İş sağlığı ve güvenliği sistemindeki asıl adı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adı ile bilenen bu kurum 22 Haziran 1945 tarihinde kurulmuştur. 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile birlikte yeni sisteme uyum gerekçesi ile yapılan değişikliklerden en dikkat çeken, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının isminin değişmesi olmuştur. 9 Temmuz 2018 tarihinde de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birleştirilmiştir. Bakanlığın şundaki ismi ise 4 Ağustosta Resmi Gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile "Aile,

Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" olarak belirlenmiştir (<http://www.wikiwand.com.tr>)

Bakanlığın temel görevleri; çalışma yaşamını düzenlemek, çalışanların mevcut sorunlarına çözüm yolları araştırmak, istihdam edilenlerin yaşam düzeylerini yükseltecek önlemleri almak, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmasını sağlamak, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarımızın çalışma yaşamındaki hak ve çıkarlarını korumak, sosyal güvenlik anlayışını çalışanlar arasında benimsetilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamak şeklinde sıralanabilmektedir.

a) İş sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (İSGGM)

Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması görevi, 1945 yılında eski adı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının bünyesinde kurulan İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Dünyada iş sağlığı ve güvenliği konusundaki gelişmelere bağlı olarak 2003 yılında 4947 sayılı Kanun'un 17'nci maddesi ile İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü olarak yeni görev, yetki ve sorumlulukları ile kurumsallaştırılmıştır.

İş sağlığı ve güvenliği konusunda Türkiye'de geçerli olan mevzuatın uygulanmasını sağlamak, küreselleşmenin etkisiyle çalışma şartlarındaki değişime ayak uydurulması için sürekli mevzuat çalışması yapmak, ulusal politikaların belirlenmesinin yanında bu politikaların aktarılması sağlamak, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak, denetimlerin etkinliğinin artırılması amacıyla önerilerde bulunmak, standart çalışmaları yapacak olan kişi ve kuruluşları inceleyerek değerlendirmek ve yetki vermek, kişisel korucu donanımları ve makine koruyucularının standartlarını belirlemek, imalatını yapacak olanlara yetki vermek, Türkiye'de gerçekleşen iş kazası ve meslek hastalığının en aza indirilmesi amacıyla iş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışmalar yapmak İSGGM'nün görevleri arasında bulunmaktadır (Ercan, 2010, s. 50).

b) İş Teftiş Kurulu Başkanlığı

1979 yılında İş Teftiş Tüzüğü'nün çıkarılması ile kurulan İş Teftiş Kurulu Başkanlığı çalışma hayatında günümüz mevzuatının uygulanıp uygulanmadığını denetleyen, iş teftişi sırasında mevzuatta yer alan boşlukların tespiti sonucu görüşlerini ileten, iş teftişi ile ilgili raporları tutan, istatistikleri oluşturan, değerlendiren ve yorumlama görevini üstlenen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın alt birimidir.

c) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM)

Türkiye'de kurulan ilk çalışma enstitüsü Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM)'dir. Türkiye Hükümeti ile Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) arasında yapılan 13 Sayılı Ek Anlaşma ile birlikte Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsü (YODÇE) 1955 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bunun ardından YODÇE 17 Ocak 1960'da çıkartılan 7460 Sayılı Kanunla Çalışma Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olmuş ve 1972'de Ankara'ya taşınmıştır. Enstitü'nün adı 1985 yılına gelindiğinde Yakın ve Orta Doğu Çalışma Eğitim Merkezi (YODÇEM) olarak değiştirildi ve bağımsız bir bütçeye sahip oldu. 2003 yılına kadar iş sağlığı ve güvenliği ile birlikte iş mevzuatı eğitimlerine ağırlık veren bu merkez, 2003 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM) adını almıştır (<http://www.casgem.gov.tr>).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi eğitimlerini çalışma hayatında mevcut olan ya da oluşabilecek olan problemlerin çözümü, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması, üretim ve çalışan verimliliğinin artırılması, işçi işveren ve devlet'e iş sağlığı ve güvenliğinin hukuki boyutunun bilgilendirilmesinin yapılması gibi konular üzerine yapmaktadır (Baradan, 2006, s. 91).

d) Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)

Sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilir niteliğe kavuşması amacıyla oluşturan Sosyal Güvenlik Kurumu; Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı (SSK), T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve Bağ-Kur Genel Müdürlüğünün aynı çatı altında birleşmesiyle 2006 yılında Resmi Gazetede yayımlanan 5502 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi sonucu kurulmuştur (Sümer, 2017, s. 43)

Ulusal kalkınma stratejileri ve politikalarını dikkate alarak, sosyal güvenlik politikalarını uygulamak ve politikaların geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapmak, gerçek ve tüzel kişilerin sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirmelerde bulunmak, istihdam edilenleri güvence altına almak, küresel ölçekteki sosyal güvenlik gelişmelerini takip ederek uluslararası sosyal güvenlik sözleşmelerinin yapılması adına çalışmalar yürütmek, Sosyal Güvenlik Kurumu'na verilen görevlerdir.

2.3.2. Uluslararası Kuruluşlar

a) İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansları (OSHA-USA ve OSHA-EU)

Amerika Birleşik Devletlerinde 1970 yılında yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunuyla birlikte Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Enstitüsü (NIOSH) ve İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (OSHA) kurulmuştur. İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (OSHA-USA)'nın kurulmasındaki en temel amaç, işyeri güvenliği sağlamak ve işçi sağlığını korumak adına yasal düzenlemeleri yapmaktır. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Enstitüsü de iş sağlığı ve güvenliği konusunda araştırmada bulunarak, eğitim faaliyetlerini yerine getirerek, çalışma koşullarının iyileştirilmesi adına çalışmaktadır ([http:// www.anadoluisagligi.com](http://www.anadoluisagligi.com)).

Avrupa'da kurulan OSHA-EU'nun kuruluş amacı Avrupa Birliği'nde yer alan işyerlerinin daha sağlıklı, güvenli ve üretken olmalarını sağlamak için çalışmalar yürütmektir. Türkiye bu kuruluşa aday ülke konumunda olup gözlemci statüsünde yer almaktadır.

b) Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

Toplum sağlığı ile ilgili uluslararası çalışmalar yapan Birleşmiş Milletlere bağlı örgüt ise Dünya Sağlık Örgütü WHO dur. 1948 yılında kurulan örgütün kuruluş amacı sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, olumsuz çalışma koşullarının düzeltilmesi, kapsamlı iş güvenliği mevzuatı oluşturulması için hükümetlere yardımcı olmaktır. Uluslararası sağlık sorunları konusunda anlaşmalar yapmak, ruh sağlığı konusunda toplumlar arası uyumlu ilişkiler için çözümler oluşturmakta WHO'nun başlıca amaçları arasında yer almaktadır. WHO ile devletler arasında etkin bir iletişimin sağlanmış olması örgütü Mayıs 2000 tarihinde 191 üye ülke sayısına ulaştırmıştır.

c) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 1919 yılında imzalanan Versay Antlaşmasıyla öngörülen Milletler Cemiyetinin bir kuruluşu olarak ortaya çıkmıştır. Kuruluşun amacı, Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan problemleri ortadan kaldırarak etkin çözümler bulmak ve reform niyetindeki etkin çözümleri uluslararası düzeyde uygulanmasını sağlamaktır ([http:// www.anadoluisagligi.com](http://www.anadoluisagligi.com)).

Türkiye'nin 1932 yılında üyesi olduğu ILO, uluslararası bir kuruluş olmakla birlikte, faaliyetlerini üçlü yapı (işçi-işveren-hükümet) çevresinde yürütmektedir. Bu yapı çevresinde kendine özgü Anayasa'sı bulunan örgütün hedefleri ise;

İstihdam ve işsizliğin önlenmesi

Çalışma saatlerinin düzenlenmesi

Uygun asgari ücret

İşçilerin meslek hastalıklara ve iş kazalarına karşı korunması

Çocukların, gençlerin ve kadınların korunması

Yaşlılık ve maluliyette korunma

Eşit işe eşit ücret

Örgütlenme özgürlüğü

Teknik ve mesleki eğitimlerin düzenlenmesi, çalışanlara verilecek eğitimlerin sürekli hale getirilmesidir. (<https://drabdullahinan.com>).

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İNŞAAT SEKTÖRÜNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

3.1. Türkiye'de İnşaat Sektörünün Tarihsel Gelişimi

İnsanlar hayatta var olduklarından bu yana doğa ile bir mücadele içindedir ve bu mücadelenin zaman ilerledikçe değişerek devam ettiği görülmektedir. Başlangıçta doğanın kendilerine sunduğu kaynaklarla hayatlarını devam ettirmeye çalışan insanlar giderek buldukları ile yetinmeyerek doğayı kendi planlarına uygun olarak yeniden inşa etme çabası içine girmişlerdir. Dolayısıyla inşaat faaliyetleri insanların dünyada varlığı ile birlikte ortaya çıkmış olduğu da söylenebilir. İnşaat denildiğinde ilk olarak insanların temel ihtiyaçlarından biri olan barınma gereksinimlerini gidermek amaçlı bir faaliyet olduğu düşünülse de sanayi devrimiyle birlikte iletişim ağlarının döşenmesi, ulaşım, fabrika kurulumu, altyapının çekilmesi, hastaneler, artan nüfus için düzenli binaların yapılması gibi geniş kapsamlı bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. İnşaat sektörü özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte çok farklı boyutlara geldiği görülmektedir.

Türkiye'de inşaat sektöründeki ilk önemli çalışmalar Cumhuriyet rejiminin kabul edilme sürecinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde inşaat sektörü faaliyetlerinin ileride başkent olacak olan Ankara üzerinde olduğu, şehrin kısıtlı imkanlar ile modern bir yapıya bürünmesi adına çalışmalar başlatıldığı görülmüştür. Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda ise tarım, sanayi ve ulaşım sektörlerinde önemli gelişmeler sağlayabilmek için atılan adımlar inşaat sektörü tarihinin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu dönemin en önemli sorunlarından birisi mevcut yolların azlığı ve yetersizliği nedeniyle ilk inşaat faaliyetlerinin yol yapımı çalışmalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yıllarda ülkedeki genç erkek nüfusu ve yetişmiş teknik elemanlarının azlığı, çalışmaların yabancı firmalar tarafından yürütülmesine neden olmuştur (Eşkinat ve Tepecik, 2012, s. 34).

İnşaat sektörünün asıl gelişimi II. Dünya Savaşı sonrası 1950'li yıllarda başlamıştır. Daha önceleri teknik eleman yetersizliğinden dolayı yabancı firmalar tarafından yapılan yol, baraj, konut ve fabrika inşaatları bu dönemle birlikte yerli firmaları tarafından yapılmaya başlamıştır. Bu dönemde altyapı ve karayolu çalışmalarının belirli planlar ve programlar çerçevesinde yürütülmesi adına DSİ ve TC Karayolları teşkilatları kurulmuştur. Devletin desteği ile yatırım yapan bu teşkilatlanmalar ile birlikte inşaat sektörü yeni bir gelişim kaydetmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak artan sanayileşme ile birlikte köyden kentlere göç hızlanmış ve sosyo-ekonomik değişimler başlamıştır. Nüfusun kentlerde toplanması konut ihtiyacı ortaya çıkarmış ve inşaat sektörünün hız kazanmasını sağlamıştır. Ancak büyük şehirlerde planlı kentleşmenin yapılmaması, yapı denetimlerinin yetersizliği ve yoğun konut talebinin karşılanamaması, gecekondü tipi yapılanmayı yaygınlaştırmıştır. Tüm olumsuzluklara rağmen bu dönemde ekonomiye katkı sağlayan sektörlerin başında inşaat sektörünün geldiği de bir gerçektir (İlhan, 2008, s. 11).

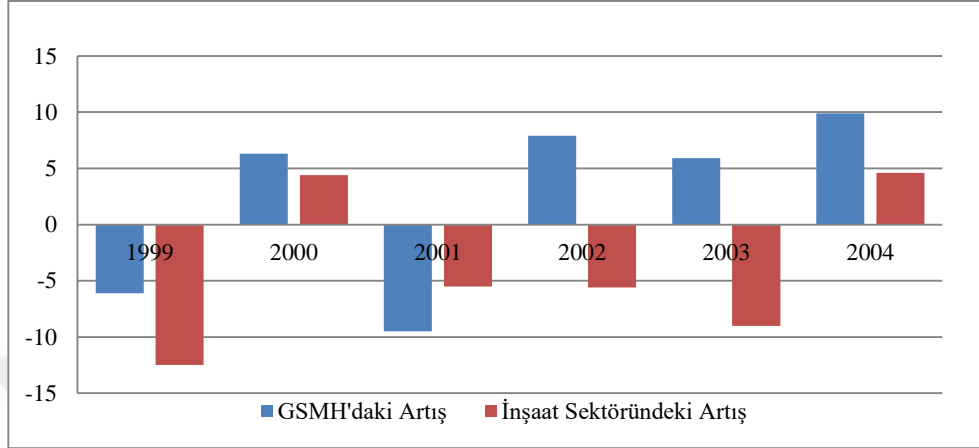
1980'ler, Türkiye'nin yalnızca kentleşme alanında değil, toplumsal yaşamın her alanında dönüşüm yaşadığı yıllar olmuştur. 1950'lerin yarısından sonra kullanılan iç pazara dayalı büyüme modeli değiştirilerek, dışa dönük, liberal ekonomiye geçen hükümette her sektörde olduğu gibi inşaat sektöründe de büyük bir gelişim gerçekleşmiştir. Bu gelişimle birlikte önceki dönemlerden devreden kentleşme ve konut sorununun çözümünün, toplu konut üretiminde arandığı görülmektedir. Toplu konut üretiminin gerçekleştirilmesi ve konut piyasasının canlandırılması adına devlet tarafından da yasal düzenlemeler yapılmıştır. Dönemin sorunlarına yönelik yapılan bu yasal düzenlemeler, konut inşaatlarına kredi sağlamak üzere Toplu Konut Fonu'nun oluşturulması, Toplu Konut Yasasının yürürlüğe girmesi ve Toplu Konut İdaresi'nin (TOKİ) kurulması olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda büyük ölçekli konut projelerinin gerçekleştirilmesi sağlanırken, inşaat sektörünün ekonomi üzerindeki kilit etkisi de ortaya çıkarılmıştır. Nitekim 1980'li yılların sonlarına doğru ekonominin tıkanmasıyla doğru orantılı olarak inşaat sektörü de giderek ivme kaybetmeye başlamıştır (Eşkinat ve Tepecik, 2012, s. 34-35).

1990'lı yıllara bakıldığında inşaat sektörü büyüme hızının en düşük olduğu sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönemin tüm olumsuzluklarına rağmen 1992 ve 1993 yıllarında inşaat sektörü büyüme göstermesine karşın, 1994 yılında meydana gelen ekonomik kriz dünya ekonomisinin bünyesini zayıflatmış ve dünyada olduğu gibi Türkiye'de de olumsuz etkileri hissedilmiştir. Ekonominin genelinde istikrarsızlığa sebep olan 1994 krizi ile birlikte hükümet, dengeleri yeniden sağlamak amacıyla istikrar paketini ilan etmiştir. Bu amaç doğrultusunda uygulanan ekonomik politikalar sonucunda faiz oranlarının yükselmesi ekonomide yatırımların düşmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda ise Türk inşaat firmaları başka pazar arayışına girmiş, 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kurulan bağımsız devletlerde projeler yürütmeye yönelmiştir (İlhan, 2008, s. 12).

1999 yılı içerisinde yaşanan iki büyük depremde 18,373 kişinin hayatını kaybetmesi Türk inşaat firmalarının bu tarihe kadar, para kazanma uğruna kalitesiz konutlar yaptıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu bölgede deprem nedeniyle yüz binlerce konut ve iş yerinin yıkılması ve ağır hasarlar alması, deprem sonrası inşaat firmaları tarafından oluşturulacak yeni binalar ve işyerlerinde güvenli yapılaşmaya uygun sağlıklı binalar üretilmesi anlayışının ön plana çıkmasını sağlamıştır.

17 Ağustos ve 12 Kasım tarihlerinde Marmara Bölgesi'nde yaşanan depremler sonrası bölgede sanayi durma noktasına gelmiştir. 1999 yılında ekonomi %6 oranında küçülmüş, enflasyon %70'e ulaşmış, bütçe açıkları artmıştır. Sonuç olarak hükümet IMF'nin stand-by desteği ile üç yıllık bir program uygulamaya koymuştur. 2000 yılında olumlu sonuçlar veren program, sonrasında büyük bir likidite krizine neden olmuştur. Ayrıca 2001 yılında dünya ekonomisinin, başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin de durgunlaşması inşaat sektörünün gerilemesine neden olmuştur (İlhan, 2008, s. 12-13).

Grafik 1: 1999-2004 Döneminde GSMH ve İnşaat Sektörü Paylarındaki Gelişmeler

Kaynak: DPT Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2004) verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Grafik 1 incelendiğinde Türkiye'de 2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle GSMH'da %9,5, inşaat sektörünün de %5,5 oranında ciddi düşüşler yaşandığı görülmektedir. Kriz sonrası 2002 yılında GSMH'nın %7,9 oranında gelişmesine karşın inşaat sektöründe 2002 yılında %5,6 küçülme gerçekleştiği gözlemlenmektedir. 2003 yılı, 2002 yılına benzer bir şekilde geçse de inşaat sektörünün GSMH'daki büyümeye geç cevap vermesi nedeniyle, 2004 yılında inşaat sektöründeki küçülme tersine dönerek %4,6'lık bir büyüme gerçekleşmiştir.

2004 yılında uygulanmaya başlanılan kredi vadelerinin uzatılması, yeni konut finansman sistemlerinin kurulması ve enflasyonla paralel olarak düşen faiz oranları nedeniyle aynı yılda büyümeye başlayan inşaat sektörü, 2005 yılında yüksek oranlı bir büyüme yaşamıştır. 2005 yılında %21,5'lik büyüme ile diğer sektörler arasında en çok büyüyen sektör olmuştur. Sektör, bu olumlu gelişmeler sonucunda 2006 ve 2007 yılında da büyüme hızını devam ettirmiştir ancak 2007 yılından itibaren seçim dönemine girilmesi, ekonomik ve siyasi belirsizlikler, konut talebindeki azalma ile sektörde durgunluk süreci başlamıştır (İlhan, 2013, s. 13).

2007 yılı Ağustos ayında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan "mortgage" krizi, ipotekli konut kredileri sistemindeki çöküşle başlamıştır. 2008 yılından itibaren kriz etkisini yükselterek dünyayı etkisi altına almıştır. Türkiye'de ise 2007 yılında küresel krizin etkisiyle başlayan durgunluk, 2008 yılında ekonominin tersine dönerek daralma sürecine girmesine neden olmuştur. Küresel krizden ve ekonomik daralmadan en çok etkilenen sektörlerin başında inşaat sektörü gelmiştir. (<https://intes.org.tr>).

İNTEs (2016) inşaat sektörü raporuna göre; "2008 yılını, inşaat sektörü %8,1 küçülme ile tamamlamıştır. 2009 yılına kriz beklentisi ile başlanması inşaat sektörünü negatif yönde etkilemiştir. Özel sektör yatırımlarının durma noktasına gelmesi ile sektör ilk çeyrekte %18,6, ikinci çeyrekte %21,1, üçüncü çeyrekte 18,3, dördüncü çeyrekte ise %6,6 oranında küçülmüştür. Böylece inşaat sektöründe yıllık bazda %16,3 oranında küçülme göstermiştir." (<https://intes.org.tr>).

2010 yılında yaşanan küresel krizden düşük seviyede etkilenmek adına ekonomide alınan önlemler ile bir önceki yılda görülen küçülmeye rağmen bu yılda sektörde yüksek oranlı bir büyüme görülmüştür. Özellikle 2010 ve 2011 yıllarında dünyada yaşananın aksine inşaat sektöründe yüksek oranlı büyüme gerçekleşmiş ve sektörü belirli bir doygunluğa erdirmiştir. Gerek bu doygunluğa gerekse de ekonomik krizin en yoğun şekilde hissedilmesine bağlı olarak 2012 yılında sektörün büyüme hızı durma noktasına gelmiştir (MÜSİAD, 2014, s. 18).

2012 yılındaki durgunluğun ardından 2013 yılında inşaat sektörü önemli bir sıçrama göstererek beklentilerin üzerinde canlanma kaydetmiştir. Sektörde büyümenin gerçekleşmesi son dönemde hız kazanan 6.000.000 konutu içeren kentsel dönüşüm çalışmaları ve KDV oranlarındaki değişiklik etkili olmuştur. 2014 yılının genelinde ise küresel ekonomideki dalgalanmalar nedeniyle inşaat sektörünün bir önceki yıla göre büyüme hızı yavaşlamıştır. Özellikle de çevre ülkelerde ortaya çıkan sorunlar ve seçim sürecine girilmiş olması 2015 yılının 2014 yılına benzer bir görünüm sergilemesine neden olmuştur.

2016 yılında altyapı yatırımlarının liman, hızlı tren, metro ve otoyol projelerinin hız kazandığı görülmüştür. Ayrıca devam eden hastane projeleri ile kentsel dönüşüm süreci ve konut satışları iç piyasaya canlılık katmaya devam etmiştir. Aynı yıl inşaat sektörünün gündem konuları Yavuz Sultan Selim köprüsü ve İstanbul Havalimanı gibi mega projelerin olması yeni konut ihtiyacını arttırmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak inşaat sektörü 2016 yılında en fazla büyüme gösteren sektör olmuştur.

2017 yılı parasal politikalar nedeniyle sermayenin gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere kaymasıyla ekonomideki dengelerin sağlanması için yoğun çabaların gösterildiği bir yıl olmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen krediye erişimlerin kolaylaştırılması, konut sektöründe geçici vergi indirimleri, büyümeyi destekleyecek uygulamaların hayata geçirilmesi Türkiye ekonomisinin yanı sıra inşaat sektörünün de güçlü yapısını korumasına neden olmuştur. TÜİK verileri incelendiğinde, 2017 yılının tüm çeyreklerinde yüksek oranlı büyüme gösteren inşaat sektörü, ortalama %8,9'luk büyüme performansı ile ekonominin lokomotif olmuştur (İNTEs, 2018, s.4).

İNTEs (2019) inşaat sektörü raporuna göre; "2018 yılı küresel ekonomi açısından zorlu ve sıkıntılı bir yıl olmuştur. Ticaret savaşları, Suriye odaklı jeopolitik riskler, Amerika'nın Rusya, Çin ve İran üzerinden başlattığı ambargolar, Avrupa'da Brexit süreci gibi küresel ekonominin gündemini oluşturan dinamikler Türkiye ekonomisini de etkilemiştir. Türkiye'de politik çatışmaların etkisiyle TL'nin dolar ve diğer para birimleri karşısında değer kaybını ve yüksek enflasyonu yaşamıştır. Küresel ve bölgesel yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen ekonomimizde hızla alınan tedbirler sayesinde makroekonomik göstergelerde aynı hızda iyileşme yaşanmış, döviz kurlarındaki dalgalanma azalmış, enflasyonla mücadele sonuçlarını göstermeye başlamıştır. Ayrıca ekonomimiz 2018 yılının son aylarında cari fazla veren bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye ekonomisinin büyümesinde daima taşıyıcı güç olan inşaat sektörü ekonomik yavaşlamalardan da hızlı ve derinden etkilenmektedir. Bahsi geçen gelişmelerin etkisiyle 2017 yılında 7,4'lük büyüyen, ilk çeyrekte büyümesini sürdüren inşaat sektörünün üçüncü çeyrek verileri ile 5,3 oranında küçülmüştür" (<https://intes.org.tr>).

3.2. Türkiye Ekonomisinde İnşaat Sektörünün Yeri ve Önemi

Dünyada resmi olarak tanınan 193 ülke bulunmaktadır. Ülkeleri sahip oldukları güç olgularına bakılarak gelişmiş, gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeler olarak gruplanmalar halinde oldukları görülmektedir. Gruplandırmalar yapılırken bakılacak olan en önemli hususlardan biri ise ekonomidir. Türkiye ise sahip olduğu avantajlı konumu ve ekonomisi ile gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer almaktadır. Dünya'nın pek çok ülkesiyle ticaret halinde olan Türkiye, gün geçtikçe büyüme kaydeden ekonomi olarak göze çarpmaktadır. Türkiye'nin ekonomisini etkileyen en önemli faktörlere bakıldığında inşaat sektörü dikkat çekmektedir. İnşaat sektörü gerek sermaye yatırımları gerekse istihdam olanakları ile ekonomiye direkt olarak etki eden sektör olarak görülmektedir.

3.2.1 Ekonomik Göstergeler

Türkiye ekonomisi, siyasi ve sosyal yapısı ile dünyada önemli konumda bir ülke olup, küresel olarak yaşanan değişim ve gelişimlerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Ekonomi içerisinde etkin rol sahibi olan inşaat sektörü bu değişimle doğru orantılı olarak değişkenlik göstermektedir. Yıllara göre incelendiğinde cari fiyatlarla inşaat sektörü ve GSYİH verileri tablo 1'de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 1: Cari Fiyatlarla İnşaat Sektörü ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

Yıl	Genel/ Bin TL		İnşaat Sektörü/ Bin TL		
	Değer	Değişim Oranı	Değer	Pay	Değişim Oranı
2009	999.191.848	0,4	56.156.969	5,6	-17,4
2010	1.160.013.978	16,1	70.701.311	6,1	25,9
2011	1.394.477.166	20,2	100.016.363	7,2	41,1
2012	1.569.672.115	12,6	117.143.142	7,5	17,4
2013	1.809.713.087	15,3	145.908.413	8,1	24,2
2014	2.044.465.876	13	165.654.620	8,1	13,5
2015	2.338.647.494	14,4	190.619.215	8,2	15,1
2016	2.608.525.749	11,5	223.362.821	8,6	17,2
2017	3.104.906.706	19	265.680.168	8,6	18,9

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 1'de inşaat sektörü 2009 yılında cari fiyatlarla 56 milyar 156 milyon TL katma değer yaratarak, %-17,4 oranında bir önceki yıla göre değişim yaşanmıştır. Bu verilerle Gayri Safi Yurt İçi Hasıladan aldığı pay %5,6 olmuştur. 2008 yılında yaşanan küresel kriz, 2009 yılında inşaat sektörünün değişim oranının eksilerde olmasının temel nedeni olarak görülmektedir. 2009 yılı sonrası GSYİH ve inşaat sektörü değerlerinin her yıl düzenli olarak arttığı görülürken, yıllara göre değişim oranlarında dalgalanmalar yaşanmıştır. 2016 ve 2017 yılında inşaat sektörünün GSYİH'dan aldığı %8,6'lık pay ile en yüksek oranı yakaladığı görülmektedir.

İnşaat sektörünün 2018 yılı üçüncü çeyreğindeki gelişmelere bakıldığında; GSMH oranında %-5,3'lük bir daralma gerçekleşmiştir. Sektör 2017 yılının üçüncü çeyreğinde 18,8'lik oranla yüksek bir büyüme göstermiş iken 2018 yılı ile birlikte sektör daralma sürecine girmiştir. Sektörü oluşturan faaliyetlerin toplam katma değeri 2018 yılının üçüncü çeyreğinde zincirlenmiş hacim endeksine göre 34 milyar 746 milyon TL olmuştur. Dokuz aylık dönemde toplamda 94 milyar 356 milyon TL

değerinde iş üstlenilmiş, bir önceki yıl 2017 yılının toplamında bu değer 128 milyar 174 milyon TL olarak istatistiklere geçtiği görülmektedir (<https://intes.org.tr>).

İnşaat sektörü emek yoğun bir sektör olması nedeniyle istihdama katkı sağlayan, hareketlilik katan Türkiye ekonomisinin lokomotifi olarak görülmektedir. Dolayısıyla ekonomik büyümede inşaat sektörünün kayda değer bir etkisi bulunmaktadır. İnşaat sektörü kendisiyle bağlantılı olan 200'den fazla alt sektöre de canlılık kazandırmaktadır. Sektöre girdi sağlayan cam, çimento, demir-çelik, ağaç ürünleri, makine, tuğla-taş, enerji, kimya, plastik gibi sanayi faaliyetlerinin yanında bankacılık, müşavirlik, sigortacılık gibi hizmet alanları da inşaat ile bağlantılı olup herhangi olumlu veya olumsuz gelişmelerden etkilenmektedirler. (<http://www.izto.org.tr>).

Türkiye'nin ekonomisini oluşturan ve istihdam sağlayan tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinden sonra dördüncü olarak inşaat sektörü gelmektedir. İnşaat sektörü üretiminde geçmişe göre teknolojik açıdan gelişmeler yaşanmış olsa da emek yoğun niteliğini korumaya devam etmektedir.

Tablo 2'de toplam istihdam ve inşaat sektörü istihdam verileri yer almaktadır. Tabloda toplam istihdam edilen kişi sayısından tarım sektöründe çalışanlar çıkartılarak, tarım dışı istihdam edilenlerin sayısı, inşaat sektöründe istihdam edilenlerin sayısı ve tarım dışı istihdam edilenler içinde inşaat sektöründe çalışanların yüzdelik oranları yıllara göre aktarılmıştır. Yapılan incelemelerde, istihdam edilenlerin sayısı yıllara göre ve ekonomik koşullara bağlı olarak değişiklik gösterdiği görülmektedir

Tablo 2: Toplam İstihdam ve İnşaat Sektörü Verileri

Yıllar	Tarım Dışı İstihdam/Kişi	İnşaat Sektörü/Kişi	İnşaat Sektörü/Tarım Dışı İstihdam
2005	15.553.000	1.171.000	7,53%
2006	15.241.000	1.189.000	7,80%
2007	15.588.000	1.224.000	7,85%
2008	15.959.000	1.125.000	7,00%
2009	16.324.000	1.297.000	7,94%
2010	17.082.000	1.442.000	8,44%
2011	18.079.000	1.512.000	8,36%
2012	19.080.000	1.647.000	8,63%
2013	19.755.000	1.753.000	8,87%
2014	20.632.000	1.829.000	8,86%
2015	21.445.000	1.878.000	8,75%
2016	24.833.000	1.836.000	7,39%
2017	23.811.000	2.057.000	8,89%
2018 Ocak	23.066.000	1.958.000	8,48%

Kaynak: İNTES, 2018

2018 Ocak döneminde inşaat sektöründe 1 milyon 958 bin kişi istihdam edilmiş tarım dışı istihdam edilenler içerisindeki payı %8,48 olmuştur. Tablodaki verilere bakıldığında; 2008 yılında tarım dışı sektörlerde 15 milyon 959 bin kişi istihdam edilmiş olup, bunların 1 milyon 125 bin kişinin inşaat sektöründe yer aldığı ve 2007 yılına oranla tarım dışı istihdam edilenlerde artış olduğu halde inşaat sektöründe çalışanlarında 99 bin kişilik bir düşüşün yaşandığı saptanmaktadır. Bu düşüşün bir benzeri de 2016 yılında yaşanmıştır. Yıllara göre inşaat sektörü çalışanlarının, tarım dışı sektörde istihdam edilenlerin içindeki oranının en düşük olduğu yıl %7,00 ile 2008 yılı olmuştur. Bunun nedeni ise 2008 yılında yaşanan ekonomik krizdir.

Ekonominin yapı taşlarından biri olan inşaat sektörünün en önemli alanı konut piyasasıdır. Konut piyasası bireylerin ilgi odağı olması, devletin bu alana yönelik güncel politikalar oluşturmasını sağlamıştır. Ayrıca konut üretim ve satış sürecinin yoğun sermaye içermesi, hükümetin ekonomik olarak kalkınmasını etkilemektedir.

Konut piyasası finansmanında iki husus büyük önem taşımaktadır. Birincisi; kurumsal bankalar aracılığıyla bireylere uzun vadeli konut kredi imkanının verilmesi, ikincisi ise; gayrimenkul ve betona yapılan yatırımlara hareketlilik kazandırılarak sermaye dolaşımının sağlanmasıdır. Her iki konuda başarı kazanılması gerek makroekonomik dengelerin sağlıklı bir şekilde kurulmasına, gerekse finansal piyasaların gelişmişliğine ve gayrimenkul finansmanı ile sermaye piyasaları arasındaki bağlantının güçlü olmasına bağlıdır (Berberoğlu ve Teker, 2005, s. 59).

Türkiye'de nüfusun her yıl düzenli olarak artış göstermesi, sürekli olarak yeni bina ve konut talebini ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de 2012 yılında yürürlüğe giren "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" ile birlikte kentsel dönüşüm projelerinin artması konut piyasasının büyümesine katkı sağladığı gibi siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması adına da olumlu yönde etki ettiği görülmektedir. Özellikle 2016 yılında inşaat sektöründe yaşanan yüksek büyümenin nedenlerinin başında ülke ekonomisinin sunduğu avantajlı politikalara bağlı olarak konut talebinde ki artış gelmektedir.

2012 yılı sonrası Türkiye'de ekonomik istikrarın sağlanması, konut sektöründe gerçekleştirilen kampanyalar ve banka kredi faizlerindeki düşüşler nedeniyle 2017 yılına kadar inşaat sektöründe konut satışları dinamik yapısını korumuştur. Sürdürülen kampanyalar ile birlikte konut kredisi talepleri artış göstermiştir. Ancak 2017 yılının sonlarına doğru enflasyon ve döviz kurundaki ufak dalgalanmalar neticesinde kredi faizlerindeki yükselmeler, konut kredisi talebinde azalmalara neden olmuştur. Bu verilere rağmen 2017 yılında konut satışları normal seyrini koruduğu görünmüş olsa da ikinci el konut satış sayılarındaki artış dengeyi sağlayan önemli bir unsur olmuştur.

Konutların 2013-2019 yıllarında, illere ve yıllara göre satış sayıları tablo 3'te verilmektedir. Tablo 3'e göre, Türkiye'nin genelinde konut satış sayılarında sürekli artış görülmüş olsa da sadece 2018 yılında 2017 yılına göre küçük oranlı bir düşüş yaşandığı tespit edilmiştir. 2018 yılında özellikle Cumhurbaşkanlığı seçiminin

yarattığı belirsizlik ve ekonomideki aksamalar bu durumun en önemli sebebi olarak gösterilmektedir.

Tablo 3: İllere ve Yıllara göre Konut Satış Sayıları, 2013-2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	Toplam Satış	Toplam Satış	Toplam Satış	Toplam Satış	Toplam Satış	Toplam Satış	Ocak Ayı Toplam Satış
TÜRKİYE	1.157.190	1.165.381	1.289.320	1.341.453	1.409.314	1.375.398	72.937
Adana	20.928	20.987	23.413	27.723	31.351	30.638	1.866
Adıyaman	4.214	4.480	4.775	5.919	6.419	7.285	350
Afyonkarahisar	6.213	6.260	7.637	8.297	9.096	9.983	556
Ağrı	1.608	1.347	1.853	2.195	2.378	2.425	100
Aksaray	4.576	4.397	5.152	5.182	6.073	7.053	337
Amasya	4.055	3.994	4.401	5.110	5.367	5.550	257
Ankara	137.773	131.825	146.537	144.570	150.561	131.161	6.785
Antalya	59.478	62.227	64.396	60.608	60.273	62.940	3.581
Ardahan	185	157	180	273	165	186	7
Artvin	1.676	1.534	1.746	1.825	1.978	1.783	79
Aydın	24.124	25.149	28.722	32.290	35.033	33.463	1.570
Balıkesir	22.234	23.302	26.292	27.666	28.250	28.917	1.475
Bartın	1.576	1.939	2.960	3.189	3.401	3.461	158
Batman	3.002	3.349	4.242	4.633	4.151	4.478	211
Bayburt	369	718	573	524	601	543	17
Bilecik	3.389	3.838	4.159	4.052	4.520	3.883	156
Bingöl	428	563	1.315	2.733	3.963	3.340	183
Bitlis	1.256	832	1.137	1.346	1.596	1.838	60
Bolu	4.761	5.964	6.439	6.272	7.232	7.248	382
Burdur	1.760	2.087	2.647	3.388	3.431	4.241	162
Bursa	40.894	42.437	50.137	52.436	56.192	51.362	2.748
Çanakkale	9.991	10.363	12.076	13.189	13.059	13.725	658
Çankırı	2.036	2.439	2.792	2.829	3.150	3.026	204
Çorum	8.331	7.765	8.202	8.607	8.601	8.138	423
Denizli	12.591	13.204	13.812	14.977	18.149	18.107	830
Diyarbakır	13.966	13.836	15.907	17.108	19.404	17.749	890
Düzce	3.527	4.394	5.753	6.230	7.313	8.160	500
Edirne	7.200	6.175	8.040	7.949	7.243	6.257	335
Elazığ	8.851	9.321	9.848	10.134	11.088	10.382	524
Erzincan	2.298	2.244	2.314	2.406	2.337	2.686	124
Erzurum	6.273	6.377	7.268	7.299	8.843	8.903	635
Eskişehir	21.292	19.921	22.234	22.951	24.977	22.454	1.002

Gaziantep	21.594	22.169	23.986	26.730	29.721	29.240	1.601
Giresun	4.945	4.712	5.404	5.782	6.034	6.699	360
Gümüşhane	702	837	1.256	1.020	1.180	1.460	48
Hakkari	138	210	139	130	124	159	9
Hatay	15.281	15.820	18.049	20.197	21.996	22.835	1.168
Iğdır	771	1.131	1.209	1.306	1.470	1.416	106
Isparta	3.806	4.514	5.005	5.329	6.282	6.378	352
İstanbul	234.789	225.454	239.767	232.428	238.383	234.055	13.455
İzmir	72.421	71.779	77.796	81.316	84.184	75.672	3.795
Kahramanmaraş	9.839	10.637	11.728	14.684	16.231	16.781	883
Karabük	2.855	4.291	5.319	5.041	4.857	4.493	227
Karaman	2.375	2.446	2.992	3.317	3.732	3.332	143
Kars	1.276	1.694	2.081	2.303	2.451	2.562	129
Kastamonu	4.716	4.942	5.552	5.477	6.709	7.476	407
Kayseri	27.109	28.375	30.652	30.675	30.315	29.041	1.263
Kırıkkale	5.500	5.383	5.693	5.972	6.690	6.294	289
Kırklareli	5.557	5.691	6.529	8.005	8.374	8.613	411
Kırşehir	4.035	4.157	4.085	4.169	4.291	4.475	203
Kilis	1.881	2.556	2.667	2.538	2.437	2.368	90
Kocaeli	28.512	29.720	35.353	35.257	38.898	35.783	1.955
Konya	27.724	29.385	30.641	31.822	34.750	37.198	1.832
Kütahya	7.240	7.077	7.911	8.578	9.446	9.006	519
Malatya	11.237	11.022	12.029	12.398	11.984	11.324	650
Manisa	15.597	16.181	19.628	21.960	25.159	24.946	1.444
Mardin	3.794	4.168	5.368	6.874	8.645	8.603	424
Mersin	32.393	31.204	35.632	34.904	36.540	37.189	1.878
Muğla	15.928	16.061	17.016	17.486	18.618	18.633	857
Muş	501	659	929	1.242	1.627	2.063	187
Nevşehir	3.132	3.310	3.209	2.815	2.895	2.995	136
Niğde	4.777	4.731	5.230	5.275	6.559	6.662	320
Ordu	8.487	8.061	9.250	9.436	9.344	10.455	675
Osmaniye	4.707	5.856	5.979	6.079	6.785	6.642	384
Rize	2.967	3.151	3.121	3.434	3.768	3.504	242
Sakarya	18.208	19.441	20.727	23.152	23.457	23.091	1.198
Samsun	18.538	18.141	19.223	22.225	24.176	25.196	1.403
Siirt	1.567	2.030	2.231	2.194	2.577	2.648	131
Sinop	2.422	2.567	2.976	3.443	3.489	3.653	219
Sivas	5.344	5.503	7.631	9.807	10.657	10.665	422
Şanlıurfa	12.281	15.064	17.824	17.849	19.332	20.696	1.258
Şırnak	846	826	880	372	557	1.207	48
Tekirdağ	28.959	29.239	31.792	34.126	33.144	30.886	1.532
Tokat	4.408	4.562	5.000	5.334	5.769	5.819	308

Trabzon	10.792	11.435	12.634	13.523	12.227	12.827	696
Tunceli	1.502	1.159	964	1.240	1.247	1.197	47
Uşak	2.865	3.354	4.241	5.942	6.320	6.681	338
Van	3.066	2.907	3.286	14.281	7.934	7.496	459
Yalova	9.439	9.840	10.723	9.115	10.195	11.661	688
Yozgat	4.302	3.413	4.241	4.711	5.011	5.288	220
Zonguldak	5.210	5.181	6.773	6.703	6.551	6.670	353

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 3'te ki verilen yıllara bakıldığında, İstanbul en fazla konut satışının yapıldığı il olarak birinci sırada bulunmaktadır. Bununla birlikte 2015 yılında 239 bin 767 tane konut satış sayısı ile İstanbul'un en yüksek veriyi yakaladığı görülmektedir. İstanbul'un ardından sırayla Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Kocaeli, Mersin, Konya, Tekirdağ ve Aydın illeri gelmektedir. Konut satışlarının en düşük olduğu iller ise Hakkari ve Ardahan'dır. Hakkari, 2017 yılında 125 tane konut satışı ile en düşük rakamı elde etmiştir. İllere göre konut satış sayısını etkileyen en önemli hususlar; illerde yaşayan nüfus sayılarının fazlalığı, iş sahalarının çeşitliliğinin fazla olması ve şehir içi sirkülasyonunun yoğun olması olduğu bilinmektedir. Yani konut piyasasındaki bu görüntü ve seyir inşaat sektörünün gelişimini de etkilemektedir.

3.3 İnşaat Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı

Dünyada ve Türkiye'de yaşanan iş kazaları güncel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İş kazaları, bütün ülkelerin ortak sorunu olmasına rağmen, gerekli tedbirlerin alınmasıyla beraber belli oranda azaltılabilir. Bu önlemlerin ve tedbirlerin alınmasında yetersiz kalan ülkeler ise kazalardan daha fazla etkilenmektedir. Yaşanacak herhangi bir iş kazasının en önemli sonucu, çalışanın ölmesi, yaralanması, sakat kalması ve ciddi maddi kayıplara yol açmasıdır. Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği konusunda tüm dünyada olduğu gibi çeşitli uygulamalar getirilmiş olsa da, inşaat sektörü gibi bazı sektörlerde iş kazalarının devam ettiği gözlemlenmektedir. ILO verilerine göre inşaat sektöründe çalışanlar, diğer sektörlerde çalışanlara göre 3-6 kat daha fazla iş kazasına maruz kalma riskini taşımaktadır. Türkiye'de inşaat sektörü gerek ölümlü gerekse sürekli iş göremezlik kaza sıklığının fazla olduğu

sektörlerdendir. Bu bağlamda devlet tarafından inşaat sektörüne getirilen çeşitli uygulamalar ile sektörde yaşanacak olan iş kazalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ayrıca inşaat sektörünün "çok tehlikeli işler" sınıfında yer alması alınacak iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin çeşitliliğini arttırmış, işçi, işveren ve devlet üzerine yükümlülükler getirerek mevzuatın kapsamının genişlemesine yol açmıştır (Ceylan, 2014, s. 1).

Türkiye'de inşaat sektöründe iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı incelendiğinde "Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği" ön plana çıkmaktadır. Bu yönetmeliğin amacı madde 1 de belirtildiği gibi " *Yapı işlerinde alınacak asgari iş sağlığı ve güvenliği şartlarını belirlemektir.*" (Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, 2013, m. 1)

Yönetmeliğin ikinci bölümünde işverenlerin ve diğer kişilerin yükümlülükleri ve sorumlulukları açıklanmaktadır. İşverenlerin yükümlülükleri madde 5'te belirtilmektedir.

Madde 5 (1)' e göre işverenler;

- a) Yapı alanının düzenli tutulmasını ve yeterli temizlikte olmasını,*
- b) Yapı alanındaki çalışma yerlerinin seçiminde; buralara ulaşımın nasıl sağlanacağına ve ekipman, hareket ve geçişler için alan veya yolların belirlenmesini,*
- c) Malzemenin kullanım ve taşıma şartlarının düzenlenmesini,*
- ç) Tesis ve ekipmanın kullanılmaya başlamadan önce ve periyodik olarak teknik bakım ve kontrollerinin yapılmasını,*
- d) Çeşitli malzemeler ve özellikle tehlikeli malzeme ve maddeler için uygun depolama alanları ayrılmasını ve bu alanların sınırlarının belirlenmesini,*
- e) Tehlikeli malzemelerin kullanımı ile uzaklaştırılma koşullarının düzenlenmesini,*
- f) Atık ve artıkların depolanmasını, atılmasını veya uzaklaştırılmasını,*
- g) Çeşitli işler veya işin aşamaları için öngörülen sürelerin yapı alanındaki işin durumuna göre yeniden belirlenmesini,*
- ğ) Alt işverenler ve kendi nam ve hesabına çalışanlar arasında işbirliğini,*
- h)Yapı alanındaki veya yakınındaki endüstriyel faaliyetler ile etkileşimin dikkate alınmasını,*
- ı) 2/7/2013 tarihli ve 28695 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmeliğe ve uyumlaştırılmış ulusal standartlara uygun kişisel koruyucu donanımların bulundurulmasını ve çalışanlar tarafından kullanılmasını.*

(2) Yapı alanında uygun sağlık ve güvenlik şartlarının devamının sağlanması için, işveren ve alt işverenler;

a) Özellikle birinci fıkranın uygulanmasında Ek-4'te belirtilen asgari şartları dikkate alarak uygun tedbirleri alırlar.

b) Sağlık ve güvenlikle ilgili konularda sağlık ve güvenlik koordinatörlerinin uyarı, tespit ve talimatlarını dikkate alırlar.

(3) İnşaatta yapılan çalışmalara bizzat katılmaları halinde işveren ve alt işverenler, yapı alanındaki uygun sağlık ve güvenlik şartlarının sürdürülmesi için, sağlık ve güvenlik koordinatörlerinin sağlık ve güvenlikle ilgili konularda görüş ve önerilerini dikkate alır. İşveren ve alt işverenler;

a) Kanununun 19 uncu maddesine,

b) 25/4/2013 tarihli ve 28628 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliğinin 6 ncı maddesi ile aynı Yönetmeliğin eklerinde belirtilen ilgili hükümlere,

c) Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin 5 inci maddesi, 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (ç) ve (ğ) bentleri ile 7 nci maddesine, uygun olarak hareket etmek zorundadır" (Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, 2013, m. 5)

Proje sorumlusu ve işverenin sorumlulukları madde 6 da belirtilmektedir.

"Madde 6; (1) İşveren, bu Yönetmelikte belirtilen yükümlülükleri bizzat yerine getirebileceği gibi, kendi adına hareket etmek üzere, gerekli fenni yeterliliğe sahip olan bir veya daha fazla proje sorumlusu tayin edebilir.

(2) İş sağlığı ve güvenliği konularında, bir veya birden fazla sağlık ve güvenlik koordinatörü görevlendirilmesi proje sorumlusunun veya işverenin sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.

(3) Bu Yönetmeliğe göre sağlık ve güvenlik koordinatörleri atanmış olması ve sağlık ve güvenlik koordinatörlerinin kendi görevlerini yapmaları, alt işverenlerin sorumluluğunu etkilemez" (Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, 2013, m. 6).

Diğer kişilerin yükümlülükleri ise;

"Madde 7; (1) Yapı alanındaki uygun sağlık ve güvenlik şartlarının sürdürülmesi için kendi nam ve hesabına çalışanlar, sağlık ve güvenlik koordinatörlerinin uyarı ve talimatlarını dikkate alır. Kendi nam ve hesabına çalışanlar;

a) Kanununun 19 uncu maddesi ve 23 üncü maddesinin birinci fıkrası ile bu Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrası ve Ek-4'e,

b) İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliğinin 6 ncı maddesi ile aynı Yönetmeliğin eklerinde belirtilen ilgili hükümlere,

c) Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin 5 inci maddesi, 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının (a), (ç) ve (ğ) bentleri ile 7 nci maddesine, uygun olarak hareket etmek zorundadır.

(2) *Birinci fıkra kapsamında belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesinin izlenmesinden ve denetlenmesinden işveren sorumludur*" (Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, 2013, m. 7).

Yönetmeliğin çıkarılmasının asıl amacı olan yapı alanları için asgari sağlık ve güvenlik şartlarını alt başlıklar halinde inceleyecek olursak; "*Yapı Alanındaki Çalışma Yerleri İçin Genel Asgari Şartlar ve Yapı Alanındaki Özel Asgari Şartlar*" olmak üzere iki ana başlıkta toplanmaktadır.

A) Yapı Alanındaki Çalışma Yerleri İçin Genel Asgari Şartlar

Bu alandaki işverenlerin asgari olarak sağlamasının gerekli olduğu şartların başlıklarına bakıldığında; Yüksekte çalışma, düzen, temizlik, istif ve depolama, acil çıkış yolları ve kapıları, havalandırma, düşen cisimler, enerji dağıtım tesisleri ve elektrikle çalışma, sağlamlık ve dayanıklılık, yangın algılama ve yangınla mücadele, özel riskler, kapılar ve geçitler, çalışma yerlerinin aydınlatılması, trafik yolları ve tehlike alanları, yükleme yerleri ve rampaları, dinlenme ve barınma yerleri, duşlar ve lavabolar, engelli çalışanlar, gebe ve emziren kadınlar, çalışma yerinde hareket serbestliği ve sıcaklık konularının yer aldığı görülmektedir (<http://www.resmigazete.gov.tr>).

B) Yapı Alanlarındaki Özel Asgari Şartlar

Yapı alanlarındaki özel asgari şartlar iki alt başlıkta ele alınıp incelenmektedir. Bunlar; "*Kapalı Mekanlardaki Çalışma Yerleri ve Açık Mekanlardaki Çalışma Yerleri*" dir."

Kapalı mekanlardaki çalışma yerleri, sağlamlık ve dayanıklılık, havalandırma, sıcaklık, acil çıkış kapıları, pencereler ve çatı pencereleri, kapılar, doğal ve suni aydınlatma, çalışma yerlerinin taban, duvar ve tavanları, oda boyutları ve hava hacmi, yürüyen merdivenler ve bantlar için özel önlemler, araç yolları konuları yer alırken; açık mekanlardaki çalışma yerleri, sağlamlık ve dayanıklılık, hava koşulları,

tesis, makine ve ekipman, el merdivenleri, enerji dağıtım tesisleri, yıkım işleri, kazı işleri, kuyular, yeraltı işleri, tünel ve kanal işleri, beton döküm işleri, çatı işleri, batardolar ve kesonlar, çelik yapı işleri, betonarme kalıp işleri, asbestle çalışma konuları ele alınmaktadır. (<http://www.resmigazete.gov.tr>).

Yapı işlerinde iş sağlığı ve güvenliği yöneltmeliğinin asgari şartları yukarıda başlıklar halinde belirtilmiş olup detayları yöneltmeliğin içerisinde yer almaktadır. Bu yönetmelikte birlikte yapı alanlarında daha sıkı ve özel önlemler alınmış olup iş sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

3.4. Türkiye'de İnşaat Sektöründe Meydana Gelen İş Kazaları ve İş Güvenliği Sorunları

İş kazalarının sayısal çokluğu bakımından diğer iş kolları arasında ilk sırada yer alan inşaat sektörü, özellikle üzerinde durulması ve iş kazalarının gerçekleşme nedenlerinin araştırılması gereken çok tehlikeli bir iş kolu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnşaat sektöründeki iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini uygulamada görev yapan, başta işveren olmak üzere diğer iş güvenliği elemanları bu sorunların farkında olması ve iş sağlığı ve güvenliği mevzuatını sağlıklı bir şekilde uygulaması gerekir. Aksi takdirde geçmişte olduğu gibi her yıl çok sayıda inşaat işçisi yaşamını kaybedecek veya sakat kalacak, sosyal ve ekonomik birçok sorunları da beraberinde getirecektir.

İş yerlerinde yeterli seviyede iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmaması, çalışanların eğitim seviyelerinin düşük olması ve istihdam edilenlerin bir kısmının geçmişten gelen alışkanlıklarına dayanarak hareket etmesi sonucunda ciddi tehlikeler ile karşılaşmaktadır. SGK'nın iş kazası ve meslek hastalığı istatistiklerine bakıldığında inşaat sektörü üç sınıfa ayrılmış olup bina inşaatı, bina dışı yapıların inşaatı ve özel inşaat faaliyetleri başlıkları altında toplanmaktadır. Bu sınıflandırmaların verileri tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4: İş Kazası Sonucunda Ölen Sigortalı Sayıları ve Meslek Dağılımları, 2014-2017

Yıllar	İş Kazası Sonucunda Ölen Sigortalı Sayısı	İnşaat Sektöründe İş Kazası Sonucunda Ölen Sigortalı Sayısı		
		Bina İnşaatı	Bina Dışı Yapıların İnşaatı	Özel İnşaat Faaliyetleri
2014	1626	260	143	98
2015	1252	239	124	110
2016	1405	239	130	127
2017	1633	340	158	89

Kaynak: (<http://www.sgk.gov.tr>)

Tablo 4 incelendiğinde 2014 yılında iş kazası sonucunda ölen sigortalı sayısı 1626'dır. Bina inşaatında 260, bina dışı yapılarda 143 ve özel inşaat faaliyetlerinde 98 olmak üzere toplamda inşaat sektöründe 501 kişi iş kazası sonucunda hayatını kaybetmiştir. 2015 yılında ise iş kazası sonucunda ölen sigortalı sayısı 1252 kişi ile sonuçlanmış olup bir önceki yıla göre %23 oranında düşme gerçekleşmiştir. Aynı yıl inşaat sektörlerinin toplamında ise 473 kişi yaşamını kaybetmiştir. 2016 yılına bakıldığında iş kazası sonucunda ölen sigortalı 1405 kişi olmuş olup istatistiklere göre; bina inşaatında 239, bina dışı yapıların inşaatında 130, özel inşaat faaliyetlerinde 127 olmak üzere, inşaat sektörünün toplamında 496 sayısına ulaşarak bir önceki yıla göre sektörde %5 oranında artış olduğu görülmektedir.

Yaşanan iş kazalarının %98'i önlenabilir nitelikte olup sadece %2'sinin kaçınılmaz olaylara yani kadere bağlandığı kabul edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de halen alınan önlemlerin yetersiz olduğu tablo 4'te 2017 yılı verilerinde net bir şekilde anlaşılmaktadır. 2017 yılında iş kazası sonucu hayatını kaybeden sigortalı sayısı 1633 kişiye yükselmiş olup 2016 yılına göre 228 kişi artmıştır. Aynı şekilde inşaat sektöründe 2016 yılında iş kazası sonucu ölen kişi sayısı 496 iken 2017 yılında bu rakam 587'ye ulaşmaktadır.

İnşaat sektörü çalışanları, diğer mesleklere göre iş güvenliği açısından önemli risklerle karşı karşıyadır. Bu riskler, Türkiye'nin genel teknolojik ve sosyo-ekonomik yapısının yanında, inşaat iş kolunun kendine özgü koşullarından da kaynaklanmaktadır. Bu özgün koşullar;

İnşaat sektöründe yer alan firmaların çoğunluğunun küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşması,
 İnşaat faaliyetlerinin yoğun kas gücü gerektiren işler olması,
 İnşaat faaliyetlerinin soğuk ve sert iklim koşullarında devam ettirilmesi,
 Şantiyeler arası çalışma koşullarının farklı olması,
 Çalışma alanlarının büyük ve dağınık olması,
 Her meslek grubunun kendine has tehlikeler içermesi,
 Yaygın olarak işlerin taşeron firmalara verilmesinden dolayı birden fazla işvereni içinde barındırması,
 Sektörde bulunan makinelerin ve çalışanların sürekli aktif olması,
 Yüksekte veya düşük kot seviyesinde çalışma,
 İş devir hızının fazla olması,
 İşçilerin vasıfsız ve eğitim düzeyi düşük olan kişilerden oluşması,
 Personelin mesleki yeterlilik belgelerinin olmaması,
 Günümüzdeki teknolojiye rağmen, emeğin yoğun olarak kullanıldığı sektör olması, şeklinde özetlemek mümkündür (Ceylan, 2014, s. 2).

İnşaat sektörünün kendine özgün çalışma koşullarından kaynaklı, iş kazası ve meslek hastalığına neden olabilecek faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Fiziksel faktörler: Isı, titreşim, gürültü, nem ve ortam ışığı.
2. Kimyasal faktörler: Katı, sıvı ve gaz halindeki parlayıcı ve patlayıcılar ile insan sağlığına zararı olan kimyasal maddeler.
3. Biyolojik faktörler: Hastalık yapan virüsler.
4. Psikolojik faktörler: İnsan ilişkilerinde uyumsuzluklar ve ruhsal sorunlar.
5. Kişisel faktörler: Yasalara uymama, kuralları göz ardı etme, güvenlik ekipmanlarını kullanmama, iş sağlığı ve güvenliği konusundaki eğitimsizlikler. (Ercan, 2010, s. 51).

Türkiye’de inşaat sektörü çalışanlarının vasıfsız ve eğitim düzeyi düşük olan kişilerden oluşması bu sektörde meydana gelen iş kazalarını artırmaktadır. İnşaat sektörü çalışanlarının geçmişten gelen alışkanlıklarının devam etmesi, serbestçe ve rahatça çalışma istekleri, deneyimlerine fazlasıyla güvenerek çalışmalarını yürütmeleri

bu kişilerin bilgi düzeylerinin düşük olduğunu açıkça göstermektedir. Bunların yanı sıra, işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine maddi açıdan bakmaları, önlemlerin alınmasını negatif yönde etkilemektedir. Ayrıca inşaat sektöründe gerçekleşen iş kazalarının nedeni çalışanlar tarafından genellikle kadere bağlanması, kazaların asıl nedenlerinin bulunmasını engellemektedir (Ercan, 2010, s. 51).

3.4.1. Türkiye'de İnşaat Sektöründeki İş Kazası Tipleri ve Alt Grupları

İnşaat sektöründe iş sağlığı ve güvenliği alanında dikkatle üzerinde durulması gereken konulardan başında, şantiyelerde meydana gelen kaza tipleri gelmektedir. Şantiyede meydana gelen kazaların önlenmesi adına yapılan çalışmalarda öncelikli olarak iş kazalarının nasıl gerçekleştiğinin bulunması gereklidir. Daha sonra ise kazanın kaynağındaki problem düzeltilerek aynı kazanın tekrarlanması engellenir. Bunun yanında iş kazası tiplerinin belirlenmesi ve toplam iş kazası sayısı içindeki oranlarının belirlenmesi gibi bulgular, alınacak önlemlerin niteliğinin ve önceliğinin belirlenmesine fayda sağlamakta, konuyla ilgili etkin çalışmaların yapılmasına destek olmaktadır (Özen, 2016, s. 56)

İş kazalarının oluş biçimlerine bakıldığında, elde edilen ana gruplar ve bunların ölüm, yaralanma gibi sonuçlarının sayısal dağılımları tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: İncelenen 5239 İş Kazasının “Kaza Tipleri” ne Göre Dağılımı (Ana Gruplar)

No	Ana Gruplar	Ölüm		Yaralanma		Toplam	
	Kaza Tipi	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	İnsan Düşmesi	1028	42,9	934	32,9	1962	37,4
2	Malzeme Düşmesi	251	10,5	278	9,8	529	10,1
3	Malzeme Sıçraması	10	0,4	211	7,4	221	4,2
4	Kazı Kenarlarının Göçmesi	138	5,8	53	1,9	191	3,6
5	Yapı Kısımının Çökmesi	167	7	73	2,6	240	4,6
6	Elektrik Çarpması	293	12,2	80	2,8	373	7,1
7	Patlayıcı Madde Kazaları	50	0,2	82	2,9	132	2,5
8	Yapı Makinesi Kazaları	206	8,6	97	3,4	303	5,8
9	Uzuv Kaptırma	1	0	604	21,3	605	11,5
10	Uzuv Sıkışması	1	0	200	7	201	3,8
11	El Aleti İle Ele Vurma	0	0	42	1,5	42	0,8
12	Sivri Uçlu Keskin Cisimle	0	0	75	2,6	75	1,4
13	Şantiye İçi Trafik Kazaları	168	7	38	1,3	206	3,9
14	Diğer Tip Kazalar	85	3,5	74	2,6	159	3
	Toplam	2398	100	2841	100	5239	100

Kaynak: (<http://www.imo.org.tr>)

Tablo 5'e bakıldığında inşaat sektörünün ölümle sonuçlanan iş kazalarının başında %42,9'luk oranla insan düşmesi tipindeki kazalar yer almaktadır. İnsan düşmesi kaza tipinin ardından sırayla elektrik çarpması, malzeme düşmesi, yapı makinesi kazaları, yapı kısmının düşmesi, şantiye içi trafik kazaları, ve kazı kenarlarının göçmesi tipindeki kazalar gelmektedir. Özellikle ölümle sonuçlanan iş kazalarında elektrik çarpması kaza tipinin %12,2'lik oranla ikinci sırada olması, inşaat sektörümüzün elektrik konusunda uygulanan yöntemlerin yetersizliğini ortaya çıkarmaktadır.

İnşaat sektöründe meydana gelen kazaların bazıları ise yaralanma durumu ile sonuçlanmaktadır. Ölümle sonuçlanan iş kazalarında olduğu gibi yaralanmayla sonuçlanan kazalarda da %32,9'luk oranla ilk sırada insan düşmesi kaza tipi yer almaktadır. Toplam kaza sayılarına bakıldığında %11,5 oranla ikinci sırada uzuv kaptırma olarak bilinen kaza tipi bulunmakta olup, yaralanma ile sonuçlanan kazalarda da %21,3' lük değeri ile ikinci sırada karşımıza çıkmaktadır. Uzuv

kaptırma olarak tanımlanan olaylar, testerele, tezgahlara, şaftlara, hareketli makine elemanlarına el, parmak, ayak kaptırma tipindeki olaylara denmektedir.

Ana gruplar halinde incelediğimiz iş kazası tiplerinin, oluş biçimlerine göre her birinin alt grupları bulunmaktadır. Alt gruplar, gerçekleşen iş kazalarının daha detaylı analiz edilerek, uygulamaya konulması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin saptanması hususuna yardımcı olmaktadır. Ölüm ve yaralanma ile sonuçlanan iş kazalarının toplamına bakıldığında en yüksek oranlara sahip olan iş kazası tiplerinin alt grupları aşağıda verilmektedir.

İnsan düşmesi kaza tipinin alt grupları:

- Döşeme, platform kenarlarından düşme
- İskelelerden düşme
- Şantiyedeki boşluklara düşme
- Çatılardan düşme
- Sabit veya taşınabilir merdivenlerden düşme
- Yük asansörlerinden düşme
- Zemin boşluklarına düşme
- Diğer tipteki düşmelerdir.

Malzeme düşmesi kaza tipinin alt grupları:

- Gırgır vinç kullanımında malzeme düşmesi
- Yüksek katlardan aşağıya malzeme düşmesi
- Yükleme-boşaltma sırasında malzeme düşmesi
- Elle taşıma sırasında ayağa malzeme düşmesi
- Malzeme istifinin devrilmesi
- Ağır araç ve gereçlerin devrilmesi
- Yamaçtan malzeme düşmesi
- Diğer tipteki malzeme düşmeleridir.

Elektrik çarpması kaza tipinin alt grupları:

- Yapı yakınlarındaki gerilim hatlarının iletken malzeme ile teması çarpmaları
- Gırgır vinçteki kaçaklardan meydana gelen çarpmalar
- Gerilim hatlarındaki çalışmalar sırasındaki çarpmalar
- İç tesisat kaçaklarından meydana gelen çarpmalar
- Elektrikli el aletlerindeki kaçaklardan meydana gelen çarpmalar
- Diğer tiplerdeki elektrik çarpmaları şeklindedir.

Yapı makinesi kazalarının alt grupları:

- Yapı makinesinin devrilmesi
- Makine arasında veya altında kalma
- Makinenin elektrik hatlarına teması
- Makine üzerine malzeme düşmesidir.

Uzuv kaptırma kaza tipinin alt grupları:

- Makine dişlilerine el kaptırma
- Düz veya daire testerelele el kaptırma
- Preslere el kaptırma
- Planya tezgahına el kaptırma
- Diğer makinelere uzuv kaptırması şeklinde sıralanabilmektedir
(<http://www.imo.org.tr>).

Türkiye'de sayısal olarak iş kazasının en fazla yaşandığı kaza tipi olan yüksekten düşme üzerine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından "Yapı İşlerinde Yüksekte Çalışmalarda İş sağlığı ve Güvenliği Rehberi" çıkartılmıştır. Rehberin amacı; en başta çalışanın yüksekten düşme ihtimalini ortadan kaldırmak üzere çalışanların yüksekte çalışmaktan doğan iş kazaları riskinin önlenmesi ve

Çalışanların işlerini iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uygun yürütülebilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

4.BÖLÜM

İNŞAAT SEKTÖRÜNDE ÇALIŞANLARIN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNE YÖNELİK TUTUMLARI: TEKİRDAĞ ERGENE ÖRNEĞİ

4.1. Araştırma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler

Tekirdağ verimli toprakları, bölge sanayisi, stratejik konumu, kaliteli işgücü varlığı, hızla gelişen kentleşmesi ile yapılan yatırımlarla ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Tekirdağ bölgesine yatırım yapılmasının nedenlerine bakıldığında; kömür, gaz ve su gibi yeraltı kaynakları bakımından zengin olması, dünyanın en büyük kentlerinden ve ticaret merkezlerinden biri olarak kabul edilen İstanbul'a komşu il oluşu, ulaşım açısından halen faal olan hava ve deniz limanlarını sanayi bölgelerine ve Avrupa'ya bağlayan demiryolu, otoban ve duble yolları ile yatırımlar için avantajlı bir yer olmasını sağlamıştır (<http://www.tekirdagso.org.tr>).

Tekirdağ ili 2018 verilerine göre 1.029.927 kişilik nüfusu ile Türkiye'nin 21. büyük ilidir. Türkiye'nin %1.26'lık nüfusunu içinde barındırmaktadır. Türkiye'de bulunan birçok ilin aksine göç veren değil hızla büyüyen ve göç alan bir ildir. Tekirdağ ilindeki nüfus artışının en önemli nedeni ise 90'lı yıllar sonrasında Çorlu ve Çerkezköy ilçelerinde sanayileşmenin büyümesi ve genişlemesidir. Günümüzde İstanbul, Kocaeli ve Bursa ile beraber Türkiye sanayisinde önemli bir yer tutan Tekirdağ, Trakya Bölgenin çekim merkezi haline gelmiştir (<https://www.trakyaka.org.tr>).

Tekirdağ geçmişte tarım ve turizmin merkezi iken, özellikle 2000'li yıllardan sonra uygulanan devlet politikalarıyla birlikte ağırlıklı olarak sanayi olmak üzere tarım ve sanayi kenti haline gelmiştir. 2013 yılı itibarıyla Tekirdağ da 1371 tane fabrika faaliyet göstermektedir. Tekirdağ ilinin sanayi üretimcileri tarafından tercih edilmesinin en önemli nedenleri arasında yeraltı su kaynaklarına sahip olması ve

işgücü erişiminin kolay olması yer almaktadır. Yerli yatırımcıların yanı sıra ilin içerisinde bulunan sanayi bölgelerinin birçoğunda Bosch und Siemens Hausgerate (B/S/H) gibi büyük yabancı firmalar da bulunmaktadır.

Tekirdağ 2018 yılında 1.256.925 USD ihracat yaparken, 1.134.261 USD ithalat gerçekleştirmiştir. İthalat ve ihracat rakamları vergi kimlik numaralarının kayıtlı olduğu illere göre hesaplandığı için yani Tekirdağ'da faaliyet gösteren, üretim yapan birçok firma sahibi vergilerini İstanbul'da ödediğinden ithalat ve ihracat rakamları istenilene göre daha düşük çıkmaktadır (İzmen ve Daş, 2015, s. 89)

Bu çalışma bağlamında Türkiye genelinde gelişmelere bağlı olarak Tekirdağ' da inşaat sektöründe gelişmelere bakılırsa, Tekirdağ'ın büyükşehir olması ile birlikte şehirleşmenin yeniden planlanması, hastanelerin yapılması, yeni yolların yapılması ile altyapının başlaması inşaat sektörünün bölgedeki etkinliğini artmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak örneğin Tekirdağ'da 2013-2019 yılları arasında konut satış istatistiklerinde Türkiye genelinde 9. sırada yerini alması anlamlı bir göstergedir.

Tablo 6: Tekirdağ'da İşyerlerinin Sektörel Dağılımları

Sektörler	İşyeri Sayısı
İmalat	519
Toptan ve perakende ticaret	210
İnşaat	200
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	55
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	54
Diğer hizmet faaliyetleri	46
Ulaştırma ve depolama	34
Eğitim	30
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetleri	27
İnsan sağlığı ve sosyal hizmetler faaliyetleri	26
Madencilik ve taş ocakçılığı	22
Gayrimenkul faaliyetleri	13
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	8
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	5
Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	3
Bilgi ve iletişim	2
Finans ve sigorta faaliyetleri	1
Genel Toplam	1257

Kaynak: Tekirdağ İşgücü Piyasası Araştırma Raporu, 2018

Tablo 6'da Tekirdağ ilinde 20 ve üzerinde çalışanı olan işyerlerinin sektörel dağılımları verilmektedir. Verilen tablo incelendiğinde Tekirdağ ilinde en çok işyeri imalat sektöründe bulunurken ikinci olarak toptan ve perakende ticaret, üçüncü olarak da 200 işyeri ile inşaat sektöründe bulunduğu görülmektedir. Belirtilen şartlarda, 1257 işyerinin bulunduğu Tekirdağ ilinde toplamda 108.399 çalışan bulunmaktadır. Tablo 7'de verilen sektörlere göre çalışan sayılarına bakıldığında genel olarak işyeri sayıları ile paralel seyrettiği görülmektedir.

Tablo 7: Tekirdağ'da Sektörlere Göre İstihdam Edilenlerin Sayısı

Sektörler	Toplam Çalışan Sayısı
İmalat	71.170
Toptan ve perakende ticaret	10.861
İnşaat	6.211
Diğer hizmet faaliyetleri	4.953
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	3.875
İnsan sağlığı ve sosyal hizmetler faaliyetleri	2.605
Ulaştırma ve depolama	1.834
Konaklama ve yiyecek hizmet faaliyetleri	1.798
Madencilik ve taş ocakçılığı	1.344
Eğitim	1.176
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	1.151
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	783
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	182
Gayrimenkul Faaliyetleri	179
Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	134
Bilgi ve iletişim	92
Finans ve sigorta faaliyetleri	49
Genel Toplam	108.399

Kaynak: Tekirdağ İşgücü Piyasası Araştırma Raporu, 2018

Tekirdağ'ın toplamda 11 ilçesi bulunmakta olup 262.862'lik nüfusu ile en büyük ilçesi Çorlu'dur. Çorlu'nun ardından ise sırayla Süleymanpaşa, Çerkezköy, Kapaklı ve araştırmayı yaptığımız 62.458 nüfusu ile Ergene ilçesi gelmektedir. Diğer ilçelerin toplam nüfusu ise Tablo 8'de detaylı olarak görülmektedir.

Tablo 8: İlçelere Göre Tekirdağ Nüfusu

Tekirdağ	Toplam
Çerkezköy	166.789
Çorlu	262.862
Ergene	62.458
Hayrabolu	32.137
Kapaklı	116.882
Malkara	52.758
Marmara Ereğlisi	25.873
Muratlı	28.537
Saray	49.106
Süleymanpaşa	199.960
Şarköy	32.565
Toplam Nüfus	1.029.927

Kaynak: <https://www.nufusu.com/ilceleri/tekirdag-ilceleri-nufusu>

Bu çalışmanın gerçekleştiği Ergene, 2013 yılında 17 mahallenin birleşmesi ile kurulmuş yeni bir ilçedir. Yeni bir ilçe olmasına karşın, üç tane Organize Sanayi Bölgesi ve bir tane Avrupa Serbest Bölgesi ile yüzlerce sanayi üretim tesisini içinde barındırmaktadır. Özellikle İstanbul'da kapatılan fabrikaların bu bölgeye kayması, emek ve sermayenin de Ergene'ye kaymasına neden olmuştur. Emek yani çalışanların ilçeye gelmesi konut talebini, sermaye yani yatırımların gelmesi de yeni fabrikaların inşa edilmesini ortaya çıkarmıştır.

Tablo 8: Ergene Belediyesi Yıllara Göre Yapı Ruhsatı Sayıları

Yıllar	Yapı Ruhsatı Sayısı
2014	132
2015	316
2016	349
2017	342
2018	209

Kaynak:Ergene Belediyesi

2014 yerel seçimlerin sonunda resmi olarak Ergene ismiyle faaliyetlerin başladığı ilçe'de 2019 yılına kadar toplamda 1348 adet yapı ruhsatı çıkarılmıştır.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı Dünya'nın ve Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri haline gelmiş, inşaat sektöründe yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıkları risklerini ortadan kaldırmak veya düşük seviyelere indirmek için çözümler üretmek, işçilerin kendilerini riske atarak iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almadan nasıl çalıştıklarını anlamlandırmak, inşaat sektörü çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi, algı ve tutum düzeylerini etkileyen faktörleri ortaya çıkartmak ve sektörde istihdam edilenlerin çağdaş ve modern çalışma kurallarına uygun şekilde çalışmalarını sağlamak amacıyla öneriler sunmaktır. Görüşmecilerden elde edilen verilerin analiz edilmesi ile kalıcı ve sistemli bir güvenlik kültürünün oluşturulması da ana hedefler içinde bulunmaktadır.

Bu çalışma, Tekirdağ ili Ergene ilçesinde, inşaat sektöründe çalışan bireylerin iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgi, algı ve tutum seviyelerinin hangi düzeyde olduğunun anlaşılması ve iş görenlerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki temel sorunlarının irdelenmesi açısından önem taşımaktadır.

4.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamını Tekirdağ ili, Ergene ilçesindeki aktif inşaatlarda görev alan çalışanlar oluşturmaktadır. Araştırma için bu bölgenin seçilmesinin nedenlerinden biri, ilçenin yeni kurulmasından kaynaklı olarak şehir yapılanmasının yeniden planlanıyor olmasıdır. Ergene Belediyesi'nin kuruluş tarihi yani 2013 yılından itibaren 1348 adet inşaat ruhsatı çıkarılmış olup, araştırma bölgesinde yer alan 20 inşaatın içerisinde çalışan 25 kalıpcı, 11 sıvayıcı, 2 demirci ve 1 elektrik işçisi olmak üzere toplamda 40 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bölgesinin belirlenmesi ve görüşmelerin gerçekleştirilmesinden önce Çorlu Ticaret ve Sanayi Odasına başvuru yapılarak, şantiyelerde yapılacak görüşmeler için destek mektubu alınmıştır. Gerekli izinlerin ve desteklerin alınması ile yapılan görüşmeler

sonrasında elde edilen verilerle, inşaat sektöründe çalışanların iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgi, algı ve tutumlarının incelemesi yapılmıştır.

4.4. Araştırma Yöntemi

İnşaat sektörü çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgi, algı ve tutum düzeylerinin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı araştırmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Günümüzde özellikle sosyal bilimlerde, insanların yaşamlarını, sosyal ve kültürel yaklaşımlarını, buldukları çevreyi nasıl algılayıp yorumladıkları sorularının ön plana çıkması nicel araştırmanın yanı sıra nitel araştırma yönteminin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Çalışmamızda nitel araştırmada veri toplama olanaklarının çeşitliğinden faydalanılarak, çalışanlarla yarı yapılandırılmış görüşme yöntemini gerçekleştirdik. Yarı yapılandırılmış görüşme ile belirli bir sisteme bağlı olmaksızın görüşmecilere yöneltilen açık uçlu sorular ile zengin ve detaylı bilgilere ulaşılmak hedeflenmektedir. Bu sayede araştırma kapsamındaki bireylerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek daha önce hiç duyulmamış düşünceler ortaya çıkartılarak, konuların daha kapsamlı incelenmesi sağlanacaktır (Seggie ve Bayyurt, 2015, s. 11-16).

4.5. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin toplanması yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme yöntemi, açık uçlu oluşturulan sorular aracılığıyla katılımcıların araştırma konusu hakkındaki duygularını, düşüncelerini ve gözlemlerini ortaya çıkarma amacı ile yapılmaktadır. Araştırmamızda verilerin toplanması süreci, 40 katılımcının onayı dahilinde ses kaydı yapılarak gerçekleştirilmiştir. Toplamda 290 dakika süren görüşmeler yazılı metin haline getirilmiştir. Verilerin analizleri, görüşmeler öncesinde ve sonrasında belirlenen kodların MAXQDA 2018 programına aktarılıp, program içinde düzenlenmesi ile yapılmıştır. Analizlerin yapılmasında Kod Matrisi Tarayıcısı ve Kelime Bulutu uygulamaları kullanılmıştır. Kod Matrisi Taramasında, verilen cevaplara göre

belirlenmiş olan kodların hangi görüşmeci tarafından ne sıklıklarla ifade edildiği tespiti yapılırken, Kelime Bulutu analizi ile de katılımcılara yöneltilen sorular sonucunda verilen cevaplara göre oluşturulan yazılı metinlerde yer alan kelimelerin ifade edilme seviyeleri gösterilmektedir. Araştırmamızda program analizlerinin yanı sıra araştırma olguları ve temaları ortaya çıkarabilmek için betimsel analiz yönteminden de faydalanılmıştır. Betimsel analiz yöntemi ile metin dosyası haline getirilmiş katılımcıların ifadeleri incelenerek, belirlenmiş olan kodlara uygun bir biçimde aktarımı yapılmıştır. Bu doğrultuda görüşmecilere 1'den 40'a kadar rakamlar verilerek doğrudan alıntı yapılan yerler gösterilerek farklılıklar ve benzerlikler karşılaştırılmıştır. Ayrıca betimsel analiz, verilerin okuyuculara daha anlaşılır biçimde verilmesini sağlayıp, araştırmada kendi yorumlarımız ve çıkarımlarımızın bulunmasını sağlamıştır.

4.6. Demografik Veriler

Araştırmanın bu kısmında, görüşmelerin yapıldığı inşaat çalışanlarına ait demografik bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 9: Görüşmecilerin Demografik Verileri

	İsim	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Meslek	İş Kazası
1	Ali E.	45	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
2	Savaş	21	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
3	Serdar	32	Evli	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
4	Metin	54	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmiş
5	Ali Ş.	40	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
6	Turhan	41	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
7	Barış	30	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
8	Adem	39	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmiş
9	Ufuk	24	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmiş
10	Doğukan	22	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
11	Erdal	38	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
12	Aydın	38	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
13	Bayram	37	Evli	İlkokul	Demirci	Geçirmemiş
14	Alaattin	39	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
15	Ahmet G.	41	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
16	Ahmet Y.	37	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş

17	Sedat	34	Bekar	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
18	Ahmet U.	33	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
19	Mehmet	32	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
20	Ali T.	39	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
21	Suat	35	Bekar	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
22	Vatan	20	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
23	Aziz	55	Evli	Okur Yazar Değil	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
24	Oğuz	24	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmiş
25	Eray	23	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
26	Serdar Y.	34	Evli	İlkokul	Demirci	Geçirmemiş
27	Halil	44	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
28	Kadir	39	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
29	Erdi	25	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
30	Okan	26	Bekar	Üniversite	Sıvayıcı	Geçirmemiş
31	Saim	25	Bekar	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
32	Mert	24	Bekar	Üniversite	Elektrikçi	Geçirmiş
33	Eren	32	Evli	Lise	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
34	Tahsin	46	Evli	İlkokul	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş
35	Rıfat	40	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
36	Cihan	40	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
37	Cem	25	Bekar	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
38	Hayrullah	37	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
39	Kasım	36	Evli	İlkokul	Sıvayıcı	Geçirmemiş
40	Şevki	58	Evli	Okur Yazar Değil	Kalıp İşçisi	Geçirmemiş

Araştırmamız kapsamında görüşmelerin yapıldığı inşaat sektörü çalışanlarına ait kişisel bilgiler incelendiğinde;

Görüşme yapılan kişilerin yaşlarının 20-58 arasında değişiklik gösterdiği, yaş ortalamalarının 35,1 olduğu saptanmaktadır. Kişilerin medeni durumlarına bakıldığında %32,5 oranında 13 kişinin bekar, %67,5 oranında 27 kişinin evli olduğu görülmektedir. Çalışanların eğitim düzeylerine bakıldığında okur yazar olmayanların (2 kişi) %5, ilkokul (26 kişi) %65, lise (10 kişi) %25, üniversite mezunlarının (2 kişi) %5'lik orana sahip olması neticesinde, görüşmecilerin çoğunluğunun eğitim seviyesinin ilkokul olduğu görülmektedir. Çalışanların iş kazası verilerine bakıldığında, 40 kişi içerisinde 5 işçinin iş kazası geçirdiği görülmektedir.

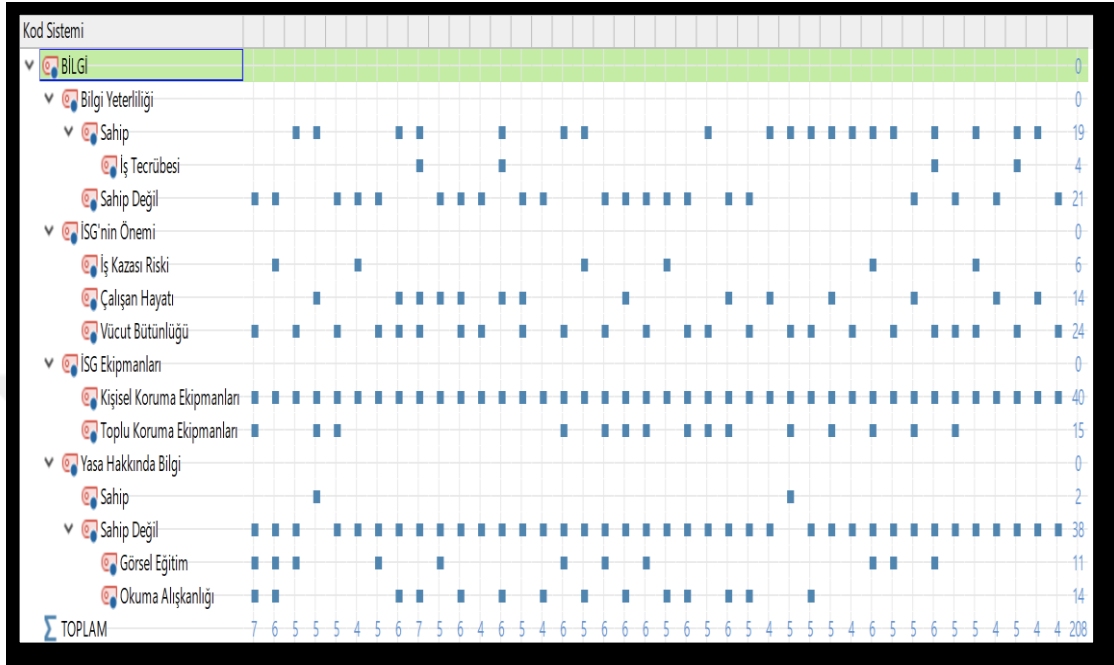
4.7. Maxqda Analizleri

Ergene bölgesinde faaliyette olan inşaatların 40 çalışanı ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin kodlandırılması yapılmış ve MAXQDA 2018 programıyla analizleri gerçekleştirilerek bir takım bulgular ortaya çıkartılmıştır. Program ile yapılan kodlamaların analizleri sonucunda çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi, algı ve tutumları çerçevesinde belirtmiş oldukları görüşlerin verileri kod sıklığı analizinde tablolarda tek tek gösterilmiştir.

4.7.1. Kod Sıklığı Analizi

Kod sıklığı analizleri, çalışanlara yöneltilen soruların cevaplarına göre belirlenen her bir kodun hangi görüşmeci tarafından ifade edildiği bilgisini veren bir analizdir. İş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışanların bilgi algı ve tutumları göre oluşturulan her kodun ve alt kodun satırına denk gelen karelerin ve bu karelerin miktarı, o kodlamanın kaç görüşmeci tarafından ve hangi görüşmeci tarafından belirtildiğini ortaya çıkarmaktadır. Belirlenen kodların karşılığına denk gelen satır sonlarındaki sayısal ifadeler o kodun toplamda kaç görüşmeci tarafından belirtildiğini göstermektedir. Dikey olarak görülen çizgiler yani sütuna denk gelen kareler ise sırasıyla her bir görüşmecinin belirlenmiş olan kodlamaların hangilerini ifade ettiği ve her bir görüşmecinin toplamda kaç kodlamayı belirttiğini sayısal olarak göstermektedir.

Tablo 10: Maxqda 2018 Görüşmecilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Bilgilerinin Kod Matrisi

Tablo'da ilk olarak çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi yeterliliği sorgulandığında görüşmecilerin yarısından fazlası bilgi sahibi olduklarını belirtirken, toplam görüşmecilerin yarısına yakını ise iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi sahibi olduklarını ifade ettiler. Ancak bilgi sahibi kodlamasının alt koduna bakıldığında çalışanlardan bilgi sahibi olanların bir kısmı, iş tecrübesine bağlı olarak bilgi edindiklerini savunmuşlardır. Bilgi alanında, çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almanın neden önemli olduğu sorgulandığında üç temel cevaptan söz etmişlerdir. Bunlar; vücut bütünlüğü, çalışan hayatı ve iş kazası riskidir. Tablo'da iş sağlığı ve güvenliğinin önemi altında bahsedilen bu konu, çalışanların güvenlik önlemlerini sıklıkla vücut bütünlüklerini yani kendi sağlıklarını korumaktan sonra çalışan hayatını kaybettirecek risklerden korumak ve son olarak da iş kazası riskinin ortadan kaldırılması için önemli olduğunu söylemişlerdir.

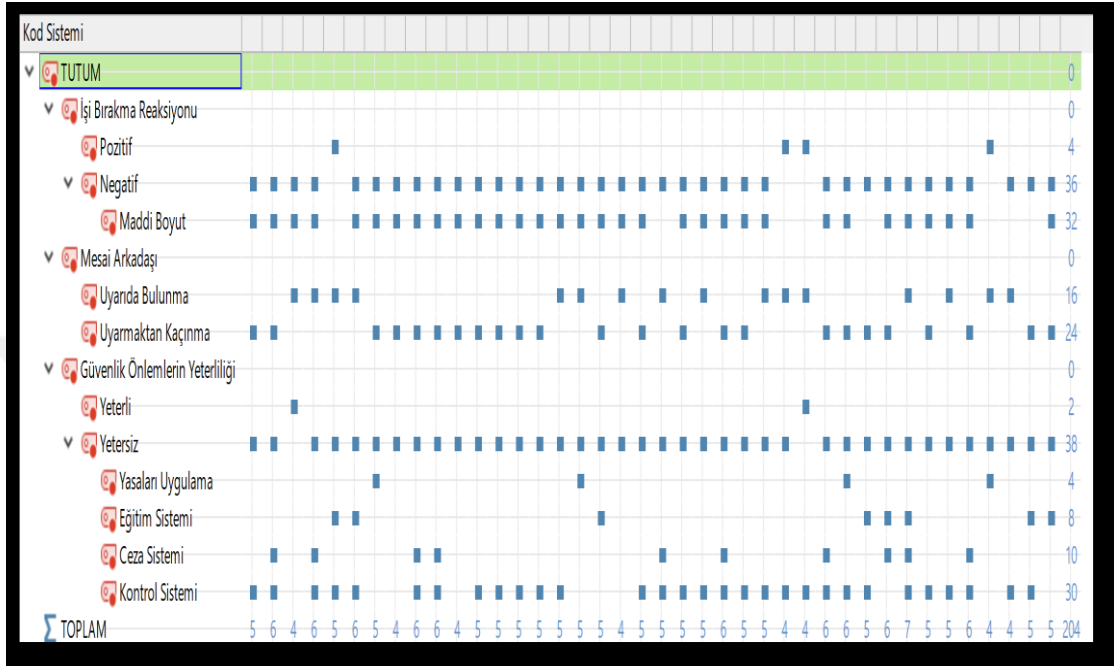
Görüşmecilere iş sağlığı ve güvenliği ekipmanlarının neler olduğu sorgulandığında, çalışanların tamamı baret, eldiven, ayakkabı gibi kişisel koruyucu ekipmanlardan bahsederken, az sayıdaki çalışanların toplu korunma ekipmanlarından

olarak ve kendilerine güvenerek çalışmalarından dolayı önlemleri almadıkları ifade edilmiş ancak asıl sebebin çalışanlarda serbest çalışma alışkanlığının olması iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almadan çalışmaya yönelttiği cevabının daha çok verildiği belirlenmiştir.

İşverenle paylaşım kodu altında yer alan iş sağlığı ve güvenliği önlemleri yetersiz bulunduğu takdirde işverenle paylaşım yapabilme konusu üzerine yapılan sözlü görüşmelerde, çalışanların önlemleri yetersiz bulduklarında paylaşım yapıldığı görüşüne nazaran paylaşım yapılmadığı görüşü daha fazla ifade edilmiştir. Çalışanların yarısı, şantiyelerde işveren tarafından alınması gereken güvenlik önlemlerinin eksikliğini işverenden çekindikleri için paylaşmadıklarını, diğer çalışanlar ise güvenlik ekipmanlarının ve önlemlerinin yetersizliğini serbest çalışmaktan memnun oldukları için işverene söylemediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmamızda çalışanların iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarına karşı algıları sorgulandığında, çalışanlar iş sağlığı ve güvenliği uzmanları eğitimleri tam anlamıyla verdiklerinde kendileri için yararlı olduğunu düşünmektedirler. Bu bölgedeki şantiyelere gelen uzmanların analizleri çalışanlar tarafından yapıldığında; "uzmanların verdiği eğitimlerin yetersiz olduğunu" söyleyen çalışanlarla birlikte, "bazı şantiyelere uzmanların hiç gelmediklerini" belirten görüşmeciler de olmuştur ifadeleri İSG uzmanı verisinin alt kodlamasında belirtilmiştir.

Tablo 12: Maxqda 2018 Görüşmecilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Tutumlarının Kod Matrisi

Yukarıda verilen Tablo 12'de çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusundaki tutumlarının kod sıklığı gösterilmektedir. Bu alanda ilk olarak çalışanların faaliyet gösterdikleri şantiyelerdeki iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini yetersiz buldukları takdirde işi bırakma reaksiyonları üzerine konuşulanlar incelendiğinde, çalışanlarda negatif görüşlerin hakim olduğu, yani bu bölgede inşaatta çalışanlar maddi boyutlardan kaynaklı olarak işi bırakma reaksiyonu gösteremeyeceklerini belirttiler. Az sayıdaki çalışanlar ise bu konuda pozitif bir tutum sergileyerek, işi bırakacaklarını ifade ettiler.

Görüşmecilerin mesai arkadaşları hakkındaki tutumlarına kod sıklığı analizi ile bakıldığında, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almayan mesai arkadaşlarını uyarıda buldukları gözlemlenirken, çalışanların kendileri bu önlemleri almadıkları için mesai arkadaşlarını da uyarmaktan kaçındıkları tutumu daha fazla görüşmeci tarafından belirtilmiştir.

Güvenlik önlemlerinin yeterliliği kodlamasında çalışanlara bu bölgedeki şantiyelerde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yeterliliği ve iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliğinde neler yapılması gerektiği sorgulanmış elde edilen cevaplar ile alt kodların analizleri yapılmıştır. Kod sıklığı analizine bakıldığında çalışanların bu bölgede alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yeterli olduğunu bildirenlere göre yetersiz olduğunu bildiren görüşlerin çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bölgedeki şantiyelerde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliğini bildiren görüşmeciler, neler yapılması hususunda verdikleri cevaplarda en çok kontrol sistemine değinmişlerdir. Etkili ceza ve eğitim sisteminin oluşturulması halinde düzelme olabileceği görüşünü daha az belirten çalışanların, son olarak yasaların uygulanması konusundan bahsettikleri görülmektedir.

4.7.2. Kelime Bulutu Analizi

Maxqda programından elde edilen kelime bulutu analizi ile çalışanlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizi yapılmıştır. Metinlerin içerisinde çok sayıda bulunan kelimelerin büyük, az sayıda bulunan kelimelerin küçük olarak gösterilen şekli ortaya çıkarmaktadır. Yapılan görüşmelerde öne çıkan kelimelerin iş, güvenliği, sağlığı, önlemlerini, inşaat ve işveren olduğu şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1: İnşaat Sektöründe Yapılan Görüşmelerde Kullanılan Kelimelerin Sıklığı

4.8. Bulgular

Bu bölümde maxqda 2018 programı ile yapılan analizlerin ve çalışanlara yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen bulguların detayları görüşmecilerden yapılan alıntılara başvuru olarak verilmektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgisi Sorunu: Ekipmanlar, İş Tecrübesi

İnşaat sektöründe çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda sahip oldukları bilgi seviyelerinin ölçülmesi araştırmanın en önemli konularından birisidir. Bu bağlamda gerçekleştirilen görüşmelerde, görüşmecilere yöneltilen "iş sağlığı ve güvenliği nedir?" ile iş sağlığı ve güvenliği denildiğinde aklınıza ne gelmektedir?" soruları ile görüşmecilerin bu konuda sahip oldukları bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Araştırmamızda iş sağlığı ve güvenliği konusunun değerlendirmesinin yapılmasını istediğimiz görüşmecilerin bir grubu şüana kadar edindikleri bilgileri bu sektörde geçirdikleri süreler yani iş tecrübelerine bağlı olarak kazandıklarını ifade etmişlerdir. Burada görüşmecilerin asıl dile getirmek istedikleri husus, şantiye içinde veya dışında, inşaat sektöründe iş sağlığı ve güvenliği konusunun herhangi bir şekilde bilgi verilmiyor olmasıyla ilgilidir.

Görüşmecilerin bilgi yetersizliğinin ortaya çıktığı "iş sağlığı ve güvenliği nedir?" sorumuza eksik ve farklı tanımlar aldık. Bunlar; "çalışma esnasında alınan önlemlerdir", "kazalardan korunma tedbirleridir", "kişinin sağlığının ve güvenliğinin korunmasıdır" şeklinde olduğu gibi soruyu cevaplamakta zorlananların kişisel koruyucu ekipmanları saydıklarını da gördük.

"...İş sağlığı ve güvenliği denildiğinde aklımıza iş kazası, sağlık, baret, gözlük, ayakkabı, kemer gelmektedir (Görüşmeci1)."

"...Öncelikle ayakkabı, eldiven, baret gibi koruyucular aklıma gelmektedir (Görüşmeci40)."

Tablo 10'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 40 kişiden 21'i iş sağlığı ve güvenliği konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir, geriye kalan 19 kişi ise bu konuda yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünmektedirler. Bu 14

kişinin içerisinde olan 4 kişi ise uzun yıllar bu sektörde faaliyet gösterdiklerinden dolayı bu bilgilere sahip oldukları inancına varmışlardır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Tedbirleri Neden Önemlidir: Vücut Bütünlüğü, Kaza Riski, Çalışan Hayatı

"İş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almak neden önemlidir?" sorusu ile çalışanların bu konudaki bilgileri ve görüşleri ortaya çıkarılmıştır. Görüşmecilerinden alınan cevaplar genellendiğinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almak; çalışanların vücut bütünlüğünün korunması, iş kazalarının önüne geçilmesi ve çalışanın hayati güvenliği için önemli olduğu ortaya çıkarılmaktadır.

Araştırmamızda yer alan görüşmecilerin çoğunluğunda hakim olan görüş, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almanın en önemli nedeninin, kişilerin çalışma esnasında sağlığının ve güvenliğinin korunması ve sağlıklı bir şekilde çalışması olduğu, verdikleri cevaplarda belirtilmektedir. Tedbirlerin alınmasındaki en büyük nedenin aslında vücut bütünlüğünü korumak olduğu, çalışanların her hangi bir iş kazası yada meslek hastalığı geçirdiği takdirde sağlıklı bir şekilde çalışma durumunun ortadan kalkacağı bilincini görüşmeciler beyan etmişlerdir.

"...Çalışan işçinin güvenliği ve sağlıklı bir şekilde çalışması için önemlidir (Görüşmeci 27)."

...Her hangi bir olumsuz kazada sakat kalma ve diğer durumları önlemek için önemlidir (Görüşmeci18)."

...Güvelik önlemlerini almak işçinin eve sağlam gidebilmesi için önemlidir. Örneğin işçi yüksekte düştüğünde ölümcül sonuçlarla karşılaşacağından dolayı çok önemli olduğunu düşünüyorum (Görüşmeci3)."

İnşaat sektörünün çok fazla iş kazası riskini içinde barındırması güvenlik önlemlerinin alınması için yeterli bir sebeptir. Görüşmecilerin bir kısmında olan bu görüşte iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmasının sebebinin iş kazalarının önüne geçmek olduğunu cümlelerinde belirtmişlerdir.

"...Kazaları önüne geçebilmek için güvenlik önlemlerini almak önemlidir (Görüşmeci2)."

"...İş sağlığı ve güvenliği önlemleri alındığında ben ve diğer çalışanlar kendini güvende hisseder, kazaların önüne geçinilmiş olunur. Ayrıca işverene de sıkıntı çıkarmama açısından önemlidir (Görüşmeci 6)."

"...İş kazaların önüne geçmek yani engellemek için önemlidir (Görüşmeci 21)."

Çalışanların Okuma Alışkanlıkları Yok

Genel olarak görüşmecilerimize yöneltilen "iş sağlığı ve güvenliği yasası hakkında bilgi sahibi misiz ?" sorumuzda görüşmecilerimizin tamamına yakını yasa hakkında bilgi sahibi olmadıklarını söylediler. Çalışanlar yasayı bilmedikleri hatta fikir sahibi bile olmadıkları için soruyu; "Yasa hakkında pek fazla bilgiye sahip değilim(Görüşmeci 16)", "Yasayı bilmiyorum(Görüşmeci12)." kısa ve net bir şekilde yanıtladılar.

Görüşmecilerin iş sağlığı ve güvenliği yasasını bilmedikleri tahmin edilen bulgular arasındaydı. Buradaki asıl düşünce çalışanların yasa hakkında bir bilgi sahibi olmalarını sağlamadan iş sağlığı ve güvenliği kültürünün nasıl oluşturulacağıydı. Bu durumun imkansızlığı nedeniyle öncelikli olarak çalışanların bu konu hakkında bilgi edinmeleri gerekliydi. Bunu sağlamanın en etkili yolunun da kitap uygulaması olacağını düşünüyorduk ancak yönelttiğimiz soru ile birlikte çalışanların farklı düşüncelere sahip olduklarını öğrendik.

Yapılan araştırmada görüşmecilerin %35'i iş sağlığı ve güvenliği hakkında verilecek kitapları okuma alışkanlıklarının olmamasından dolayı okumayacaklarını belirttiler.

"...Eğitim seviyemiz zaten düşük olduğundan kitabı tercih etmem (Görüşmeci19)."

"...Bizlerin pek kitap okuma alışkanlığımız olmadığından dolayı kitabı tercih etmeyiz ancak mesleki kurs verilir ise onu tercih ederiz (Görüşmeci24)."

Görüşmeci 24'ün belirttiği gibi kitap uygulamasının alternatif yöntemi çalışanlara kurs verilmesidir. Kitap okuma alışkanlıkları olmayan çalışanların ve kitap okumayı sevmeyenlerin, bölgede açılacak olan çalışanların zorunlu katılım sağlayacakları mesleki kursları tercih ettiği görülmekle birlikte görsel eğitimin bu konuda daha yararlı olacağını savunan görüşmeciler bulunmaktaydı.

"...Kitap okumayı tercih etmem ancak kurs açarlarsa uygulamaları olarak gösterecekleri için daha yararlı olur (Görüşmeci16)."

"...Kitabı verilirse okuyacağımı sanmıyorum ama görsel olarak verilecek eğitim veya seminerler olursa katılım gösteririm (Görüşmeci32)."

Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemlerinin Almamasının Sebepleri

Yapılan araştırmada görüşmecilerin tamamı yaptıkları mesleğin tehlikeli olduğunu düşünmektedir. Ancak görüşmecilere çalışma esnasında iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini alıp almadıkları sorusu sorgulandığında, çalışanların tamamına yakını önlemlerini almadıklarını dile getirdiler. Çalışanların güvenlik önlemlerini almamasının genel sebepleri ise; serbest çalışma alışkanlıkları, çalışanların kendilerine güvenmeleri, ekipman yetersizliği ve çalışanların kontrol edilmemesi olduğu verdikleri yanıtlar sonucunda tespit edilmiştir.

İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmamasının birinci sebebi çalışanlarda var olan serbest çalışma alışkanlığıdır. Çalışanların geçmişten gelen alışkanlıklarından vazgeçmesinin zor olması bu anlayışın günümüze kadar geldiğini göstermektedir. Görüşmecilerde bu anlayışın olmasının nedeni, çalışma esnasında güvenlik önlemlerini aldıkları takdirde kendilerini rahat hissetmediklerinden dolayı bu önlemleri almaktan kaçınmaktadırlar. Ayrıca çalışanların önlemleri almaya alışık olmadıklarından dolayı, bu önlemleri tam olarak aldıklarında günlük çalışma verimlerinin düşeceği görüşleri de bulunmaktadır. Bununla birlikte kişisel koruyucu donanımların çalışanlara rahatsızlık vermesi, onları serbest çalışmaya iten bir diğer durumdur.

"...Önlemleri genel olarak almıyorum, sadece ayakkabı ve eldiven kullanıyorum. Baret, gözlük gibi donanımlarla rahat çalışmadığım için kullanmıyorum (Görüşmeci22)."

"...Yeteri kadar önlem almıyoruz. Genel olarak sadece ayakkabılarımızı giyiyoruz. Çalışanlar olarak biz bunu düşünmüyoruz çünkü ekipmanları tam anlamıyla kullandığımız takdirde verimimiz düşecektir (Görüşmeci24)."

"...Açıkçası tam anlamıyla almıyorum. Önlemleri almamamızın sebebi ise bana rahatsızlık vermesinden dolayı mesela sıcak havalarda baret kullanılmasının zor olması güvenlikten kaçınmamıza neden oluyor (Görüşmeci30)."

"...Sadece ayakkabı kullanıyorum, nedeni olarak diğerlerini kullandığımda kendimi rahat hissetmiyorum (Görüşmeci10)."

Görüşmecilerin iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almamasının ikinci sebebi personelin çalışma esnasında kendilerine güvenmeleridir. Bu düşüncenin çalışanlarda var olması tamamıyla bilgi ve algı seviyelerinin düşük olduğunu bizlere ispatlamaktadır. Çok tehlikeli sınıfta yer alan bu sektördeki görüşmelerimizde, çalışanlarda geçmişten gelen alışkanlıklarının varlığına şahit olduk. Bu mantıkta hareket eden işçilerin çalışma esnasında özgüvenlerinin yüksek oluşu başta kişisel donanımlar olmak üzere diğer önlemlerin alınmasının da gereksiz olduğunu düşünmektedirler. Bu görüşü destekleyen diyaloglar aşağıda verilmektedir.

"...Çok önemli olan önlemleri alıyorum. Ancak hepsini yerine getiremiyorum. Örneğin ikinci katta çalışırken düşmekten dolayı bir şey olmayacağını düşündüğüm için kemer takmıyorum (Görüşmeci5)."

"...Önlemleri kısmen alıyoruz, tamamını almıyoruz. Nedeni ise bana bir şey olmaz düşüncesine sahip olduğumuzdan tam anlamıyla kullanmıyoruz (Görüşmeci19)."

"...Çoğu zaman güvenlik önlemlerini almıyorum bunun nedeni ise bize bir şey olmaz düşüncesi ve geçmişten gelen alışkanlıklardan dolayı olduğunu söyleyebilirim (Görüşmeci32)."

Güvenlik önlemlerinin alınmamasının üçüncü nedeni ise şantiyelerdeki iş sağlığı ve güvenliği ekipmanlarının yetersizliğidir. Ekipman yetersizliğinin en önemli sebebi bu bölgedeki işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği konusunu bir maliyet olarak

görmelerinden dolayı, güvenlik ekipmanlarını çalışanlara vermemelerinden kaynaklanmaktadır. Çalışanlarda iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almamalarının nedenini işverenleri sorumlu tutarak, ekipman yetersizliğinden dolayı önlemleri almadıklarını vurgulamışlardır.

"...Kendi çapımda kısmen alıyorum. Kullanmamamın nedeni ise malzeme ve teçhizatların bizlere tam anlamıyla sağlanmamasıdır (Görüşmeci13)."

"...Herhangi bir önlem aldığımız söylenmez, nedeni ise ekipmanların bizlere sağlanmamasıdır. Ekipmanlar sağlansa dahil ben şahsen örnek verecek olursam kemer gibi ekipmanları rahatsızlık verdiği için kullanmam (Görüşmeci39)."

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin alınmamasının dördüncü nedeni de şantiyelerdeki çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda denetlenmemesidir. Az sayıdaki görüşmecinin savunduğu bu anlayışta çalışanların, işverenler veya asıl denetlemesi gereken kişi olan iş sağlığı ve güvenliği uzmanları tarafından kontrol edilmedikleri takdirde iş yoğunluğundan dolayı güvenlik önlemlerini almayacaklarını ifade ettiler. Şantiyelerdeki gözlemlerimizde aslında bu görüşün ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü çalışanların ekipmanları yanlarında olmasına rağmen denetleyen kimse olmadığı için bu ekipmanları takmadıkları gözlemlenmiştir.

"...Yeterli seviyede önlemleri alamıyoruz. Bizim zamanımız güvenlik önlemlerini almak için yeterli değil ayrı bir ekip bu işler ile ilgilenmesi gerekir (Görüşmeci14)"

"...Bütün güvenlik önemlerini değil de kısmen aldığımızı düşünüyorum. Bu konuda bizi zorlayan ve denetleyen kişiler olmadığı için önemleri almıyoruz (Görüşmeci21)."

Araştırma yapılan bölgede gayri resmi ekiplerin yani yasal olarak herhangi bir firmaya veya işverene bağlı olmadan çalışanların olması iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmasını etkilediği bulgusunu ustabaşı ile gerçekleştirdiğim diyalog sonucunda elde ettik. Ustabaşı;" *Bu çevrede kaçak işçi çalıştıran ekiplerin bizlerle rekabet içinde olmaları, başta iş sağlığı ve güvenliği önlemleri olmak üzere bazı durumlardan vazgeçmemize sebebiyet verdi. Çünkü iş sağlığı ve güvenliği*

önlemlerini çalışanlarım alırsa günlük yapılacak olan iş miktarı düşeceğinden dolayı işlerim daha geç sürede bitecek, bu da bana fazladan maliyet yükleyecek, rekabet etme şansımı düşürecektir. Eğer bu durumun düzeltilmesi isteniliyorsa ilk önce inşaat sektöründe kaçak çalışanların tespit edilmesi gereklidir. Bu usulsüzlüğün önüne geçilebilirse bizlerde ancak o zaman güvenlik önlemlerini almak zorunda kalırız." görüşünü belirtti.

İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı

İnşaat sektörü personeli içerisinde görev alanlardan biri de iş sağlığı ve güvenliği uzmanıdır. İş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının her şantiyede bulundurulması zorunlu olmakla birlikte A sınıfı ehliyete sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca işverenler tarafından gerek görüldüğü takdirde birden fazla iş güvenliği uzmanı da aynı şantiye görev alabilmektedir. İş sağlığı ve güvenliği uzmanların görevi şantiyelerde var olan güvenlik önlemlerinin denetlenmesi ve çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitimlerinin verilmesidir. İş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışanların bilgi seviyesinin düşüklüğü uzmanlar tarafından verilen eğitimlerin önemini ortaya çıkarmıştır. Yapılan araştırmada sorulan "iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının verdiği eğitimleri yararlı buluyor musunuz?" sorusu ile çalışanların iş güvenliği uzmanlarına karşı algıları gözlemlenmiş ve kaydedilmiştir. Saha çalışmamızda çalışanların çoğunluğu uzmanlar tarafından verilen eğitimleri olumlu bulmakta ancak eğitimlerin tam anlamıyla verilmesi ile uzmanların şantiyelere gelmeleri halinde yararlı olacağını ifade etmişlerdir.

"...Yararlı buluyorum ancak iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının şantiyelere pek gelmediği konusunda şikayetçiyim (Görüşmeci9)."

"...Uzmanları şantiyelerde doğru dürüst görmüyoruz ama eğitim verdiklerinde yararlı buluyorum (Görüşmeci14)."

"...Aslında eğitimleri yararlı buluyorum ancak doğru dürüst eğitim veren birisi genel olarak bulunmuyor (Görüşmeci15)."

"...Verilen eğitimleri yararlı buluyorum ancak bazı uzmanların şantiyeye gelmeleri konusunda sıkıntılar olduğunu düşünüyorum (Görüşmeci27)."

Bölgemizde görev alan iş sağlığı ve güvenliği uzmanları değerlendirildiğinde çalışanlara vermeleri gereken eğitimleri tam anlamıyla vermedikleri gibi bazı şantiyelerde çalışanlara ayaküstü toplu bir şekilde eğitim vermiş gibi gösterip çalışanlardan imza topladıkları gözlemlenmiştir. İşverenlerin ise kendilerince ufak olarak nitelendirdiği şantiyelerde iş sağlığı ve güvenliği personeline gerek görülmediği düşüncesine girip uzman desteği almadıkları da edinilen bulgular arasındadır. İş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının şantiyeleri denetme görevini yerine getirmemesi çalışanların serbest bir şekilde çalışmalarına, eğitim görevini yerine getirmemelerinin ise personelin iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgisiz kalmalarına yol açması bu konunun çözülmesi gereken problemlerin başında yer almasına neden olmuştur.

İşverenden Çekinme

İnşaat sektöründe iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini alan ve çalışanlar tarafından alınmasını sağlayan kişi işverenlerdir. Araştırma yaptığımız bölgede bulunan işverenlerin iş sağlığı güvenliği önlemlerini almadıklarını, sadece birkaç şantiyede kısmen aldıklarını tespit ettik. Bu tespit sayesinde görüşmecilerin iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine karşı algılarını ortaya çıkartan " İşyerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini yetersiz bulduğunuz takdirde bu durumu işveren ile paylaşıyor musunuz?" sorusunu sorduk. Cevap olarak görüşmeciler, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin işveren tarafından alınmadığını bildiği halde önlemlerin alınması için işverenden herhangi bir talepte bulunmadıklarını ifade ettiler. Çalışanların bu durumu işverene söylememelerinin en büyük nedeni işverenden çekinmeleridir. Görüşmeciler ancak bu durumu işveren değil de, onları çalışmaya getiren ustabaşına söylemekle yetinip, işverenden böyle bir konu hakkında istekte buldukları takdirde "işverenin gözüne batıp" ileri bir tarihte işten atılacakları korkusunda olduklarını beyan ettiler.

"...Önlemlerin alınmadığını işverenle paylaşmıyoruz. Paylaşmamızın nedeni ise konunun üzerinde çok fazla durduğumuz zaman işverenin gözüne batıyoruz ve işi kaybetme korkusu oluşuyor (Görüşmeci1)."

"...Önlemlerin alınmadığını işveren ile paylaşmıyorum. İşveren de iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almadığının zaten farkındadır ayrıca işimizi kaybetme korkusundan dolayı bizde söyleme gereksinimi duymuyoruz(Görüşmeci2)."

"...Paylaşmıyorum çünkü işverene söylediğim takdirde ters bir tepki ile karşılaşabilirim bu da beni işimden atılmama neden olabilir(Görüşmeci19)."

"...Ben bu konuyu işveren ile paylaşmam, ancak gerek duyduğum takdirde ustabaşına söylerim(Görüşmeci15)."

"...Paylaşmıyorum çünkü işverenler güvenlik önlemlerini almayı benimsemiyorlar ayrıca ben ustabaşına söylerim işveren ile diyalog içine girmem (Görüşmeci34)."

Diğer yandan görüşmecilerin bir kısmı iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmadığı işyerlerinde serbest çalışmaktan dolayı mutlu oldukları için bu durumu işveren ile paylaşmadıklarına şahit olduk.

"...İşverenle paylaşmıyorum çünkü rahat ve serbest çalışmak beni mutlu ediyor (Görüşmeci23)."

"...Paylaşmıyorum çünkü bu şekilde çalışmaya alışkın olduğumdan, önlemleri aldığında kendimi garip hissettiğimden dolayı gerek duymuyorum(Görüşmeci25)."

Ekonomik Şartların Çalışanlar Üzerindeki Etkileri

Yukarıda ortaya çıkarılmış bulgulardan biri olan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliğini çalışanların işveren ile paylaşmamalarıdır. Bunun yanı sıra çalışanlar iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmadığı şantiyelerde hayatlarını riske atarak neden çalışmaya devam ettikleri cevabı aranan en önemli sorulardandır. Merak edilen soruların cevabı ve görüşmecilerin iş sağlığı ve güvenliğine yönelik tutum seviyelerini ortaya çıkaran "iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin olmadığı şantiyelerde işi bırakma reaksiyonu gösterir misiniz?" sorumuz görüşmecilere iletilmiştir. Görüşmecilerimizin tamamına yakını böyle bir reaksiyon göstermediklerini iletirken, bu durumun sebebinin maddi boyutlar olduğunu, böyle bir tepki gösterdikleri takdirde iş bulmaları zorlaşacağından dolayı para

kazanamayacakları cevabını verdiler. Ayrıca bölgemizdeki şantiyelerin iş sağlığı ve güvenliği bakımından karşılaştırılması yapıldığında birbirlerinden farkı olmayışları çalışanların böyle bir reaksiyon göstermemelerinin sebepleri arasında da bulunmaktadır.

"...İş bırakma reaksiyonu göstermedim. Bu zamanda böyle bir tepki göstermek kolay değil çünkü ekonomik sebeplerden dolayı mecburi olarak çalışma gereği hissediyoruz (Görüşmeci1)."

"...Maddi imkanlardan dolayı iş bırakma reaksiyonu gösteremem, açıkçası başka mesleğim olmadığı için çalışmaya mecburum(Görüşmeci6)."

"...Bu bölgede dışında gösterdiğim oldu ancak buralarda bütün şantiyelerde aynı şartlar olduğu için çalışmak durumunda kalıyorum, aksi takdirde işsiz kalıyorum (Görüşmeci13)."

"...Böyle bir reaksiyon göstermem çünkü bu bölgedeki inşaatların hepsinde aynı çalışma koşulları ile karşı karşıya kalacağımı biliyorum (Görüşmeci24)."

"...Göstermem çünkü ekipmanlar benim çalışma çevremi kısıtladığını düşünüyorum bu yüzden tepki göstermiyorum nitekim işsiz kalma durumumda oluşabilir (Görüşmeci25)."

Şantiyelerde Alınan Önlemlerin Çalışanlar Tarafından Değerlendirilmesi

Araştırmamızın bu bölümüne kadar olan kısımda görüşmecilerin bulunduğu şantiyelerdeki iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizlik sebeplerini içeren bulgularımızı ilk kısımda anlattık. İkinci kısımda ise çalışanların iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliğini giderilmesi için yaptıkları değerlendirmeleri anlatacağız.

İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliğine yönelik üretilebilecek çözümlerde görüşmecilerden farklı cevaplar aldık. Bunlar; kontrol sistemi, ceza sistemi, eğitim sistemi, yasaların uygulanması ve görevini yerine getiren iş güvenliği uzmanlarıdır. En başta gezdiğimiz şantiyelerde çalışanların serbest bir şekilde çalıştıklarını gördük. Yaptığımız görüşmelerde bu durumun çalışanların işveren,

devlet ve iş güvenliği uzmanları tarafından özellikle denetlenmemesinden kaynaklandığı görülmektedir. Durumu görüştüğümüz çalışanlar bu sorunun ancak etkili bir kontrol sisteminin oluşturulması, yani çalışanların şantiyelerde düzenli olarak denetlenmesi halinde çözülebileceğini dile getirdiler.

"...Benim fikrim şantiyelerdeki iş sağlığı ve güvenliği önlemleri büyük ölçüde yeterli değil. İnşaatlarda iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini uygulayabilmek adına işyerinde bu konuda sorumlu, bizleri denetleyen birisinin çalışması gerektiğini düşünüyorum aksi takdirde teçhizatlar bizlere sağlansa bile ekipmanları kullanmaktan kaçınacağız (Görüşmeci1)."

İş güvenliği uzmanlarının verdiği eğitimleri yetersiz bulan çalışanların denetim sisteminin yanında sundukları ikinci görüşse, inşaat sektöründe yer alan çalışanlara düzenli eğitimlerin verilmesidir. Görüşmeciler, çalışanlara düzenli eğitimlerin verilmesinin güvenlik önlemlerinin alınması için faydalı olacağını savunmuşlardır.

"...Kesinlikle bu bölgede alınan önlemler yetersizdir. En başta düzenli eğitim yapılmalı, eğitimden sonra da kontrol ve denetim yapılmalıdır. Böylece de çalışanlar bir koyun olmadığını, arkalarında devlet güvencesi olduğunun farkına varacaklardır (Görüşmeci5)."

"...Alınan tedbirle kısmen yeterli diyebilirim ama alınması gereken bir çok önlem olduğunu da söyleyebilirim. Bu durumun önüne geçebilmek için ise çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği konusunda daha detaylı bilgiler verilip denetlenmesi gerekmektedir (Görüşmeci30)."

Şantiyelerde gözlemlediğimiz diğer bir durum da işverenlerin çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almadan faaliyet gösterdiklerinde uyarıda bulunmaması ve cezai işlem uygulamamasıdır. Görüşmeci 24'ün *"Bu bölgede alınan önlemler yeterli değil. Kuralların uygulanması için iş güvenliği uzmanlarının şantiyeleri sürekli denetim altında tutması gerekiyor, iş güvenliği önlemlerini almayan çalışanlara cezai uygulamalar yapılmalı çünkü kendi cebimizden para çıkarsa mecburen yapmak zorunda kalabiliriz."* ifadelerinde yer alan bu görüşte

görüldüğü üzere aslında güvenlik önlemlerinin alınmasında etkili olabilecek bir yol olarak ceza sisteminin çalışanların kendisi tarafından dile getirilmektedir.

SONUÇ

Sanayileşme süreci ile birlikte insanlar hayatlarını sürdürebilmek için çalışma faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında çalışanlar iş kazası ve meslek hastalığı gibi sorunlar ile karşı karşıya kalırken diğer taraftan da bu sorunların çözümü için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle Sanayi Devrimi sonrası teknolojiye gelişmeler, seri üretime geçiş ve işçi sınıfının yoğunlaşması iş kazası ve meslek hastalığı risklerini arttırmıştır. Sonuç olarak bu olumsuz çalışma koşulların ortadan kaldırılması, değerli bir varlık olan insanın çalışma hayatında kendini rahat ve güvende hissedebilmesi için iş sağlığı ve güvenliği konusunun varlığını zorunlu kılmıştır.

Sanayi Devrimini gerçekleştiren ve teknolojik olarak uyum sağlayan gelişmiş ülkelerin iş sağlığı ve güvenliği sorunlarının az olduğu görülürken, Sanayi Devriminin geç yaşandığı gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisi iş sağlığı ve güvenliği olduğu görülmektedir. Kapitalizmin geç yaşandığı ülkelerde üretim alanları, yöntemleri ve maliyet unsurları vb. nedenler iş kazaları sayısını etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının geliştirilmesi için yoğun çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı incelendiğinde; Cumhuriyet dönemi sonrası birçok kanun ve yönetmelik çıkarılmış, uluslararası iş sağlığı ve güvenliği örgütleri ile sözleşmeler imzalanmıştır. 2003 yılında çıkarılan 4857 sayılı İş Kanunu, 2006 yılında çıkarılan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2012 yılında 4857 sayılı İş Kanununu geliştirmek için çıkarılan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu sistemin temelini oluştururken, ILO ile imzalanan 155 ile 187 sayılı sözleşmeler de Türkiye'nin iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının genel yapısını oluşturarak gelişmesi adına önemli katkılar sağlamıştır. Ancak Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının içinde yer alan uygulamaların uygulanmaması, denetlenmemesi ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının

bu konudaki eylemlerinin yetersiz kalması, iş kazası ve meslek hastalığı oranlarının düşürülmesini engellemektedir.

Türkiye'de son yıllardaki gelişimiyle ön plana çıkan sektörlerin başında inşaat sektörü gelmektedir. İnşaat sektörü, etkilediği diğer alt sektörlerle birlikte GSYH içindeki payı %30'lara ulaşan, 2018 ekim ayı verilerine göre 1 milyon 943 bin çalışanı bulunan geniş kapsamlı bir faaliyet alanı haline gelmiştir. Ülke ekonomisine gerek sermaye gerekse yarattığı işgücü piyasası ile olumlu katkılarda bulunan sektörün en dikkat çekici özelliklerinden birisi çok tehlikeli sınıfta yer almasıdır.

İnşaat sektörünün içinde barındırdığı tehlike ve risk çeşitliliğinin fazla olmasıyla, gerçekleşen iş kazası rakamları arasında doğru orantı bulunmaktadır. Türkiye'de gerçekleşen ölümcül iş kazaları TÜİK raporlarına bakıldığında inşaat sektörünün birinci sırada yer alması, bu alanda iş sağlığı ve güvenliği adına yapılan çalışmalarının önemini arttırmaktadır.

Tekirdağ ili Ergene ilçesinde faaliyet gösteren 40 inşaat çalışanı ile yapılan nitel araştırma örneğinde, bu sektörde bulunan işçilerin iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgi, algı ve tutum düzeyleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma doğrultusunda gerçekleştirilen görüşmeler ve MAXQDA 2018 programıyla yapılan analizler sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesi şu şekildedir:

İnşaat sektörü çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgi, algı ve tutum düzeyleri, işçilerin eğitim seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Çalışanların çoğunluğunun eğitim seviyesi düşük olan kişilerden oluşması iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi seviyelerinin düşük olmasına neden olmaktadır. Bu durumla paralel olarak eğitim düzeyleri düşük olan çalışanların okuma alışkanlıklarının olmaması, iş sağlığı ve güvenliği yasaları ve koruyucu ekipmanlar hakkında bilgisiz kalmalarına yol açmaktadır. Özellikle de çalışanlara iş güvenliği uzmanlar tarafından verilecek olan eğitimlerin alternatifinin olmaması bu konuyu çözülmesi gereken bir sorun haline getirmektedir.

Çalışanların iş sağlığı ve güvenliğine yönelik algı düzeyleri, iş güvenliği uzmanlarının yapmış oldukları kontrollere ve eğitimlere göre değişiklik göstermektedir. Eğitim ve kontrol faaliyetlerinin yapıldığı şantiyelere göre bu faaliyetlerin yapılmamış olduğu şantiye çalışanlarının algı düzeyleri daha düşüktür. Çalışanların genelde olumlu olarak yaklaştıkları iş güvenliği uzmanlarının, günümüzde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı özelleştirilmiş kar amacı güden işverenlerin bünyesinde çalışmalarını görevlerini yerine getirmelerini engellemektedir. Uzmanların eğitim ve kontrol görevini yerine getirmeyerek göstermelik olarak mesleklerini icra etmeleri, çalışanların sahip oldukları algı ve tutumlarını olumsuz yönde etkilenmektedir.

Türkiye'nin ekonomik şartları, çalışanların iş sağlığı ve güvenliğine yönelik tutumlarını etkilemektedir. Ekonomik nedenlerle işsizlik rakamlarının yüksek olduğu Türkiye'de inşaat sektörü çalışanları şantiyelerdeki iş sağlığı ve güvenliği adına tüm olumsuzluklara rağmen çalışmalarını sürdürmektedirler. Çalışanların çoğunluğunun vasıfsız ve gelir düzeyi düşük olanlardan oluşması işi bırakma düşüncesine girmelerini engelleyerek çalışmaya devam etmeleri güvenlik önlemlerine karşı tutumlarının olumsuz yönde etkilenmesine sebebiyet vermektedir

İnşaat sektörü çalışanlarının tutumları, şantiyelerde yapılan kontrollere ve denetimlere göre değişkenlik göstermektedir. Şantiyelerde devlet tarafından yapılan denetimlerin yetersiz olması, çalışanların geçmişten gelen tutumlarını devam ettirerek özgüvenli bir şekilde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almadan rahatça çalışmalarını sağlamaktadır. Şantiyelerde yapılan denetimler sadece işçilerin değil işverenlerinde tutumunu etkilemektedir. Özellikle araştırmanın yapıldığı bölgede yer alan şantiyelerin denetimciler tarafından unutulmuş bir bölge olması işverenlerin üzerindeki baskıyı ortadan kaldırmaktadır. Denetim korkusu olmayan işverenler ise şantiyelerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almadan, kaçak işçi çalıştırılması faaliyetlerini sürdürmekte olup bu olumsuz tutumları ile çalışanları da dolaylı olarak etkilemektedirler. Bu yüzden başta eğitim olmak üzere denetimler konusu zincirleme

etki yaratarak işçi ve işverenlere iş sağlığı ve güvenliği konusunda olumsuz etki yapmaktadır.

Genel anlamda sonuçlar özetlendiğinde; inşaat sektörü çalışanlarının eğitim seviyelerinin düşüklüğü, devlet denetimlerinin yetersizliği, iş güvenliği uzmanlarının görevlerini yerine getirmemeleri, işverenlerin kaçak işçi çalıştırmaları, işçilerin çoğunluğunun gelir düzeyleri düşük vasıfsız olan kişilerden oluşması ve şantiyelerde verilen iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin yetersizliği inşaat sektörünün temel sorunlarını oluşturmaktadır. İş sağlığı ve güvenliğinin temelinde yatan bu sorunların çözümüne yönelik, çalışma koşullarının değiştirilmesi ve çalışanların bilgi, algı ve tutumlarının geliştirilmesi adına birçok uygulama hayata geçirilebilir.

İşçilere yönelik olarak inşaat sektörü çalışanlarının eğitimini sağlamak ve iş sağlığı güvenliği kültürünü oluşturmak adına, okullarda ortaöğretim sonrası tüm bireylere örgün eğitim olarak iş sağlığı ve güvenliği dersi verilebilir. Özellikle ağırlıklı olarak meslek liselerinde bu derslerin verilmesi sonucunda eğitim sisteminde kalıcı bir çözüm üretilmiş olup, iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinci ve algısı yüksek nesillerin yetişmesine büyük katkı sağlanabilir.

Yeni adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı, belediyelerin kendi bünyesinde A,B ve C sınıfı belgelere sahip iş güvenliği uzmanlarının olduğu, iş sağlığı ve güvenlik birimi kurulabilir. İş sağlığı ve güvenliği birimi bulunduğu bölgede yetkilendirilerek, iş teftiş kurulunun yetersiz kaldığı şantiye denetimlerini gerçekleştirebilir. Bu denetimlerle birlikte şantiyelerdeki iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliği ile kaçak işçi çalıştırılması sorunu ortadan kalkabilir. İş güvenliği uzmanlarından problem duyan personelin işverenleri, görevlerini yerine getirmeyen iş güvenliği firmaları yerine bu birimden uzmanlar tarafından verilen eğitim ve şantiye kontrolü hizmeti satın almaları sağlanabilir. Bu doğrultuda iş sağlığı ve güvenliği biriminde görev alan uzmanlar, aktif olarak inşaatlarda çalışan bireylere gerekli konularda eğitimini vermiş ve şantiye kontrolleri yapmış olacaktır.

Kurulabilecek iş sağlığı ve güvenliği birimi aracılığıyla işverenlere yönelik şantiyelere etkin ceza ve ödül sistemi getirilebilir. Birim, denetim yaptığı firmaların raporlarını tutarak, bir sonraki inşaatlarında güvenlik önlemlerini almış firmalara ödül olarak vergi indirimini, almamışlara ise vergilerini yükseltme cezası uygulayabilir. Maddi konuları ilgilendiren böyle bir sistemin kurulması halinde işverenler işyerlerinde güvenlik önlemlerini alacak ve bünyesinde çalışan işçilerin önlemleri almadan çalışmalarını engelleyeceği tahmin edilmektedir.

İnşaat sektöründe belirtilen bu önerilerin uygulanması halinde sektördeki çalışanların iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgi, algı ve tutumları geliştirilerek, şantiyelerde iş kazasına neden olan tehlike ve risklerin ortadan kalkması yönünde olumlu eğilimler görülebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altın, M. & Taşdemir, Ş. (2017). *İSG: İş Sağlığı ve Güvenliği*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Akpınar, T. & Çakmakkaya Y. B. (2014/1). İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından İşverenlerin Risk Değerlendirme Yükümlülüğü. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı:40, s. 276.
- Akkaya, G. (2007). Avrupa Birliği ve Türk Mevzuatı Açısından Sağlık Kuruluşlarında İş Sağlığı, İş Güvenliği, Meslek Hastalıkları ve Bir Araştırma. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Baradan, S. (2006). Türkiye İnşaat Sektöründe Yeri ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması. *Fen ve Mühendislik Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, s. 91.
- Berberoğlu, G. M. & Teker, S. (2005). Konut finansmanı ve Türkiye'ye uygun bir model önerisi. *İTÜ Dergisi Sosyal Bilimler*, Cilt:2, Sayı:1, s. 58-68.
- Bilir, N. (2016). İş Sağlığı ve Güvenliği Profili:Türkiye. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, No:62, Ankara.
- Ceylan, H. (2014). Türkiye'de İnşaat Sektöründe Meydana Gelen İş Kazalarının Analizi. *International Journal of Engineering Research and Development*, Cilt:6, Sayı:1, s. 1-2.
- Çicek, Ö. & Oçal, M. (2016). Dünyada ve Türkiye'de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Sayı:11, Yıl:5, s.108-126.
- Çilengiroğlu, O. (2006). AB'ye Uyum Sürecinde Türkiye'de İş Sağlığı ve İş Güvenliği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ekmekçioğlu, H., *TBB Dergisi*, Sayı:48, s. 73, 2003
- Ercan, A. (2010). Türkiye'de Yapı Sektöründe İşçi Sağlığı ve Güvenliğinin Değerlendirilmesi. *Politeknik Dergisi*, Cilt:13, Sayı:1, s. 51.
- Eşkinat, R. & Tepecik F. (2012). İnşaat Sektörüne Küresel Bakış. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, s.34.
- Füzün, M. (2008). OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Standardı ve Çimento Sektöründen Bir Firmada Risk Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İzmir.
- Gençler, A. (2007). İş Sağlığı ve Güvenliği Alanında Mevzuatımızda Bulunan Düzenlemelerden Doğan Yükümlülükler. *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, Sayı:35, s. 16.
- Gürcanlı, E. G. (2006). İnşaat Şantiyelerinde Bulanık Kümeler Yardımıyla İş Güvenliği Risk Analizi Yöntemi. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güvercin, H. C. (2014). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı:2, s. 92.
- Hacıbektaşoğlu, E. S. (2018). İnşaat Sektöründe Yaşanan İş Kazalarının Analizi ve Bu Kazalara Neden Olan Etkenlerin İncelenmesi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, s. 161.

- İleri, Ü. (2014). *İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemleri ile Sosyo-Ekonomik Sonuçları*. Ankara: Efil Yayınevi.
- İlhan, B. (2008). Türk İnşaat Sektörünün Girdi Çıktı Analizi ve İthalata Bağımlılığı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İşler, C. M. (2014). Uluslararası Kaynaklar ve 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, Sayı:2, s. 59.
- İzmen, Ü. & Daş, Z. (2015). Bölgesel Kalkınma Dinamikleri: Tekirdağ İçin Plansız Sanayileşme Tuzağından Çıkış Stratejileri ve 2023 Senaryoları. *Trakya Kalkınma Ajansı*, s. 89.
- Karal, B. K. (2018). Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Farkındalıklarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kuzgun, E. (2010). İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Sorumluluğu. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Erzincan.
- Müngen, U. (1993). Türkiye'de İnşaat İş Kazalarının Analizi ve İş Güvenliği Sorunu. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Müstakil Sanayiciler ve İşadamları Derneği (MÜSİAD). (Aralık 2014). Araştırma Raporları: 93.
- Özen, İ. (2016). İnşaat sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları Üzerine Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi/Sağlık Bilimler Enstitüsü İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Seggie, N. F. & Bayyurt, Y. (2015). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Selek, S. H. (2018). *İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Temel Konular*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Serin, G. & Çuhadar, T. M. (2015). İş Güvenliği ve Sağlığı Yönetim Sistemi. *SDU Teknik Bilimler Dergisi*, Sayı:2, s. 49-50.
- Sümer, H. H. (2017). *İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku*. Ankara:Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. (2009). Avrupa Birliği ve Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği: Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği Kurallarının Etkinlik Düzeyinin Ölçülmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yöneltilmeliği (2013), T.C. Resmi Gazete, 28786, 5 Ekim 2013.
- Yiğit A. (2013). *İş Güvenliği*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES). (Temmuz 2016). İnşaat Sektörü Raporu.
- Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES). (Ocak 2019). İnşaat Sektörü Raporu.
- 4857 sayılı İş Kanunu (2003), T.C. Resmi Gazete, 25134, 22 Mayıs 2003.
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006), T.C. Resmi Gazete, 26200, 31 Mayıs 2006.
- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (2012), T.C. Resmi Gazete, 28339, 20 Haziran 2016.

<http://www.ceis.org.tr/dergi/2013temmuz/makale2.pdf>

<http://www.egitimkutuphanesi.com/dunya-saglik-orgutu-dso-world-health-organization-who-kurulusu-gorevleri/>

<https://www.eforosgb.com/isg-gelistirme-sozlesmesi/>

<https://www.wikiwand.com/tr/T%C3%BCrkiye Cumhuriyeti Aile, %C3%87al%C4%B1%C5%9Fma ve Sosyal Hizmetler Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1>

https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377312/lang--tr/index.html

<https://intes.org.tr/duyuru/gayri-safi-yurt-ici-hasila-2018-yili-ucuncu-ceyrek-sonuclari>

<http://www.casgem.gov.tr/tr/detay/tarihce>

http://www.anadoluissagligi.com/img/file_915.pdf

<http://www.tekirdagtso.org.tr/Sayfalar/Tekirdag-in Sosyo Ekonomik Durumu>

<https://drabdullahinan.com/ilo-stratejisi-hedefleri/>

http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/16280_47_16.pdf

http://websitem.karatekin.edu.tr/user_files/asarican/files/5.-uniteturkiyede-ve-dunyada-isg-sistem-ve-kurumlari-1.pdf

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131005-2.htm>

http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6422_1498216711.pdf

https://www.trakyaka.org.tr/upload/Node/33063/xfiles/Tekirdag_icin_Orta_Gelir_Tuzagin_dan_Cikis_Stratejileri_ve_2023_Senaryolari.pdf

EKLER

EK 1: Nitel Araştırma Kapsamında Görüşmecilere Yöneltilen Sorular

S1- İş sağlığı ve güvenliği nedir?

S2- İş sağlığı ve güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip misiniz?

S3- İş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almak neden önemlidir?

S4- Faaliyet gösterdiğiniz alandaki iş sağlığı ve güvenliği ekipmanları nelerdir ve nasıl kullanılır?

S5- İş sağlığı ve güvenliği yasası hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?

S6- Yaptığımız mesleğin tehlikeli olduğunu düşünüyor musunuz?

S7- İşinizi yaparken güvenlik sizin için ne kadar önemli?

S8- Çalışma esnasında iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini alıyor musunuz?

S9- İş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almadığımız takdirde ne gibi sonuçlarla karşılaşacağınızı biliyor musunuz?

S10- İş sağlığı ve güvenliği uygulamalarında sizi rahatsız eden bir durum ile karşılaştınız mı?

S11- İş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının verdiği eğitimleri yararlı buluyor musunuz?

S12- İşyerinizde işveren tarafından yeterli seviyede iş sağlığı ve güvenliği önlemleri alınıyor mu?

S13- İşyerinizde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemleri veya çalışanlara sağlanan iş sağlığı ve güvenliği ekipmanlarını yetersiz bulduğunuz takdirde bu durumu işvereniniz ile paylaşıyor musunuz?

S14- Bireysel olarak iş sağlığı ve güvenliği kurallarına aykırı bir biçimde çalıştığınızda, işveren tarafından işten çıkarılma olayı ile karşılaştınız mı?

S15- Bu alandaki çalışma yaşamınızda iş kazası veya meslek hastalığı geçirdiniz mi?

S17- Aktif çalışma esnasında mesai arkadaşınızın iş sağlığı ve güvenliği ekipmanlarını kullanmadığını gördüğünüzde ne gibi tepkiler verirsiniz?

S18- Sizce inşaat sektöründe alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemleri yeterli mi? Neler yapılmalı?